

1. Budder's (Joh. Franc.)
Epistola in nocentiam
quorundam Ministrorum
Ecclesie in Silesia
vindicanam spectans.
1723.
2. Bücher's (Christ. Friedr.)
theser orthodoxe
1702.
3. Chladeny's (Mart.) diffi-
sistentem de maximam ex
consilio Gamalielis cauendam,
Wittenb.
1718.

I. N. J.

Dissertatio Theologica Inauguralis,

DE

**PROFUNDO
COGNITIONIS DEI,**

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

AUGUSTO ac SERENISSIMO PRINCIPE atq;

DOMINO

FRIDERICO WILHELMO,

*REGNI PRUSSICI atq; ELECTORATUS BRANDEN-
BURGICI HÆREDE, &c. &c.*

Ex consensu Venerabilis Facultatis Theologicæ,

PRÆSIDE

DN. SAMUELE STRIMESIO,

THEOLOGO CELEBRATISSIMO,

*h. t. UNIVERSITATIS VIADRINÆ PRO-RECTORE & FA-
CULT. THEOL. DECANO,*

PRO LICENTIA

Summos in Theologia honores ritè capeffendi,

D. XIX. April. Anni M DCCVI.

cum Secundum Universitatis Francofurtanæ Seculum non

sine ingenti gaudio jam jam condendum & Tertium inchoandum est,

Publico Eruditorum examini submittet.

M. PAULUS VOLCKMANN,

V. D. M. & Præpositus ad S. Andr. in monte ad Crofham.

Francofurti ad Viadrum, Typis Joh. Christophori Steppini, Acad. Typogr.

I. N. D.

Disputatio Theologica Inauguralis.

Περὶ
Βάθους τῆς γνώσεως Θεοῦ.

CAP. I.

§ I.

Ui credit Deum DEus est mens. Id docet. existere. eumque esse Δημιουργόν τῶν ὅλων ἢ ὡς περ πατέρα τῶν πάντων h. e. universorum Opificem & veluti Patrem omnium. ut non improbe (a) Stoici lo-

a] Laert. 1

quebantur, facile etiam perspicit, ipsum ratione 7.9. 147. Ratio. & intelligentia oportere esse præditum. Qui enim hanc universitatem, cum non existeret, produxit & sapientissimo ordine disposuit; qui rerum,
 A quæ

quæ intelligentiæ sunt participes. innumerabilem multitudinem hujus tanti operis partem condidit; quique omnia, quæ ab ipso producta sunt, admirabili consilio in eodem, quo condidit, statu conservat, sine intelligentia carere potest? Profecto nihil absurdius stultiusque fingi potest, quam per DEum communem quandam intelligere vim, quæ nullo consilio & ratione necessarios ex se motus in corporibus ciet, cuique, cum omnis sensus sit expers, tamen gignendi, augendi movendique insint causæ, in qua sententiâ *Strato* & *Plinius* fuerunt, suæque infansientis sapientiæ sectatores reliquerunt. Quid hoc, nisi casum cum consilio commiscere; & in summa perfectissimaque sapientia temeritatem ponere? Mirum, si quisquam sanus ausus sit tam gravem cõtumeliam in Deum intorquere.

Scripturâ

b] Hebr. 12

9.

c] Joh. 4.

42.

d] Act. 17.

20.

e] 1. Sam. 2.

v. 3.

Ita statuerunt

Philosophi

gentiles.

f] Laert. 1.

2. § 6.

g] Cicer. 1.

1. de nat.

Deor.

Quanto rectius sanctiusque sentire τὸν πατέρα (b) τῶν πνευμάτων πνεῦμα (c) εἶναι: Atque eum, in quo (d) omnia vivunt, moventur atque sunt, esse DEum notitiam.

§ 2. Agnoverunt hanc veritatem, quæ nobis de Divina natura sacrosanctis scripturis prodita sunt mysteria, non acceperunt. Hinc apud profanos passim legas has minime profanas voces: Deum esse νοῦν, πνεῦμα, λόγον. Anaxagoræ sententiâ (f) νοῦς ἐλθὼν πάντα χρήματα διεκόσμησε. Mens superveniens omnia composuit & in ordinem adduxit. Pythagoras censuit (g) Deum animum esse per naturam

turam rerum omnium intentum atque com-
meantem. Posidonius (h) mundum administrari, h] Laert. 1.
7. § 138.

εις ἅπαν ἀντὶς μέρος διήκοντος τοῦ νῦν, καθά-
περ ἐφ' ἡμῶν τῆς ψυχῆς. *Mente* per omnes
ejus partes pertingente, quemadmodum in no-
bis anima. Pro νοῦς ut *ισοδυναμῶν* ponitur

πνεῦμα. Ita Plutarchus Stoicorum sententi-
am exponens: (i) Καὶ πνεῦμα μὲν διήκον δι-
ὄλας τῶν κόσμου, τὰς δὲ προσηγορίας μετα-
λαμβάνον δι' ὅλης τῆς ὕλης. Hoc etiam mo-
do canit poeta (k)

Spiritus intus alit; totamque infusa per artus
Mens agitat molem,

Ponitur etiam λόγος. Plutarchus (l) refert,
Heraclitum dixisse; Ἐμαρμένη λόγος ὁ διὰ
τῆς ἔσσης τοῦ παντὸς διήκων. Quid? quod

etiam γνώμην ἀπὸ τῶν γνώσκων Deum appel-
larunt. Sic Heraclitus de Deo loqui visus est
Merico (m) Casaubono: ἐν τε σοφὸν ἐπίστασθαι
γνώμην, ἢ τε οἱ ἐγκυβερνήσει πάντα διὰ
πάντων. Unicam esse Sapientiam, mentem co-
gnoscere, quæ omnia, maxima, minima guber-
nat. Epictetus (n) manifestior est testis, qui

præcipit: εἰκεν πᾶσι γνωμόνοις ἢ ἀκολοῦθ' εἰν
ἐκούλα, ὡς ὑπὸ τῆς ἀρίστης γνώμης ἐπιτελε-
μένοις. Omnibus iis, quæ fiant, acquiescendum,
eas; sequenda ultro, ut quæ à mente præstantissima
regantur. Addam non ineptam Stoicorum (o)
definitionem, qua ad Dei naturam explicandam

utebantur. Affirmabant, Θεὸν εἶναι ζῶν
ἀθάνατον, λογικόν, τέλειον, ἢ νοητὸν ἐν εὐ-
δαιμονία, καὶ παντὸς ἀνεπίδεικτον, προνοη-
τικὸν κόσμου τε, καὶ τῶν ἐν κόσμῳ. DEUM
esse animal immortale, rationale, perfectum sive
intelligens in beatitudine, nullumque malum recipiens,
providentia sua mundum & que sunt in mundo admi-
nistrans.

§ 3. Sed tu, qui intelligis, cum dubitare
non possis, quin Deus intelligat, cave, de Dei
intelligentia ita sentias; ut aut tuam cum Illius
comparari, aut illius ad Tuæ modulum posse
exigi putes. Quid ille, qui (p) *ex terra est*, &
hesterno (q) *natus ad Permanentem (r) dierum*,
quem (s) *cæli non capiunt*? Tua (t) intelligen-
tia ab illius longius distat, quam Terra cælo.
Tua angustiis finibus continetur, estque valde
imperfecta: Illius tam immensa atque mirabi-
lis, ut Tu ne intelligendo quidem assequi eam
possis. Docet te id Zophar. (u) cum interrogat:
חַקֵּר אֱלֹהִים חַקֵּר Num quid per investigationem
Dei assequeris. Fatetur id David: (x) פִּלְאֵי הַיָּם
לֹא יוֹכֵל לֵאמֹר מַמְנֵי נִשְׁבַּח לֵאמֹר אֱלֹהִים Testatur id Paulus.
(y) qui exclamat ὁ βῆθος τῆς γνώσεως Θεῶ.
Quod cum audis, ne veniat tibi in mentem, res
eximias verbis ut plurimum auctas exaggera-
tasque proponi, ut uberiores paulo atque ad-
mirabiliores appareant. Nesciunt hunc orato-
rum morem Divini scriptores res divinas enar-
rantes. Inprimis ille Apostolus, qui βῆθος!

ex-

aff DEI
intelligen-
tia nos
in finis
modis su-
perat.
p] Joh. 3.
v. 31.
q] Job. 8.9.
r] Dan. 7.1.
s] 1. Reg. 8.
27.
t] Eia. 55. 9.

u] Job. 11.8
x] Ps. 139.6
y] Rom.
11.33.

exclamat, negat (z) se λόγος σοφίας, quam ^{z] 1. Cor. 1. 17.}
 quam didicit, sectari, aut usurpare (a) κήρυγμα ^{a] 1. Cor. 2. 4.}
 ἐν πειθοῖς ἀνθρώπινης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν
 ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως. Sed quid
 opus est verbis, ubi rerum testimonia adsint?
 Dei cognitionem esse profundum quoddam in-
 exploratum, & humano ingenio nunquam per-
 cipiendum, patebit, si expendamus rerum actio-
 numque, quas cognoscit multitudinem, & rati-
 onis, qua eas perspicit, investigandæ difficulta-
 tem. Utrumque in præsens persequar, non per
 difficiles quidem impeditosque Scholasticarum
 quæstionum anfractus cursum dirigendo; sed
 qua scriptura ducit, via comæando.

CAP. II.

§ 1.

Bάθος in cognitione Dei inesse, inde colli- ^{Profundæ}
 gas imprimis, licet, quod DEus se ipsum, ^{cognitio-}
 suam Majestatem, potentiam virtutesque ^{nis divinæ}
 omnes intelligit. Τὰ τοῦ Θεοῦ (a) Ἰδεῖς οἶδεν ^{ostenditur.}
 εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ea autem, quæ ^{1. Ex rebus}
 Deo insunt, sunt (b) ἑαῖτη. Qui ergo τὰ ἑαῖτη ^{cognitis.}
 ἐρευνᾷ, in illius intelligentia βάθος inesse oportet. ^{Deus se}
 Sed discedam à non enarrabili Deo & co- ^{ipsum no-}
 gnitionis divinæ profundum ostendam ex cre- ^{vit.}
 atarum rerum, & actionum, quæ ab iis profici- ^{a] 1. Cor. 2.}
 scuntur, multitudine. ^{v. 11.}
 § 2. In his rebus aliæ ratione quidem ^{b] 1. Cor.}
 novit o- ^{v. 10.}
 mnes res ^{certa}

extra sc. certa moventur, ipsæ tamen ratione carent: alia, quamvis sine ejus, in quo omnia moventur, motu non agant, suam tamen sibi concessam agendi quandam libertatem acceperunt. Hinc actionum necessariae sunt quædam, quædam voluntariae. Nihil horum omnium est, quod Dei mentem fugiat. Rerum actionumque naturalium scientiam primum, deinde voluntariarum sive contingentium exponere animus est.

A.
res natur-
rales

c] Act. 15.
v. 18.

§. 3. Deum cognoscere res naturales, earumque vim effectioremque omnem, & quidem ab æterno, paucis, sed perspicuis tamen verbis scriptura testatur, cum dicit: *γνωσά (c) ἀπ' ἀιώνος ἐστὶ τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα αὐτῆς*. Sed quod illa generatim complectitur, nos sigillatim exponemus,

1. Cœli &
coelestia,

§. 4. Primum ergo tecum considera immensam cœlorum spatia, vastasque regiones, mirificos astrorum positus, incredibilem stellarum numerum, lucem solis & motum, lunæque vicissitudines; & cunctam, quæ cœlestibus his luminibus inest efficiendi facultatem. Horum alia nos plane latent, alia, quæ cognoscere videmur, penitus perspecta non habemus: Deus autem distincte perfecteque novit, *Ille*

d] Esa. 41.
12.

e] Esa. 41.
22.

f] ib. v. 26.

g] Job. 9.9.

h] ib. cap.
38. 33.

enim cœlos (d) spithama dimetitur. Expandit (e) veluti Conopeum, & distendit sicuti tentorium ad habitationem. Ille (f) cœlorum exercitum numero suo producit, & nomine vocat. Ille facit arcturum & orionem & plejades & penetratium Austri sidera (g) Et cœli statuta novit. (h) Ille inter-

terdicit soli & non oritur, ante stellas obſignat
viam. (i) Ille imperat ſoli & ſubſiſtit. (k) Ille ^{i]ib.c.9.}
præcipit matutino tempore & auroræ locum ſuum fa- ^{v. 7.} k] Joſ. 10.
cit notum. (l) Ille ſtatuit lunam in ſtata tempora, ^{12.} l] Job. 38:
ſolem agnoſcentem occaſum ſuum. (m) ^{13.} m] Pf. 104.
^{2.} Quæ in
aere ſunt.

§. 5. Nos miramur varias aëris agitatio-
nes, ventorum ortus & flatus, nubium molem,
tonitruum fragores, fulminum iſtus, pluviæ ro-
risque generationes & guttas, grandinis & nivis
pruinæque concretionem, caloris frigorisque pu-
gnas & alternas ſucceſſiones. Deo omnia hæc
ſunt perfecta. Vid. Job. 38. v. 22. - 30. Job.
37. totum. Job. 28. v. 25. Pf. 147. 8. Prov. 30. 4.

§. 6. Cognofcit Deus Oceani limites, pro- ^{3.} Mare &
fundum maris, undarum fluctus, æſtuum ma- ^{quæ in eo}
rinorum accessus & recessus, fluminum fontes ^{ſunt.}
& meatus, omnesque aquarum divitias atque
incolas. Job. 9. v. 8. it. c. 26. v. 10. c. 38. v. 8. -
11. it. v. 16. 17. Pf. 33. v. 7. Pf. 104. v. 10.

§. 7. Perpende terrarum tractus atque ^{4.} Terram
habitus, montes, valles, fylvas, campos, ^{omnem.}
agros, hortos, arbores, gramina, flores: Oc-
cultæ telluris viſcera, abditi metallorum ſi-
nus, gemmarum natale ſolum. Quanta hic fe-
rerum offert multitudo, quanta varietas, quan-
tus denique uſus? Deus hæc omnia accurate per-
ſpicit. Job. 38. v. 3. 4. 5. 6. it. v. 18. Pf. 104. v. 13.
14. Eſa. 40. v. 12. Matth. 6. v. 30.

§. 8. Perſpicit omne volucrum reptilium- ^{5.} Terræ
que genus; ferarum pecudumque animos & ſta- ^{lincoas.}
bula,

bula, atque horum omnium numerum & usum
 Job. 39. 40. capp. Pf. 50. v. 10. II. Luc. 12. v. 6.

§. 9. Novit etiam hominum orbem habi-
 tantium nationes, singulorumque procreando-
 rum & obeundorum tempora. Job. 38. v. 21.
 Novisti. fore ut nascereris & numerus dierum
 tuorum futurus esset multus? Job. 14. v. 6. *De-*
cisi sunt dies ejus; numerus mensum ejus est te-
cum, limites ejus fecisti & non transibit Aëtor.
 17. v. 27. *Fecit ex uno sanguine omnem gentem*
hominum habitare in omnem superficiem terræ fini-
ens præstituta tempora & limites habitationis eo-
rum.

nulla re
 excepta

§. 10. Nihil ergo in tanta rerum multitudine atque diversitate ipsi aut occultum aut obscurum est. *Εν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον αὐτῶν.* Luc. 12. v. 6. *Οὐκ ἔστι κλισίαι ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτῶν. πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχληλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν.* Hebr. 4. v. 13. Quamobrem etiam omnes creaturæ ad ejus laudem canendam excitantur. Pf. 148.

Consensus
 gentilium.

Pyth.
 Θ. ἐ-
 πωδ.
 β. v. 5.

§. 11. Non desunt ex ipsis gentilibus, qui singulorum vel minimorum entium notitiam Deo assignarunt. Apud Pindarum Chiron interroganti Apollini ita respondet. *Ἄνα, κύριον ὅς πάντων τέλος οἶσα, καὶ πάσας κελεύθεις, ὅσσα ἰε χθῶν ἤρινα Φύλλ' ἀναπέμπει, χῳπόσαι ἐν θαλάσῃ καὶ ποτα-*

ποταμοῖς ψάμαδοι κύμασι ῥιπαῖς τ' ἀνέ-
μων κλονέοντα, χῶτε μάλλει χῶπόθεν
έξεστα, ἐν καθορᾶς. h. e. O Rex, qui certum re-
rum omnium exitum nosti; atque omnes vias, quotque
Tellus emittat verna folia, quotque in mari fluviisque
arena fluidibus ventorumque impetu volvuntur; quod-
que futurum est, & unde futurum est, bene perspicis.

Non satis igitur Hieronymus vigilavit, Habac. c. i.
cum hæc duriora scripsit. Absurdum est, ad hoc
Dei deducere Majestatem, ut sciat per momenta sin-
gula, quot nascantur culices quotve moriantur, quæ ci-
micum & pulicem & muscarum in terra sit multitudo:
quanti pisces in aqua natent, & qui de minoribus ma-
jorum præde cedere debeant. Ne simus tam fatui
adulatores Dei, ut dum potentiam ejus ad ima detra-
himus, in nos ipsos injuriosissimus. Qui capillorum
numerum non ignorat, eum minima scire, non
dubitandum est. Matth. 10. 30.

CAP. III.

S. I.

HAstenus res naturales attigi, quæ ἐξ ἑαυτοῦ
τῆς γνώσεως Θεῶν satis probant. Magis
tamen obstupescendum illud profundum ap-
parebit, si nunc demonstrarem, voluntaria etiam
opera hominum Deo esse cognita: Opera au-
tem non solum ea, quæ revera aliquando fiunt;
sed etiam, quæ nunquam fiunt, fieri tamen pos-
sunt.

B. Cogno-
scit Deus
res volun-
tarias.

Quæ re-
vera ali-
quando
fiunt.

B

funt

sunt. Quæ autem aliquando fiunt, à Deo cognoscuntur, non solum tum, cum fiunt, aut jam perfecta præterierunt; sed etiam longe ante, quam is, qui ea perpetrat, existit. Angelos, quamvis ratione & voluntate præditos, prætereo; non propterea, quod divina scientia ad eorum numerum, virtutem, actionesque non pertingit. (Pertingit equidem, Ps. 104. v. 4. Job. 4. v. 18. Job. 15. v. 15.) Sed quod demonstratio ex iis optime petitur, quorum nos ipsi sumus conscii.

a. Tum cum fiunt. §. 2. Quæ ab hominis voluntate profiscuntur, sunt vel facta, vel dicta, vel cogitata. Hæc omnia simul atque existunt, à Deo observari, penitusque cognosci, quis dubitet, nisi qui religionem ex vano metu inter homines ortam etiam existimet. Frequens sane scriptura in hac scientia Deo vindicanda. Videamus quædam veritatis testimonia & exempla.

α. §. 3. De factis hæc accipe. David testatur, Ps. 33. v. 15. *Deum animadvertere ad omnia opera hominum. Jobus illa profert: Annon videt* a] Job. 31. *omnes vias meas, & omnes gressus meos numerat. (a)* v. 4. *Et iterum: oculi ejus attendunt ad vias cujusque & omnes gressus ejus respicit. (b)* Apud Jeremiam b] ibid. c. 34. 21. *Deus de se ipse talia: Oculi mei advertunt ad omnes vias eorum, non sunt absconditæ à facie meas neque est abdita iniquitas eorum ex adverso oculorum meorum. (c)* An delitescere quisquam potest in latebris, ut ego non videam ipsum, dictum Jehovæ? (d) *Contemplatur utique & pervidet cuncta, atque, quæ pie fiunt,*

funt, comprobat, quae vero scelerate atque improbe, e] Gen. 4. 4.
ulciscitur. Non latuit ipsum Abelis fides. (e) No- f] Gen. 7. 1.
 achi integritas. (f) Lothi innocentia. (g) Josephi g] Gē. 19. 13
 castitas. (h) septies mille hominum, qui Baa- h] Gen. 39.
 lis idolum venerati non sunt, religio. (i) Con- 22. it. c. 41.
 tra vidit Caini iras fraternamque caedem. (k) v. 40,
 Antediluvianorum scelera. (l) Babyloniorum i] 1. Reg.
 molimina. (m) Sodomæorum flagitia. (n) Vi- 19. 18.
 dit injuriosum Labanem. (o) Neglectam Le- k] Gen. 4.
 am. (p) Insignes atrocitate Aegyptios. (q) de- 9. 10.
 cretantem imperia Saulem. (r) quiescentem l] Gen. 6.
 proficiscentemque Assyrium. (s) Quid? quod 3. 5.
 passerculorum aucupia non negligit. m] Gē. 11. 5
 n] Gen. 18.
 o] Gē. 31. 12
 p] Gē. 29. 31
 q] Exod. 3. 9
 r] 1 Sam. 13.
 s] 11. it. c. 15. 11

§. 4. Non negligit dicta vel gestus.
 Non ignoravit Caini vultum, (u) risum Saræ (x) t] Matth.
 Hagaris mærorem, (y) suspiria Moïsis, (z) pue- 10. 29.
 rorum in Elisam convitia, (a) prophetarum B. five di-
 mendacia, (b) Assyrii minas, (c) Babylonii (d) sta & gestu
 Ægyptiique arrogantes voces. (e) Ille percipit u] Gen. 4. 6
 piorum preces. Pf. 34. v. 16. Cognoscit eorum la- x] Gē. 18. 12
 crymas. & quot de genis manant, veluti nume- y] Gē. 21. 17
 rat. Pf. 56. v. 9. z] Exod. 14. 15.
 a] 2. Reg. 2. 24.

§. 5. Quid quisque mente agitet, non mi- b] Jer. 23. 25
 nus Deus scit. Probat justum inspicitque corda c] E] 36. 20.
 & renes. Jer. 20. 12. Pf. 7. v. 10. Jer. 17. v. 10. Hinc ic. c. 37. 29.
 & καρδιωνώνης in ejus appellationibus. (f) Ecce d] Dā. 4. 26
 exempla. Patefacit Assyrii (g) arcana, indicat e] Ez. 29. 3
 Babylonis nimiam fiduciam & simul increpat. γ five,
 cogitata.
 (i) Quoties Salvator malam Judæorum mentem f] Act. 1. 24.
 atque consilium detexit? Matth. 9. 4. g] Ec. 10. 7.
 h] 47. 7. 8

§ 6. Tam imbecilla autem mente non opinor quenquam esse, qui Deum, quæ cognovit, oblivisci aliquando fingat. Humanæ memoriæ infirmitas in sempiternum Deum non cadit. Deus enim mutaretur, si ejus scientia imminueretur, id quod longe à Deo scriptura removet. Cum cælum & terram mutationi obnoxia David docet, de DEO pronunciat:

היה היה: Tu idem. Ps. 102. 28. Certè παρα παρὶ τῶν Φώτων ἔκ' ἐνὶ παραλλαγή. ἢ τρε-
 k] Jac. 1. 17 πῆς ἀποσπίασμα. (k) Apud Patrem luminum non est transmutatio, aut conversionis obumbratio.

Ipse Deus sibi hoc vindicat: אני יהוה לא שינתה Ego Jehova non mutor. Quin omnium prætoriorum gestorū perennior Deo atque firmior est recordatio, quam hominibus eorum, quæ ex commentariis suis subinde repetunt. Id scriptura significat, cum DEO (m) tribuit: m] Mal. 3. 16. זכרון ספר זכרון librum memoriarum, in quo omnia sint descripta. Noli, homo, illud Dei oblivisci: n] Dent. 32. 34. יהוה לא נשכח עמך חתומים באוצרותי

Ratio
 Confen-
 susque
 gentilium.

§ 7. Ast quid diutius his immoror? Nisi Deus, quæ in mundo fierent, cognosceret, & quæ facta, animo servaret, religio in hominibus non esset. Quid enim roges Deum, qui Tua vota non percipit? Quid ejus fidem implores, qui injurias tibi illatas, aut si quid aliud te vexat, non observat? Quid tu pie, sobrie continenterque vivas, quem Numina non respiciunt, aut si respiciant, quæ tu tamen honeste ac præclare feci-

fecisti, non recordantur? Mundi Judicium, pio-
rum spes, improborumque metus atque furias
tollit, qui DEum obliviosum fingit. Quam-
obrem quæ nos ex scriptura S. haufimus, eadem
gentiles natura edocti de hac numinis scientia
memoriæ prodiderunt. Ita graviter Ascræus se-
nex canit: (o)

πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς ἢ πάντα
νόησας,
Καί νυ τὰδ, ἅκ' ἐθέλησι, ἐπιδέξειλαι:
ἔδ' ἐλήθει,
Ὅϊν δὴ ἢ τήνδε δίκην πόλις ἐνὸς
ἔεργει.

Apud Pindarum hæc legis: Εἰ δὲ θεὸν ἀνέγεις
ἐλπείαισι λασέμεν ἔργων, ἀμαρτάνεις. Si quis
quid peccans, id Deum latere speret, fallitur. Dignum
& illud Euripidis: (q)

ὅσις δὲ θνητῶν οἶεται κατ' ἡμέραν
Κακόν τι πράσσων τοὺς θεὸς λελαθέναί
δοκεῖ πονηρά. Καὶ δοκῶν ἀλλίσκεται,
Ὅταν χολῆν ἄγρσα τυγχάνει Δίκη.

Ovidius illud inter cætera reliquit: (r)
Adspiciunt oculis Superi mortalia iustis.
Æneæ socii apud Virgilium Didus auribus
hæc infusurrant: (s)

Si genus humanum & mortalia temnitis arma
At sperate Deos memores fandi atque nefandi.
Audi & hunc de Epicuri grege non improbe
canentem, dum talem credit Deum, qui mi-
ni-

o]l. r.

ἐργ.
v. 265.p] Olymp.
Od. r.ερωφ. γ
q] in Phry-
xo apud
ext. Emp.r] Metam.
l. 13. v. 70.s] l. r. Æn.
145.

nime; quæ apud nos geruntur, negligit; sed

Qui terram inertem, qui mare temperat

Ventosum, Turbes regnaque tristia:

Divosque mortalesque turbas

Imperio regit unus æquo. (t)

[t] Horat.
l. 3. Od. 4.

Mentis cogitationes Deo esse cognitæ Tha-

les docuit. (u) *Ἡρώτησέ τις αὐτὸν, εἰ λάθοι*

Θεὸς ἀνθρώπος ἀδικῶν, ἀλλ' εἶδ' ἐπινοούμενος

ἔφη. Interrogatus ab aliquo, num homo injusta

faciens Deum lateat, respondit, ne cogitans quidem

Quod cum Valerius commemorat, illud non

alienum addit: Ut non solum manus, sed etiam

mentes puras habere vellemus, cum cæleste Numen se-

cretis nostris cogitationibus adesse credidissimus. (x)

§. 8. Epicurus cum nimis acute sapere vo-

luit. Deumque à mortalium rebus & terrarum

orbe remotum cælo affixit, vehementer desi-

puit; maximamque Divinitatis gloriam, nem-

pe sapientiam, bonitatem justitiamque ex Divi-

nitate sustulit, dum timuit, ne curis terræ agi-

tata Divinitas sua beatitudine excideret. Sed

veniam illi dederis, qui non malo animo, nec

peffimis inter suos cives moribus in illorum

temporum tenebris tam male erravit. Si quis

verò inter nos, quibus S. Scriptura ante ocu-

los est proposita, hanc divinæ scientiæ perfecti-

onem in dubium vocaret, tanto pejor haben-

duß esset, quanto majore luce fruitur. Is

utique nemo esse potest, nisi stultus, atque is

quidem stultus, qui in corde suo sibi persuadet, non esse

(x) Val.
Max. l. 7.
c. 2. n. 3.
Ext.
Epicurus
notatur.

& illi, qui
se suaque
à Deo co-
gnosci ne-
gant.

esse Deum. (y) Eiusmodi autem homo sero sentiet, quod credere noluit, Deum omnia hominum opera in iudicium producturum. (Z)

(y) Psal.
14, 1. Psal.
10, 11.
(z) Eccles.
13, 14.

CAP. IV.

§. 1.

Praesentia hominum opera Deum intueri & praeteritorum non oblivisci, demonstratum est. Sequitur nunc futurorum scientia Deo vindicanda, quam Tullius Latine praesensionem, Theologi praescientiam appellant. Scripturae vocabulo προγνωσιw dixeris, dum haec vox in scriptura nudam alicubi praescientiam significet. Sed de voce cum nemine contendendum, qui rem dederit. Id nunc quaeritur, an Deus voluntarias hominum actiones etiam ante, quam actio producat, vel ipse agens existat, praevideat. Hoc equidem affirmare S. Scriptura nos jubet. Illa cum verbis clarissimis docet, tum manifestissimis exemplis confirmat, Deum hominum opera ante praescire, quam eveniant; neque opera solum bona, quae Deo accepta sunt referenda, sed etiam mala quae vel Diaboli improbitati, vel humani ingenii pravitati sunt adscribenda. Afferam primum in medium unum vel alterum S. Scripturae dictum; deinde & exempla producendam.

Tum, cum nondum facta sunt. Hinc praescientia.

probatur & Scripturae testimonio.

§. 2. Vix illustrius argumentum inveniri

niri potest, quam quod huic causæ psalmus 139. suppeditat. Versus secundi altera pars ita habet. Psal. 139. v. 2. כַּתְּחִלָּה תִּכְנֹן עִמִּי *Tu cognoscis meam cogitationem è longinquo. LXX.* σὺ συνῆκας τοὺς διαλογισμοὺς μου ἀπὸ μακρόθεν. Ut probandi vis appareat, examinemus singula verba.

(a) Id de quo David hic loquitur, est mentis cogitatio atque actio quævis. In Hebræo est רע Quæ vox non confundenda cum רע *amicus* & רע *clangor*, vocibus sono iisdem, sed significatu & radice longe diversis. Id quod in seniorum versione notandum est. רע *Socius, amicus*, & רע *clangor* Hebrææ sunt voces. רע *cogitatio*, licet Hebræis originem debeat, habet tamen aliquid peregrinitatis. Videtur enim ex Hebræo רע, mutato צ in ע, descendere. Hic mutandi mos Chaldæis & Syris satis usitatus: Hinc & Chaldæorum propriam nostri textus vocem dixeris. Originem ergo si spectas, esset fere idem, quod רע *εὐδοκία*. Sed usu apud Chaldæos & Syros generaliore significationem admisit, omnesque mentis cogitationes & vim fere exprimit. Simplici & Hebræa terminatione occurrit etiam v. 17. hujus Psalmi. Ubi LXX. tamen in alieniorem sensum verba trahunt veruntque: Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ Φίλοι σου, ὁ Θεός. Sunt, qui putant etiam Job. 36. v. 33. & Job. 17. v. 5. רע *cogitationem*

onem significare. Apud Danielelem hæc radix quibusdam literis aucta non semel legitur: רעיון sc. Dan. 2. 29. 30. Dan. 4. v. 16. 19. & cap. 7. v. 28. ubi LXX. eodem modo, quo in nostro versu per *διαλογισμὸς* vertunt. In N. T. Syriaco frequentissima vox est רעיון respondetque.

Γνώμη 1. Cor. 7. v. 40. 1. Cor. 1. v. 10.

διανοία Matth. 22. v. 37. Marc. 12. 30. Luc. 10. 27.

νοῦ Luc. 24. 45. Rom. 7. 23. & 25. it. cap. 11. 34.

1. Cor. 2. 16. Eph. 4. 17.

ψυχῆ Act. 4. 32.

καρδία 2. Corinth. 9. v. 7.

συνειδήσεις Rom. 9. 1. 2. Cor. 1. v. 12.

Hinc vocis significationem discas. *Mentem, mentisque cogitationis omnes complectitur.* LXX. non male in proposito Davidis loco *vocem per διαλογισμούς* reddunt.

(b) Quid jam de mentis cogitationibus David affirmat? *à Deo eas intelligi, & quidem cognitione accurata & distincta.* Hæc vocis propria significatio. בון enim affinitate cum בין conjunctum. Vide Emphasin 1. Reg. 3. 9. Ubi Salomon petit cor *להבין בין טוב לרע, ut inter bonum malumque accurate discernat, curvo rectum dignoscatur.* Job. 6. v. 30. Num palatum meum *לֹא יבין הוּוֹת* non internoscit *noxia, nequitiam, πονηρίαν.* Tribuit ergo David DEO, ipsum distincte cogitationes cognoscere.

(c) Sed quando? מרחוק è longinquo *ἀπὸ μακρόθεν.* Id tam ratione loci quam temporis dicitur.

C

a) Act.
17. 27.

citur. Deus autem, cum non longe absit ab unoquoque nostrum, (a) idque David hoc ipso Psalmo fateatur, alienum est, de loco vocabulum interpretari. Ergo de Tempore intelligendum est. Ita etiam alibi usurpatur. Esa. 25. 1. קִחוּרַחֲמֵי מִצְרַיִם *consilia e longinquo*. LXX. Ἐσλήν ἀρχαίαν. 2. Sam. 7. v. 19. *Locutus es in longinuum*. LXX. ἐλάλησας εἰς μακρὰν, uti Lucas Act: 2. v. 39. τοῖς εἰς μακρὰν. Neque phrasin Latini respiciunt. Nota sunt: *longinquus morbus, longinqua oppugnatio, longinquum exilium, longè futuros casus prospicere*. Docet ergo David hoc versu, Deo nostras cogitationes longe ante esse cognitatas penitusq; perspectas, quam mens eas concipiat formetque.

Pf. 139. 4.

§ 3. Novum argumentum versus quartus complectitur כִּי אֲנִי מִלֶּה בְּלִשׁוֹנִי הִן יְהוָה יִרְעֶה כֻלָּה
Qua verba I. T. ita vertunt. *Quum nondum est sermo in lingua mea, en ð Jehova, nostri ipsum totum*. Sic Belg. Gall. Et profecto, si Hebrææ linguæ genium spectas, hunc sensum commodissime verba fundunt. כִּי pro כִּשְׁרַחֲמֵי fatis frequens. Vid: Gen: 4. 12. *Quum coles terram*. LXX. ὅτε ἐργᾶ τὴν γῆν. Exod. 21. v. 2. *Quum emeris seruum Hebræum*. LXX. εἰάν κλήσῃ παῖδα Ἑβραῖον. Deut. 4. v. 25. *Cum generis filios*. LXX. εἰάν Pf. 2. v. 12. *Quum exarsit ira ejus*. LXX. ὅταν ἐκκαυθῆ. Πᾶν opponitur τῷ ψ̄ negatque ὑπαρξῶν, existentiam plerumque. Gen. 2. 5. *Non erat homo*. LXX. ἀνθρώπος ἔκ ἦν. Sine ulla igitur difficultate ita vertis, ut

J. T.

J. T. & alii interpretes. Attamen LXX. ab hoc sensu recedunt per $\eta\lambda\mu$ $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\nu\alpha\delta\iota\kappa\omicron\nu$ intelligentes contra antecedentium & consequentium rationem. Pensant tamen, quod hoc versu nobis adimunt versu præcedente tertio, ubi *præscientiam* his verbis stabiliunt. $\kappa\alpha\iota\ \pi\acute{\alpha}\sigma\alpha\varsigma\ \tau\acute{\alpha}\varsigma\ \acute{\omicron}\delta\acute{\omicron}\varsigma\ \mu\epsilon\ \pi\rho\omicron\epsilon\iota\delta\epsilon\varsigma$. Hebræis verbis id non exigentibus.

§ 4. Alia præfensionis divinæ probatio se offert versu 16. Cujus posterior pars licet sit obscurior, & à variis variè exponatur, probat, quod volumus. Verba ita habent. $\text{גַּלְמֵי רֵאֵו עֵינַיךְ}$ ועל ספרך כלם יכחבו ימים יצרו: ולא אחר בהם. *Mansam meam, ἀναλέγασόν με viderunt oculi tui.* Hæc perspicua. Quæ sequuntur; minus. Difficultas inde potissimum oritur, quod ambigi possit.

(a) כלם significetne *res*, an *personas*. Verendumne sit. *Omnia*; an *omnes*. LXX. ad *personas* referunt atque reddunt: $\text{Ἐπὶ τὸ βιβλίον σε πάντες γραφήσονται}$. In libro tuo *omnes* (sc. *hominum*) scribuntur, $\kappa\alpha\iota\ \acute{\epsilon}\theta\epsilon\iota\varsigma\ \acute{\epsilon}\nu\ \acute{\alpha}\nu\tau\acute{\omicron}\iota\varsigma$: *nec dum illorum quoquam existente.* Horum sententiam si sequeris, *præscientiam* confirmas *futurorum contingentium*. Qui enim formandos foetus descriptos habet, ante quam concipiantur, ille & sciat, oportet, ex quibus quis sit generandus, generantiumq; tuam coëundi voluntatem, id quod voluntarium est. Atque ita David dixerat, quod DEUS apud Jobum c. 38. v. 21. $\text{יִרְעָה כִּי אִנּוּ הַיּוֹלֵד}$ Scisti fore, ut tunc nascereris? Alii non *omnes*, sed *omnia* com-

modius transferri posse judicant, hoc sensu: *omnia quæ ad procreationem meam pertinent, Tibi in tuo libro descripta sunt ac notata. Atque hi inter se discordant in eo:*

b) ימים quid denotet & quomodo sit construendum. Aliis vocem ita ordinantibus, *ut pars sit præcedentis enunciationis*, retineatque propriam significationem hoc modo. *Omnia illa descripta sunt, ex quibus diebus formabuntur: (Quin etiam,) quum nullus inter eos dies extaret. h. e. Tu omnia, quæ ad meam procreationem spectant, scripsisti, præfens intuitus es, non solum quibus diebus, quo tempore fiebant; sed etiam ante, quam ullus horum dierum esset. Ecce rursus contingentium præscientiam. Aliis hanc vocem ita collocantibus, ut novæ enunciationis sit subjectum. Omnia scripta sunt. Quid? quod ipsi dies scripti sunt in tuo libro, cum nullus eorum esset, sive per dies intelligas, tempus, quo fœtus in utero concipiendus, quo formandus ferendusq; quo denique in lucem edendus fit; sive quid homini jam natò per omnem vitam sit eventurum, contingentium demonstratur præscientias quia, quicquid horum sit, interveniente hominis voluntate fit. Sunt & aliæ versiones, sed ab Hebraica veritate longius abeuntes, quas licet advoces, præscientiæ argumentum huic loco non auferes. Atque hæc in præfens sufficiunt. Quæ enim versio omnium maxime ad Hebræam veritatem accedat, demonstrare propositum mihi non est, sed tantum exponere, Hebraicam veritatem tantis viri-*

viribus divinam præfensionein stabilire, ut nulla nobilior versio in tanta varietate eam obscurârit, nedum sustulerit.

§ 4. Dignus & Esaiæ locus qui in hac caussa ^{Ec. 48. 4.} commemoratur. Apud eum c. 48. v. 4. DEus ita loquens inducitur. מרעתי כי קשה אהה וניד כרול ערפך ומצחק נחושה: וואניד לך מאו: me i. e. propterea quod sciebam, te durum esse, nervumq; ferreum esse cervicem tuam, & frontem esse chalybeam. propterea inquam indicavi tibi ex eo tempore, quum nondum eveniunt, pronunciavi tibi. Docet hic Deus: se beneficia, quæ in Judaicum populum contulerit. olim prænuñtiassè, & quæ esset collaturus, nunc prænuñciare, antequam conferat. Quid ita fecit? Præscivit jam olim populi *συληροναρδιαν*, & nunc præscit vitiorum indolem non mutantam, præscit ingratum animum, religionemque circa verum DEum negligentem & in falsis numinibus diligentem; propterea quod hæc præscit, ita fecit. In interpretatione hac omnia bene cohærent; & Hebræa verba eam facillime admittunt. מן & inde ortum præfixum מ etiam alibi propter significat. Deut. 9. v. 28. מכלי יכלה propterea quod non poterat: משנאתו אותם: propterea quod odio prosequeretur illos. Psalm. 107. v. 17. מדרך מררן propter viam defectivis sue & propter pravitates suas affligebantur: LXX. priorem partem plane in aliam sententiam vertunt; sententiam posteriorem ita, ut nos, exponunt. διὰ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἐταπεινώθησαν.

Dan. 2. 27.

§ 5. Daniel in sua oratione his verbis Deo futurorum contingentium præsentionem etiam tribuit:

הוּא גִלָּה עֲמוּקָתָהּ וּמְסֻתֶיהָ יָדַע מֵהַ כְּחֹשֶׁכַי
Ille revelans est profunda atq; abscondita; novit quid sit in tenebris. De quibus profundis & absconditis loquitur? Num de insomniorum tantum interpretatione? Non opinor. sed & de iis, rebus, quæ per somnium Nabuchodonosori erant ostensæ: scilicet de regnorum successione, viribus, casu. Quibus omnibus, multæ liberæ hominum actiones interveniant, necesse est. Confirmat ergo, quod nobis explicandum propositum est.

§ 6. Ad exempla pergam, ut veritas magis perspicua atque evidens fiat. Primum sacra recitabuntur; subjicientur deinde profana quædam.

§ 7. In sacris plura sunt exempla, quam ut his angustiis contineri, & certiora, quam ut in dubium vocari possint. Quot extant impleta vaticinia, tot nostræ causæ perspicua habemus testimonia. Ex multis pauca enarremus. Præscivit utique DEUS. Amorrhæorum iniquitatem augendam: Gen: 15. v. 16. Abrahami posteros in Ægyptum venturos, ibiq; affligendos Gen: 15. v. 17. Esavum natu majorem minore fratre majorem non fore. Gen: 25. v. 23. Pharaonis non dimisuri populum, nisi extrema necessitate coacti incredibilem contumaciam. Exod: 3. v. 19. Israëliticæ gentis à verò cultu defectionem, & propter defectionem sustinendam calamitatem Deut: 23. Davidis uxores palam ante oculos omnium stupran.

6.
 Probatur
 exemplis

a, Sacris.

prandas 2. Sam: 12. v. 11: Josiam à Jeroboamo ex-
 tractum altare humanis ossibus in eo combu-
 rendis foedaturum: 1. Reg: 13. v. 2. Captivitatem
 Babylonicam septuaginta annis non fore diu-
 turniorem. Jerm. 25. 12. & c. 29. 10. Cyrum libera-
 tionis fore auctorem. Esa: 44. v. ult. & 45. vers. 1.
 Alexandri divisum imperium. Dan: 11. v. 4. Se-
 leucidarum Lagidarumque bella, clades, trium-
 phos, perjura foedera, dolosas nuptias. irrita con-
 filia. ib: Antiochi Illustris in Judaicum populum
 atrocissima facinora: Quæ omnia adeo perspi-
 cue designata sunt, ut Porphyrius, qui historias
 Græcas suo adhuc tempore extantes cum vaticini-
 nis istis contulit, aliter se expedire non potue-
 rit. quam ut diceret *ea, quæ Danieli tribuebantur,*
post eventum fuisse scripta, annotante incomparabi-
 li Grotio l. 1. de verit: relig: Christ: Prævidit
 Deus, Salvatoris proditorem ex ejus futurum
 domesticis Pf. 41. 10. necis auctores conspirantes
 cum Iudæis gentiles. Pf. 2. v. 1. 2. transverberan-
 dum latus Zach: 12. v. 10. non frangenda ossa. Pf.
 34. v. 21. exanime corpus in sepulcro divitis præ-
 ter Iudæorum intentionem condendum. Esa: 53. 9.
 Prævidit ante conditum mundum humani gene-
 ris lapsum, *προεγνωσµένε Σωτήρος πρὸ κατα-
 βολῆς κόσµου.* 1. Petr: 1. vers. 20. Iudæos Chri-
 stum rejicientes Pf. 118. 22. Esa. 8. 14. Sed modus
 adsit. Quem finem invenirem, si N. T. fata a
 prophetis & Apostolis prænunciata aggrederer?
 § 8. Profanam historiam etiam tangamus. b. Profanis
 Ex-

Extant in ea non pauca præfagia, quæ divinam præscientiam stabiliunt. Non illa quidem depromam, quæ falso conficta & temere credita videntur, sed quæ pari, qua ipsa est historia, sunt fide. Notabilia hæc sunt in primorum Cæsarum vitis.

Cæsaris
mors præ-
nunciata.

Sueton,
Jul. c. 81.

Bruti cla-
des præ-
dicta.

a) Calpurnia de mariti nece est admonita, dum pridie imaginata est, collabi fastigium domus, maritumq; in gremio suo confodi: Spurrina etiam cavendas Cæsari Idus Martias prædixit. Historiam autem si consulis, plane *contingens illud necis tempus* fuisse reperies. Quid? quod, paucis ante cædem mensibus, tabula ænea in monumento, in quo *Capys Capuæ conditor* dicebatur sepultus, inventa est conscripta literis verbisque Græcis hac sententia: *Quandoq; ossa Capyis detecta essent, fore, ut fulo prognatus manu consanguineorum necaretur, magnisque mox Italiæ cladibus vindicaretur.*

b) Bruto, ex Cæsaribus interfectoribus uni, non obscure mors atq; clades ante denunciata. Plutarchus in ejus vita hoc memoriæ de eo prodidit. Quum ex Asia discessurus, exercitumq; trajecturus esset, nox erat profunda & ferme media; lumen verò splendidum nimis: contubernia non habebat & silentium undique tenebant castra. Is itaque secum aliquid reputans, sibi ipsi intentus aliquem ad se ingredientem præsensit. Ad introitum aspiciens, horrendum & monstruosam adspexit imaginem corporis feri atque terri-

terribilis silentio sibi adfistere. Interrogare tamen eam ausus Brutus. Quis, inquit, hominum aut Deorum es? Quid Tibi vis? Qui ad nos venisti? Ad quæ submurmuravit ille: Tuus. ô Brute, malus genius sum; in Philippis me videbis. Tum Brutus non exterritus, videbo respondit. commemorat idem Florus l. 4. c. 7. § 8. Ex contingentibus tamen maxime esse ejus & cladem & mortem, historia rursus docet. Neque est, quod quis de rei veritate magis dubitet, quam de eventu, quem muliercula illa Saga Sauli prænuñciavit. I. Sam. 28.

c) Octavius Philippensi acie, quamvis statuisset non egredi tabernaculo, egressus est tamen amici somnio monitus; cessitque res prospere, quando captis castris, lectica ejus quali ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est.

Octavius
periculum
imminere
sibi, ab a-
mico ad-
monitus.
Sueton, in
Octav. c. 91

d) Sortes Antiatinæ Caligulam monuerunt, ut à Cassia caveret, nec cavit tamen satis, quam Cassium Longinum Asiæ tum Proconsulem occidentum delegaverat, immemor Chæream Cassium nominari.

Caligula à
Cassio in-
terfectus
Suetō. c. 57

e) Nero jussus ab Apolline Delphis consulto Septuagesimum ac tertium annum caveret. Galba significabatur, qui tamen tunc quiescebat, nec deinde defectionis initium fecit, sed Galli, duce Vindice.

Neronis
successor
prædicatur
Suetō. c. 40

f) Quot vaticinia atque prodigia Galbarum rerum Dominum fore designarunt; etiam tum,

Galbam
imperio ad-
cum

movēdum esse Augustus scivit. Sueton. Galb. cap. 4. §. 9. cum adipiscendi imperii spes illi nulla erat. Constat enim, Augustum puero adhuc, salutanti se inter æquales, apprehensa buccula, dixisse, ἢ σὺ, τέκνον, τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραλώξῃ.

g) Memorabile & illud est præfagium cum Neroniani obitus, tum progeniei Cæsarium in Nerone deficientis. Novissimo Neronis anno sylvæ omnis (fatale lauretum, quod Livia plantare inchoârat) exaruit, & quicquid ibi gallinarum erat, interiit.

h) Diocletianum imperaturum esse, ubi Aprum necasset, sacerdos præsignificavit.

i) Valens etiam rescivit, successoris nomen à literis Θεοδῖ inchoandum. Amm. Marc. l. 29. Sed desino. Major enim vaticiniorum, somniorum, prodigiorumque, quæ certum inter gentiles eventum habuerunt, est copia, quam ut hoc loco describi vel debeant vel possint. Quorum multa pars licet Dæmone malo interprete, præcognita sit. præscientiæ divinæ tamen, cum Dæmon futurorum contingentium per se præsciis non sit, perhibent testimonium. Et quanquam objici possit, de multis eventibus præfagia à Dæmone prolata, postquam eos ingenii calliditate, ex causis naturalibus futuros deprehendisset; id tamen certum est, multa etiam de rebus præfagia edita fuisse, ante quam de iis quicquam ex causis naturalibus vel summa solertia cognosci aut conjectari potuerit. Ergo ex revelatione divina ejusmodi rerum exitum novit, quisquis præ-

Flavius Vop. in Numerian.

prædixit. Atque ita futurorum contingentium prædictiones, quæ in profana historia leguntur, divinam futurorum contingentium præscientiam stabiliunt.

§ 9. Quisquis ergo reverentiam S. literis, *Conclusio.* quæ iis debetur, adhibet; divinam futurorum contingentium præsentionem in dubium non vocabit, cum dicta, quæ ex scripturis sunt laudata, evidentiora sint, quam ut possint obscurari: atque in propositis exemplis causæ, quæ eventus produxerunt, sint liberiores, quam. ut eventus illos pro necessariis habeas; & Eventus ipsi certius accuratiusque descripti, quam ut, probabili tantum conjectura Deum eos perspexisse, judices.

CAP. V.

§ 1.

Ostendi, quicquid ab hominibus aliquando fit, Deo esse perspectum. Nunc probandum superest, Deum etiam scire, quæ neque futura, neque facta sunt unquam, sed tamen ab homine fieri possint. Intra enim actionum humanarum terminos me contineo: & de iis, quæ Deus pro sua immensa potentia efficere possit, nunc non disputo. Deum omnia posse certum est; ergo & certum, ipsum scire, quid possit, quia se, ipse ignorare non potest. Sed de infinito quid definiam? Ea definire hic mihi proposui, quæ scriptura à finito homine libera voluntate prædicto fieri posse, licet non fiant, affirmat. Quæ enim ve-

2. Deus cognoscit actiones voluntarias, quæ nunquam fiunt, sed fieri tamen possunt

riffima mens fieri posse affirmat, ipsam certo scire, ea posse fieri, manifestum est. Hæc scientia nunc paucis explicanda est.

§ 2. Hoc autem possibilitium genus ut distincte proponam, primum enarrabo, Deum scire, quid in quoque statu homo possit facere, quamvis non faciat: deinde DEum scire, quid homo, hac vel illa occasione aut conditione illi oblata, certo sit facturus, licet occasio illa conditiove oblata ei nunquam sit, nec propterea fecerit, quod Deus ipsum certo facturum fuisse præcognovit, si oblata fuisset. Extra scripturam in hac caussa non sapiam.

§ 3. Prioris generis hæc exempla sunt.

a. Poffe quid
hominem
facere, quod
non facit.

a.
ante lapsum

§ 4. DEus plane cognovit, Adamum in eo statu, quo à Deo erat conditus, perfectam obedientiam propositæ legi præstare, & perpetuam vitæ sanctitatem justitiamque colere potuisse, licet id non fecerit, sed neglectæ legis offensivæ Dei reus sit peractus. Argumentis, quibus quod affirmo, demonstrarem, opus non est, cum sanorum Theologorum nemo contrarium statuatur. Probatio tamen evidens est. Si enim primi parentes obsequium legi præstare, peccatumque cavere nequiverissent, DEus ad plane impossibile eos obligasset, atque eorum casum, qui non cadere non poterant, indignatus ultusque fuisset: id quod à bonitate sapientia, atque justitia Dei longe alienum esse, credendum est. Num quid enim benignus pater filiolum, qui per æratem nequit, incedere jubebit? Num sapiens, si jusserit, labenti succensere? Num justus pœnas infliget? A quo autem humanus affectus

fectus abhorret, idne in eum cadet, cujus מִיָּחִיד
σπλαγχνά scriptura ita celebrat, ut humanam
 misericordiam non solum æquiparent, sed etiam
 longe superent? Psalm 103. v. 8. 11. 12. 13. Luc. 6. v.
 36. Certe πολύσπλαγχνός ἐστὶν ὁ κύριος καὶ δίκ-
τίμων. Jacob. 5. v. 11. Οὐκ ἄδικος ὁ θεός. Hebr.
 6 v. 10. צַדִּיק וְיָשָׁר קָרִיב justus & rectus ille est.
 Deut. 32. 4.

§ 5. Neque hoc obscurum est, Deum scire, β.
 miseros mortales divina gratia impertitos in hoc post lapsum
 peccati mortisque corpore à multis peccatis, quæ
 committunt, se posse abstinere; & contra longe
 studiosius, quam faciunt, Deo obsequi. Hæc ve-
 ritas inprimis demonstranda est. Demonstrò au-
 tem his rationibus.

§ 6. Primum id Deus multis modis testatur;
 deinde ipse peccator sua convictus conscientia
 idem sentit fateturque.

§ 7. DEUS se id scire tum verbis ostendit, tum Deus id ver-
 affectu, θεοπροπῶς tamen intelligendo. declara- bis ostendit.
 rat, tum etiam ipsa re demonstrat.

§ 8. Verbis clarissimis hanc veritatem DEUS
 ostendit.

a) Dum peccatorem neglecti officii fideliter Dummonet
 admonet, respiscendique ei dat consilium. Cai-
 num scelere transversum actum ita in viam revo-
 cat. Gen. 4. v. 7. לפני פתח
Peccatum ante ostium cubat, ejus- לפני פתח
que ad te est accursus; sed tu illi dominare. Simonem
 Magum avaritia, ambitione nequitiaque corrup-
 tum

tum S. Petrus ita restituere, atque ad frugem corrigere studet. Act. 8. 22. Μετανοήσον ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης, καὶ δεήθητι τῷ Θεῷ, εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἐπίνοια τῆς καρδίας σου. Israëlem semper rebellantem, Deoque obsequi recusantem quoties à scelere desistere & meliora sequi jubet? *Circumcidite præputium cordis vestri, cervicemq; vestram nolite amplius indocilem præbere. Deut. 10. 16. Desinite vestras defecções, quibus defecistis, & parate vobis cor novum & Spiritum novum. Ezech. 18. v. 31. Lavate, purgate vos; tollite ex oculis meis operum vestrorum malitiam. Desistite male agere. Esa. 1. 16. In libris N. T. similia leguntur. 2. Cor. 6. 1. 1. Cor. 4. 16. Apoc. 3. 18.*

rogat

b) Dum peccatores blande rogat, ne scientes perire velint. *Cur vultis mori, ô Domus Israel Ezech. 18. 31. Scortata es cum Amasis, attamen revertere ad me, dictum Jehovæ. Jer. 3. 1. Redite filii immorigeri, sanabo recessiones vestras. ib: v. 17. 22: Quid blandius illa Apostoli oratione: ὑπὲρ χριστῶ προσεύομεν, ὡς τῷ Θεῷ παρακαλῶντες δι' ἡμῶν. Δεόμεθα ὑπὲρ χριστῶ, καὶ ἀλλάγητε τῷ Θεῷ. 2. Cor. 5. 20.*

hortatur

c) Dum indefinenter ad parendum hortatur. *Misit Jehova ad vos omnes servos suos prophetas, inde à diluculo indefinenter, nec tamen auscultastis. Jer. 25. v. 4. conf. c. 35. v. 15. it. c. 36. v. 6. 7. c. 44. v. 4. 5.*

præmiis invitatur

d) Dum præmiis ad officium invitatur. Vid. *Lev. 26. v. 1-13. Deut. 28. v. 1-14. Jer. 7. 3. Jer. 25. v. 5. Esa. 1. v. 19.*

e) Dum

e) Dum minis à peccando deterret. Si obli-^{minis ab-}
 tus Jehova Dei tui, secutus fueris Deos alienos &^{steteret.}
 colens eos incurvaveris te eis, contestor contra
 vos hodie, fore ut omnino pereatis. Deut. 8. 19. Al-
 loquere viros Jehudæ & habitatores Hierosolymo-
 rum dicendo, sic ait Jehova: Ecce ego fingo contra
 vos malum & cogito contra vos cogitationes. Re-
 vertimini jam quisque à via pessima. Jer. 18. v. 11.
 conf. Jer. 6. v. 8. Lev. 26. Deut. 28. Pl. 7. v. 13. 14.

f) Dum peccatores reprehendit & vituperat,^{reprehendit}
 rebellionisque reos peragit. Hinc illæ appellatio-
 nes, *esse cervice duros*. Deut. 9. 13. *rebellantes adversus*
lucem. Job. 24. 13. *Eos nolle legibus parere*. Prov. 1. 24-
 25. Matth. 23. 37. Jam verò DEUM talibus verbis
 apud eos uti, qui præstare, quod DEUS præcipit,
 plane non possint, credi vix potest. Nemo homi-
 num, qui sapit, sua verba ita profundit, ut mone-
 at, roget, hortetur, præmiis sollicitet, minis ab-
 sterreat, quos ea conditione esse novit, ut obsequi
 non possint. Quis sanus jusserit,
 relabi rivos

Montibus, & Tiberim reverti ?
 Aut onagram, ut mitescat, præmiis tentet ? Atq;
 DEUM similia facere putes ? Manifestum est
 Deum, dum ita cum hominibus agit, scire, eos
 obtemperare posse, nisi, sapientissimam mentem
 insipienter aliquando agere, improbe cogites. Ita
 verbis DEUS ostendit peccatores posse per divi-
 nam ipsis datam gratiam retrorsum
 Vela dare atque iterare cursus.

§9. Quod

Affectu i-
dem Deus
declarat.

§ 9. Quod clarissimis verbis Deus ostendit, id multiplici affectu etiam declarat. dum *desiderium, spem, indignationem, atque iram* in hominum defecti-
onibus præ se fert.

Dum Offi-
cium optat

(a) Ingenti quodam desiderio optat, ut ii, quos ab honesto aberrantes videt, rationi & præscriptis legibus convenienter vivant. Considera quæso illum, quo apud Mosen de Israële utitur, sermonem. *Utinam hic eorum animus illis esset ad timendum me, & ad observandum omnia præcepta mea omnibus diebus, ut bene esset eis, & filiis eorum in seculum.* Deut. 5. v. 26. Huc & illa referas licet; *Utinam saperent!* Deut. 32. 29. *O si populus auscultaret mihi!* Pf. 81. 14.

Sperat, ex-
pectaque.

(b) Tum & sperat improbos animum mutatu-
ros, & male actam vitam virtutibus emendatu-
ros. Ita apud Esaiam de Judaico, populo Deus lo-
quitur: *Quamobrem, cum expectavissem, ut ederet vobis, labruscas edidit?* Esa. 5. v. 4. *Expectat officium, sed ecce vitiligo: justitiam, sed ecce vociferatio:* vers. 7. In hac spe atque expectatione etiam summa, quadam patientia utitur. Antediluvianis cen-
tum & viginti annos ad respiscendum indulgit. Gen. 6. v. 3. Atq; ita satis longe est *ἐξ οὐρανόθεν* *καὶ τὸ θεὸς* *μακροθυμῶν ἐν ἡμέραις* Nave. 1. Petr. 3. 20. Con-
cessit etiam idoneum spatium vitiosissimæ malo-
rum avorum progeniei, ut atrox illud scelus in su-
um Dominum atq; Salvatorem admissum agnos-
ceret, mutatisq; moribus & animis ejus veniam
Deum oraret. Id quod *parabola de ficu* Luc. 13. v. 6. 7. 8. 9. indicat, & eventus docuit. Quid? quod etiam

erga

erga nos patientia utitur, nolens quenuquam perire. 2. Petr. 3. 9. Nam hunc sibi propositum finem divina habet bonitas, ô Peccator, ut ad pœnitentiam te ducat. Rom. 2. v. 4.

(c) Deinde si spe frustratur Deus, id valde etiam indignatur queriturque. Lege quæ ad hanc rem pertinent passim apud prophetas. E multis expende illum Dei sermonem, qui extat Jer. 2. *Quid invenerunt Patres vestri in me iniquitatis, quod longe abscesserunt à me & secuti vanitatem evanuerunt. v. 5. Idcirco adhuc contendo vobiscum, dictum Jehovæ, etiam cum nepotibus vestris contendam. Nam peragrate regiones Cithæorum, & videte; aut ad Kedarem mittite, & animadvertite valde: Videte, inquam, an fuerit quid hujusmodi &c. Obstupescite cœli de hac re; & horrescite, desolemini valde &c. v. 9. 10. 11. 12. O generatio animadvertite verbum Jehovæ, an ut desertum extiti Israël? Num terra caliginis? Quamobrem dixit populus meus. Decrevimus non veniemus ad Te. Ibidem v. 31. His similia Deus indignabundus apud Michæam profert: Popule mi, quid feci Tibi? Quo fatigavite? Testificare contra me. c. 6. 3. Plena querelæ atq; indignationis & hæc Servatoris est oratio: Cui adsimilabo generationem hanc? Similis est pueris, qui sedent in foris & acclamant sodalibus suis, ac dicunt: Tibia cecimimus vobis & non saltastis; lugubria cecimimus vobis & non planxistis. Matth. 11. 16. 17. Atque illa. Hierosolyma, Hierosolyma, quæ occidis prophetas &c. Matth. 23. v. 37.*

Frustratus
indignatur.

(d) Quinimo dolet, si beneficiis in improbos
E col.

Dolet.

collatis nihil proficit. Ita doluit apud animum, hominem à se conditum. Gen. 6. 6.

Irafcitur,

(e) Tandem & hoc Scriptura affirmat, Deum justissimam iram colligere, si homo aut audax quoddam ac inusitatum facinus admittit, aut in veteri scelere persistit. *Osculamini filium, ut non irascatur, & pereatis in via. Nam brevi exardebit ira ejus. Ps. 2. v. 12. Circumcidite vos Jehova, & amovete praputium animi vestri, Viri Judæ & Habitatores Hierosolymorum, ne prodiens, tanquam ignis, excandescantia mea ita ardeat, ut nullus extinguat propter malitiam actionum vestrarum. Jer. 4. 4.*

Conclusio,

§ 10. Expende jam hæc ea, qua par est, reverentia erga Deum & ejus verbum: Te inde satis convinci posse, opinor, ô homo; Deum penitus cognoscere, Te per gratiam Tibi ab ipso datam scelerum via excedere atque virtutis stadio insistere posse. Num quid enim Deum tibi fingere potes optantem, atque satis diu expectantem, quod Te præstare non posse novit, & dolentem, conquerentem, irascentem, quod te non posse facere videt? Ita si sentis, etiam cogites, necesse est, temere agere & gravissimis verbis ludere à Sapientissimo DEO alienum non esse. Verum per *ἀνθρώπων παράδειαν* hæc dici, objicis. Quid tum? Non disputo nunc, an in Deo quid sit, quod nostris affectibus, remota ab iis omni perturbatione atque immutatione, sit simile aliquo modo, quia toties nostros affectus scriptura ipsi tribuit. Esto, affectus illos nil, nisi effecta, significare.

carè. Id tamen affirmandum est, Deum justissimam habere causam, cur eorum more, qui his affectibus sunt commoti, agat; atq; eum nihil agere vel per errorem vel per savitiam. Romanos Dominos tam corruptos improbosq; suo tempore fuisse Seneca scribit, *ut fortuitis etiam succenserent; atq; servorum suorum tussim, sternutamentum, singultumque verberibus compercerent.* His Deum similem fingere videtur, qui eum irascentem, indignantemque fingit peccatis, à quibus sibi homo nullo modo cavere possit. Aut talibus, *qui librum minutioribus literis scriptum projiciunt, aut mendosum lacerant, aut vestimenta, qua displicent, scindunt.* Quod cum de sapientissimo Numine cogitare sit impium, nefas esse non potest statuere, Deo cognitum esse, hominem illum parendi facultate non esse destitutum, cujus vel sperare obsequium, vel indignari contumaciam in Sacris dicitur.

§ II. Sed ecce re ipsa Deus propositam veritatem etiam demonstrat. Quomodo? Dum sceleratos quidem omnes punit, eos tamen longe gravius, qui divinam voluntatem edocti divinis admonitionibus locum non reliquerunt. Luc. 12. v. 47. 2. Petr. 2. v. 20. Cur hos gravior pœna premit? Num quod officium didicerunt, quod præstare nullo modo potuerunt? Noli hoc existimare. Sed quod officium turpiter neglexerunt, cum in eo permanere potuerint. Alias cognoscendo officium infeliciores facti essent, quod fortunatum tamen ipse Servator judicat. Joh. 17. v. 3. Neq; amplius vere di-

ci posset: *ὡς ἀγαθοὶ οἱ πόδες τῶν Ἐυαγγελιζομένων εἰρήνην τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά* Rom. 10. 15. Cur ergo Deus in eos gravius animadvertat, qui officium edocui, ab officio tamen declinarunt. causam aliam nec ratio invenit, nec scriptura suppeditat, nisi eam, Deum cognoscere, ejusmodi peccatores, peccati jugo excusso, sibi à pœnis præcavere potuisse.

Peccator
ipse id sen-
tit.

§ 12. Neque est, quod quisquam amplius ea de re dubitet. quoniam ii ipsi, qui peccarunt. non dubitant, quin à peccatis, quæ scientes prudentesque commiserunt, se abstinere potuerint. Quis unquam ausus est admittit scelera eo nomine vel excusare, vel extenuare, quod agendi aliter sibi facultas relicta non fuerit. Ausus quidem servus ille nequam, qui fati necessitate furtum excusabat. Ast adversa conscientia, exuto pudore. malo denique animo, ut Zenonem exagitaret perturbaretque. Hinc & Zeno scelus bene compefecit, dum & fato eum coedi regeffit. a) Qui vero cum virtute pudorem non perdiderit, testemque conscientiam pectore non ejecerit, is certe non audebit. Saul licet deserti officii prætextum aliquem improbe quæreretur, hoc tamen se non defendit, se officium non deferere non potuisse; sed potius, cum quam afferret, criminis excusationem non valere intellexeret, Samueli delictum aperte fatebatur, ejusque veniam petebat: *Peccavi, inquit, quod præceptum Domini & tua verba transgressus sum.* 1. Sam. 15. 24. Nisi David, cum & adulterio se inquinasset.

a] Laert. 1.
7. § 23.

&

& temere arroganterque populum numerasset, sibi conscius fuisset, se sibi ab his criminibus cavere potuisse, non tam demisso vultu contritoque animo statim cum admoneretur, *peccavi*, pronunciaffet. 2 Sam. 12. 13 & cap. 24. 10. Daniel suos avos apud Deum non excusat, obedire non potuisse; sed noluisse eos, palam fatetur. Et quis nostræ ætatis, dum scelerate agit, non sentit, se à vitiis se cohibere posse? Atque id quisque fatebitur, cum justissimus iudex *pectoris consilium revelaturus est*. 1. Cor. 4. 5. Quod ergo suæ facultatis esse homo novit, id is qui, quod in homine est, penitus pervidet, ignorare non potest; atque id se minime ignorare his, quibus dixi, argumentis declarat.

§ 13. Atque tantum de priore hoc contingenti-um genere, quæ Deus novit fieri ab homine potuisse, licet propter hominis vel negligentiam: vel cupiditatem, vel malitiam facta non fuerint. Ne verò sinistre, quæ hic attuli, à quoquam excipiantur, ante quam ad posterius genus transeam, lectorem moneo. me eorum sententiam, qui hominem ab omni peccato sibi cavere posse statuunt, minime probare; sed id tantum asserere, *Deum scire*, à multis peccatis hominem se cohibere & sanctius quam vivit, vivere posse, non quidem naturæ superbum viribus, sed gratiæ divini excitatum auxilio.

CAP. VI.

§ 1.

Deus novit, quid homo, certa aliqua conditione ipse oblatus, sit facturus
 Locus
 Matth., II. 21.

AD posterius ergo contingentium genus scilicet sub certa conditione futurorum nunc exponendum pergo. An Scriptura & talium contingentium scientiam Deo tribuit? Hanc enim ducem potissimum sequi animum induxi. Videtur utique eam Deo adscribere locus ille. Matth. II. v.

21. Ubi hæc verba Salvator profert. Ουαί σοι Χοραζίν, ουαί σοι Βηθσαϊδάν, ὅτι, εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις, αἱ γερόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ μετενόησαν. Sunt quidem gravissimi Theologi, qui hunc locum de contingentibus sub conditione futuris non agere arbitrantur; sed videamus causas, cur de iis eum agere negent.

§ 2. Verum antequam illas proponam, duo monenda cenfeo.

(a) Primum certum esse, ipsam scientiam contingentium sub conditione futurorum DEO inesse. Nam qui omnium rerum ordinem, vim atque nexum perspicit, illum & scire oportet, quid quisque, hac vel illa conditione occasioneve oblatus, sit facturus. Idque libenter nostræ ecclesiæ Theologi concedunt. Gomari hæc sunt verba apud Walaëum in collectaneis ad hunc locum: *Quod autem Christus de futura hac Tyrionum, posita illa conditione, penitentia asserit, illius veritas ex indefinita divina ipsius naturæ præscientia constat, qua novit, quidnam, quo posito*

posito antecedente, fuisset secuturum. *Etiamsi neutrum evenerit. Nam posita ea conditione, alterutrum fuisse eventurum, ut aut penitentiam agerent, aut non agerent, omnibus notum est ex illo principio, quod duo opposita non possunt simul esse vera: Sed utrum eorum fuisset futurum, cum res fuerit contingens, solus previdit, qui infinita sua scientia omnia videt; nec solum necessaria; sed etiam futura contingentia certo prædicit. Concedit Gomarus, non solum contingentia sub conditione futura Deo esse cognita, sed etiam Tyrriorum penitentiam certò futuram, à Christo affirmari si illis contigisset Christi miracula videre: Quamquam illam externam tantum penitentiam electis & reprobis communem intelligi velit.*

(b) Deinde negari non posse, Salvatoris verba talia esse, ut contingentium sub conditione futurorum scientiam exprimere videantur. Quid ergo obstat, quo minus verba significant, quod significare possunt?

§ 3. Est, qui hoc affert, *Christum hoc tempore hominem à plerisque creditum fuisse; atque ejus cognitionem humanas vires superasse, auditores ejus non credidisse: Ergo ita locutum esse, ut dixerit, quod humano judicio, rebus omnibus bene expensis, erat probabile. Adhæc respondeo.*

(a) Licet plurimi Christum hoc tempore pro nudo homine habuerint; propterea tamen te colligere non posse, Christum aliter, quam nudum hominem non egisse aut locutum esse. Accommodarit se aliquando hominum judicio atq;
opi-

Objeçtio 1.
Christum dixisse, quod humano judicio probabile esset.

Christus se Deum alicubi demonstravit

opinionem. Aliquando tamen etiam se Deum & verbis significavit & factis demonstravit. DEum se esse ostendit, cum Deum suum esse Patrem aperte affirmavit, non eo, quo ceteri mortales modo, sed ἴσον ἑαυτὸν ποιοῦν τῷ Θεῷ Joh. 5. v. 17. 18. cum hoc dixit, πρὶν Ἀθεῶν γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι. Joh. 8. 57. cum remittendorum peccatorum potestatem sibi vindicavit. Marc. 2. 10. cum quam à Dæmonibus in porcos irruendi licentiam rogabatur, illis concessit Matth. 8. 31. 32; maxime etiam, cum ægros sanavit. Non enim humanum ministerium, sed divinum imperium verba, quibus ægros sæpe affatus est, significant. Qualia sunt: Θέλω, καθάρισθῆναι. Matth. 8. 3. Ἐγείρω καὶ ἄρον τὸν κραββάτον σου. Marc. 2. 11. Ἐξέλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον. Marc. 5. 8. Τὸ κοράσιον ἐγείρω. Marc. 5. 41. Διανοίχθῆναι. Marc. 7. 34. Δεῦρο ἔξω Joh. 11. 41. adde & hoc. Ἐπέτιμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ, σιώπα, πεφύμωσο. Talem loquendi modum Moses in creatione Deo tribuit: *Fiat lux.* &c. Hinc & Christum plusquam hominem esse multi crediderunt. Quid ergo prohibet, cum Christus alibi se plusquam hominem verbis demonstraverit, quin hoc loco idem fecerit, futurorum contingentium scientiam sibi tribuendo?

(b) Deinde etiam si concedatur, Christum nihil divini sibi hoc tempore tribuere voluisse, inde tamen minime sequitur; Christum nil loqui potu-

potuisse . nisi, quod ab humano intellectu iudicioque sit profectum. Prophetæ homines sunt crediti, eorumque intellectus humanæ conditionis terminos egredi nunquam est existimatus; num propterea, cum, quæ divinæ cognitionis sunt propria, dixerunt, ea restricta sunt ad humani iudicii facultatem? Homines per divinos affatus instinctusque divina discere atque dicere posse, humana ratio nunquam dubitavit. Elifæus detexit Syrorum consilia 2. Reg. 6. 9. cognovit Jorami improbum animum. v. 32. prædixit ex summa annonæ inopia atque caritate repente consecuturam vilitatem; Regisque tribunum eam visurum, sed ea non fruiturum 2. Reg. 7. Hæc qui prænuñciavit homo ab omnibus est creditus, non tamen propterea, quæ prænuñciavit, humano iudicio probabiliter coniecisse cuiquam visus est. Esto igitur: Christus homo nudus à plurimis est creditus; ejusque cognitionem humanas vires superasse, auditores non existimarunt. Esto: Christus non aliam, quam hominis personam hoc tempore gessit. Esto: auditorum opinioni suum sermonem accommodavit. Num propterea absurda locutus esset, si futura contingentia in oratione protulisset? Prophetam se Christus ubique gessit & plurimi crediderunt. Tanquam prophetam ergo de futuris contingentibus ipsum verba facientem æquis auribus atque inoffensis animis audire potuerunt; quemadmodum Samaritana illum audivit enarrantem suæ vitæ præsentem præteri-

Propheta
divina lo-
qui potest.

tumque statum. Quid igitur evincit hæc speciosa ratio? Nihil, nisi Salvatoris orationem posse significare id, quod humana conjectura perspicitur. Sed pariter significare etiam potest id, quod divina scientia cognoscitur. Utraque significatio est probabilis. Sed utra utri præferenda? Ego præfero eam, quæ contingentium stabilit scientiam. Quo jure? Quia scripturæ verba eam per se volunt. Quod autem scriptura per significat, ab eo non discedendum, donec idonea causa afferatur, quæ discedere cogat: Hæc a. in objectione allata non est.

Obiectio 2.
Christi orationem esse hyperbolicam.

§ 4. Existimant alii de quorum doctrina atq; pietate nihil detraho, *Christo mentem non fuisse, docere Tyrrios revera ad frugem redituros fuisse, si Evangelium accepissent, virtutesq; quas Galilæi, vidissent; sed oratione Hyperbolica Galilæorum contumaciam atq; duritiem exaggerare; locumq; hunc conferendum esse cum illo Luc. 19. 40*

Εὰν οὖτοι σιωπήσωσω, οἱ λίθοι κεράξονται.
Videamus, quantum hæc obiectio valere possit.

a) Primum negari non potest, *Hyperbolis S. Scripturam uti*, Nihil tam certum est, iudicio omnium fanorum interpretum. Hæc tamen, opinor, cautio est adhibenda, *ne, donec propria significationi locus est, hyperbolæ constituentur.*

Luc. 19. 40
compara -
tur cum
Matth. II. v.
21. atq; ostē
ditur, in tex
tu nihil
esse, quod
faveat hy
perbolæ.

b) Deinde hoc manifestum est, *nihil in ipso con
textu orationis inveniri, quod eam jubeat esse hyperbo
licam.* Dictum Luc. 19. v. 40. huic simile non est. Di
versa est enunciatio, diversus est scopus, diversus
est enunciationis nexus. Nam 1) hæ enunciationes
*Lapides clamant, Tyrri respiscunt, non sunt ejusdem
gene-*

generis. *Illā est impossibilis secundum naturæ ordinem. Hinc hyperbolen admittit. Hæc vera est, atq; ita vera, ut non solum aliquando Tyrii resipuerint, nempe per prædicatum ab Apostolis eorumq; successoribus Evangelium; sed etiam, ut eorum naturæ atq; officionihil unquam fuerit tam conveniens, quam resipiscere. secundum Apostolum Rom. 2. v. 4. Ignoras bonitatem Dei ad pœnitentiam Te invitare? Quis vero 2) utriusq; orationis est scopus? In altera Christus Pharisæos docet, necesse esse, ut ipse discipulorum præconio celebretur. In altera Galilæos reprehendit, quod sibi non crediderunt; ostenditque. hanc ob causam eos ipsis Tyrii esse deteriores. Illius ergo scopus est institutio; hujus reprehensio. Quis autem 3) nexus? Ingeniosus D'Espagne ad hunc locum Lucæ observat; in morte Christi, cum discipuli de laudibus ejus prorsus conticescerent, fissos disruptosque lapides ejus gloriam prædicasse. Hoc si Christus significare voluisset, oratio esset προφητική, non υπεβολική. Verum, si verborum simplicitatem, loquendiq; usum sequimur, hic verborum potius nexus atq; scopus est: Quemadmodum fieri non potest, ut lapides clament: ita fieri non potest, ut discipuli mei sileant. Jam sane liquet, utrumque membrum non esse æque impossibile. Lapidēs non clamant per impotentiam: discipuli non silent per voluntatem. Illis clamandi facultas tributa non est; his silendi potestas non ademta. Cur ergo silere non poterant? Propterea, quod ἡ ἀγάπη τῶν χριστῶν συνεχὲν αὐτοῖς. Cor. 5. v. 14. Ἀὐτὴ ἀνάγκη ἐπέειλε αὐτοῖς.*

1^a harmonie
des tems
2^e cond. part.
p. m. 512.

1. Cor. 9. 16. confer. *Jerm. 20. 7.* Cum ergo naturæ impotentia cum voluntatis arbitrio, sensu carentes lapides cum hominibus ratione atque consilio præditis comparantur, atq; ita valde inæqualibus æqualis agendi potestas tribuitur, *hyperbole agnoscenda est.* Ut in hoc *Horatiano: Quis neget arduis Pro-nos relabi posse rivos Montibus, & Tiberim reverti; Cum tu coemptos &c.* Aut illo *Ovidiano In caput alta suum labentur ab æquore retro Flumina, &c.* Num similis est nexus hujus, de quo disputatur, dicti? Prorsus alius. *Homines hominibus comparantur, & utri utris præstent.* significatur. Comparantur autem in officio, quod ad utrosq; pertinebat, deserto; deserto autem *ἐκ τῆς σκληροκαρδίας*, quæ & Tyrios & Galilæos inceserat: Sed longe major atq; insignior occupabat Galilæos. Id Salvator demonstrat. Quæ ratione? Aut nullam aut hanc affert: *Tyrui respici-sent, si iis, quæ Galilæis, gratia contigisset.* Hæc omnia, proprie atq; simpliciter dicuntur, atq; conveniente maximeque naturali nexu inter se junguntur. Non ergo hic invenio, quod hyperbolen flagitet. Intellexerunt hoc alii, utq; ejusdem causæ, quam cæteri, quibus hyperbole placet, tuentur, nec indocti nec incelebres focii atq; defensores, qui neglecta hyperbole, de *Tyriorum conversione, sub proposita conditione futura.* Salvatore loqui, aperte affirmant. Non omnes quidem eodem modo. Quibusdam Christus loqui videtur, de ea morum mutatione, quæ *Tyriorum rempubl. non animas conservasset.* h. e. de quorundam factorum, non totius animi; de externa, temporaria,

ria, inconstanti: non interna, perpetua atq; firma. Alii veram atque salutarem intelligi posse statuunt. In quibus ipse Coccejus non ignobilis profecto scripturæ indagator atq; interpret. Hic de hoc loco ita sentit: *De Tyro & Sidone Matth. 11. 22. pronunciantur futura sub conditione; sed futuritionem conditionatam sive veritatem verbi conditionati de futura re videt DEus aut in sua decentia, aut in sua ordinatione.*

§ 5. Ergo cum in textu ipso nulla sit causa, quæ hyperbolen suadeat, aliunde illa peti debet. Quæ vero illa est, quæ a simplice, proprio atque conveniente sensu nos discedere cogat? Num quod DEus contingentia conditionata nesciat? Jam ante monitum est, hanc cognitionem consentientibus nostræ Ecclesiæ Theologis, in DEum cadere. Quid ergo obstat, quo minus nobis credere liceat, DEum scire, Tyrios sese conversuros fuisse, si Evangelium tot tantisque miraculis confirmatum illustratumque accepissent?

a) Primum hoc, ne externis mediis, veluti verbo atq; miraculis convertendi vis atque facultas tribuatur. Sed tribuit scriptura Rom. 1. 16. *Evangelium dūver-
μικ Θεὸς ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι.*
Verum, inquis, non sine prævia atq; comite interna gratia. Non est, quod hanc exclusam esse velimus. Non excludunt certe ii Ecclesiæ reformatæ Theologi, qui hunc locum de vera Tyriorum conversione agere statuunt. Perit ergo ille timor; & simul objectionis vis. Atque ita *Ipsæ Hoornbeckius* non valde repugnat, de vera & salutari conversione

Summ.
Theol. c. 10.
§ 34.

Rationes
examinantur, propter
quas oratio
hyperbolica
esse creditur

a) nudum
verbum nō
habet con-
vertendi vim

Misc. Sacr.
l. 3. c. 3. § 14
in fin. & §
13. 1. 4.

b) Salutaris gratia est eorum, qui salvantur propria.

one locum intelligi posse, si gratia subaudiatur. b) Verum ita gratia salutaris, quæ electorum propria esse creditur, fiet universalis, atque in ipsos reprobos cadet. Hypothesis autem Particularis gratiæ hoc negat. Hæc altera & potissima causa, cur Christi oratio hyperbolica esse credatur.

Num ex hac hypothesi Christi oratio fit explicanda.

§ 6. Ast 1) jam vidimus iudicio doctissimorum Theologorum hanc hypothesin non ob stare, quominus proprie hujus dicti verba intelligantur. Quod si verum est, habeo fati, qui non de gratiæ hic disputo latitudine, sed de scientiæ divini profundo. 2) Si tamen impedit, uti aliis rem accurate atq; diligenter perpendentibus videtur, considerandum est, utrum Salvatoris oratio ex hypothesi explicanda, an hypothesi ex Salvatoris oratione corrigenda. Ubi utriusq; causæ momenta atq; pondera examinata fuerint, quid judicandum sit, liquebit.

Christi oratio est simplex atque evidens.

§ 7. Qua specie Christi oratio se offert? Illa utique simplex atque evidens apparet. Recenseamus integram. Salvator indignabundus Chorazitis horrendum vae! æternumq; exitium comminatur. Qua de causa? Num forte quod quorundam factorum poenitentiam non egerunt? Nimis manifestum est, Salvatorem in Galilæis veram ad DEum conversionem & ἀνυπόκριτον in se præsentem Messiam desiderasse fidem. Desideravit enim id, de quo ad illos toties verba fecit, quodq; tot exhortationibus flagitavit κηρύσσων καὶ λέγων, ὅτι πεπληρωται ὁ καιρὸς, καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, Μετανοεῖτε καὶ πισθεύετε ἐν τῷ Εὐ-

Marc. I. v. 14-15.

Ευαγγέλιον. Huic autem flagitationi Galilæi
 suis officiis non responderunt; propterea Salvator
 iis succenset & terribiles pœnas minatur. Verum
 nonne hæc indignatio iniquior, atq; lata senten-
 tia paulo est feverior? Fortasse major ex morum
 corruptione atq; longa vitiorum consuetudine
 orum fuit imbecillitas. quam ut obsequi atq; resi-
 piscere potuerint, ut non tam illorum à Christo sit
 accusanda voluntas. quam illis de sufficiente gra-
 tiæ querendum auxilio. Has cogitationes Salva-
 tor occupat, respondetque *σὺν Φανερώσει πρὸς
 πᾶσαν συνέδησιν ἀνθρώπων* hunc in modum:
 Ea gratiæ munera in vos. ὁ Galilæi, à DEO sunt
 profecta, ut ejusmodi excusationi locus non sit.
 Quid ni? Tyrii vitiiis omnibus obruti atque sceleribus
olim infames, acta peccatorum pœnitentia resipuis-
 sent, seseque ad Deum & quidem cum summa animi demis-
 sione vere convertissent, si illis hæc gratia contigisset.
 Quo igitur gratiæ dono corruptissima atq; perdi-
 tissima gens converti potuisset, id vobis etiam,
 quibus major cognitionis lux jam à Patribus us-
 que affulsit, sufficit. Videtis ergo, quam juste ego
 mitissimus atq; omnium mansuetissimus de vobis
 horrendum vœ! atq; exitiosam sententiam pro-
 nunciam, cum ipsis Tyriis sitis contumaciores.
 Annon hæc sit simplex maximeque conveniens
 verborum Christi expositio, judicet, qui remotis
 præjudiciis judicare didicit.

§8. Evidentes autem in hac oratione verita-
 tes exprimuntur. Prima est; Christum veram con-
 ver.

versionem, veramque fidem à Galilæis flagitasse. Hanc nemo in dubium vocare potest. Altera, quod Christus Galilæos flagitavit, id eos præstare potuisse, nisi enim potuissent, mitissimus Salvator iis non succensuisset; sed pro sua Philanthropia eorum conditionem potius miseratus fuisset, uti fecit alias Matth. 9. 36. Matth. 14. 14. Namque illum non genuit

Duris cautibus horrens.

Caucasus, Hyrcanæq; admorunt ubera Tigres.

Tertia: Futurum fuisse, ut Tyrii mortalium deterrimi vere resipuissent, & ad DEUM se convertissent. si illis divina gratia æque ac Galilæis aucta exaggerataq; affulsisset. Conversionem oratio distincte exprimit, veram autem & salutarem nisi intelligas, oratio absurditate liberari non potest. Argumentaretur enim Salvator hoc modo. Sinceram à vobis, ô Galilæi pœnitentiam atq; fidem flagito; quoniam autem meas exhortationes spernitis, vè vobis denuncio, nimium contumacibus atq; *ipsis Tyriis* pejoribus. Quamobrem? si Tyriis ea occasio oblata fuisset, externam quorundam factorum pœnitentiam egissent. Quis non animadvertit, hanc argumentationem sine pondere esse, atq; à Christi scopo aberrare. cui propositum fuit, ostendere, Tyrios *non minus quid*, quam Galilæi præstare jubebantur; *sed majus atq; excellentius quid* præstituros fuisse, ut pudore contumaces Galilæos perfunderet.

Quarta hinc clarissime sequitur; Si jam ad Christi

Christi exhortationes atque miracula Galilæi se convertere & Christum vera fide recipere poterunt, Tyriique se re ipsa convertissent, id fieri oportuit, *aut naturæ viribus, aut gratiæ beneficio*. Naturæ viribus veræ poenitentia atque fidei initium fieri posse, Pelagii est opinio. scripturis sacris inimica & à puriore Ecclesia rejecta. Ergo divinæ gratiæ, quæ ipsis data fuerat, auxilio. Certum igitur Tyrios atq; Galilæos sufficiente ad conversionem gratia destitutos non fuisse. Est igitur gratia quædam communior, cuius & ii, quos eventus ostendit esse reprobatos, sint participes. Res si aliter habet, vicit Pelagius, & natura in salutis negotio aliquid valet sine interna gratia.

§ 9. Hanc dicti vim ac consequentiam quidam Eruditi Theologi, qui gratiam electorum faciunt propriam, perspicientes, ne naturæ vires stabilire cogantur, negant, Chorazitas se convertere potuisse, Tyriosque se vere conversuros sub proposita conditione fuisse; affirmantque Christum aut hyperbolice locutum, aut id dixisse, quod humana conjectura colligas. Atque ita evidentem Christi sententiam in dubium vocant, ut suam opinionem retineant & Pelagianis occurrant: cum, si gratiam sufficientem non electis concederent, naturæ pariter patronis resistere & evidentem hujus dicti sensum tueri possent.

§ 10. Sed estne eorum opinio æque evidens, ut cum hoc dicto certare possit? Vereor, ut possit. Primum quidem habet disertam scripturam, quæ

comparatio
evidentiæ hy
pothesis
atque hujus
dicti.

electis peculiarem quandam gratiam attribuit; deinde habet etiam probabiles quasdam rationes, quæ non electis gratiam adimere videatur: Nul-
 lus tamen locus ex scriptura afferri in medium po-
 test, qui diserte atque aperte non-electis omnem
 gratiam negat. Sit ergo illi sententiæ sua probabi-
 litas; evidentia tamen non est. Nostrum autem
 dictum evidentissime Tyrriorum conversionem
 sub conditione futuram affirmat; si jam utrius-
 que causæ momenta contendamus, quid est, de
 quo judicandum? Hoc in quæstionem venit: U-
 trum à simplici atque evidente scripturæ sensu sit
 abundum, ut sententia quædam probabilis à mul-
 tis Theologis adoptata quidem, non tamen diserte in scri-
 ptura proposita defendatur; an vero probabilis sen-
 tentia in dubium vocanda, ut simplex atque di-
 ferta scriptura retineatur. Hæc lis, hæc pugna est?
 Sed quomodo componenda? Non nostrum est
 equidem tantas componere lites. Æquitas tamen
 hunc modum suggerit, ut probabilitas evidentiae
 cedat. Ergo defendatur illa peculiaris electorum
 gratia, quia diserte à scriptura asseritur: sed ita, ne
 sufficiens quædam gratia non-electis adimatur, &
 evidens quædam scripturæ sententia imminuatur,
 aut aliorum trahatur.

§ II. Si hoc iudicium minus placet, Ego qui-
 dem nolo quenquam criminari, qui sententiam
 aliquam ἐν καθαρᾷ καρδίας, καὶ συνειδήσεως
 ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτως retinet ac de-
 fendit: Sed eam mihi vicissim posco gratiam, ne

me

me improbe facere quisquam existimet, si *obscuriorem Theologorum sententiam ad perspicuum scripturæ dictum potius conformandam, quam scripturæ simplicem sensum ad ejusmodi sententiam accomodandum censeam.* Ita sentire mea mihi conscientia imperat. Neque ita sentiens vel à scriptura, vel veteribus Ecclesiæ reformatæ Theologis discedo. Scriptura certe non obscurius non-electis sufficientem quandam gratiam assignat, quam electorum gregi singularem quandam benevolentiam vindicat. Ita statuerunt etiam veteres nostri nec obscuri Theologi. In quibus, qui meam Patriam, Bremam, illud reformatæ Ecclesiæ in Germania hospitium & literarum optimarum domicilium exornarunt & quasi nobilitarunt, minime sunt prætereundi; Matthias Martinius, Ludovicus Crocius, Conradus Bergius atque alia clarissima nomina. Hi firmiter statuerunt, electis ex æterno decreto singularem quandam, eamque victricem gratiam à Patre gratiæ atque misericordiæ κατ' εὐδοκίαν αὐτῶν esse constitutam, & in tempore contingere; non tamen adduci poterunt, ut crederent, non-electos divino auxilio, quo minus respiscere possint, plane esse destitutos. *Leges D. Holtzhusii tractū Theol. de Prædestinatione & reprobatione hominum.* Sed quid de gratia hic disputo, cum aliud mihi sit propositum? Quicquid dictum est, dicendum fuit, ut appareret, *hypothesin de gratia Particulari obstare non oportere, quominus hoc dicto Matth. 11. v. 21. probetur, quod initio capitis proposui Deum scire, quid homo, si hæc vel*

illa conditio ipsi offeratur, facturus sit. licet id non faciat, propterea quod conditio ipsi non est oblata. In hoc autem dicto enarrando cum prolixior fuerim, superse-
debo alia afferre, in primis cum ipsa res à Theologis in dubium non vocetur.

§ 12. Ad hanc materiam pertinet quæstio, Num DEus etiam sciverit, multos eorum, quibus olim Evangelium prædicatum non est, Evangelium fuisse repudiaturos, si prædicatum fuisset; & propterea eos Evangelio non sit dignatus. Quid respondendum? Tria in hac quæstione sunt expedienda. Primum est, an multi eorum, qui Evangelium non acceperunt, Evangelium contempsissent, si id accepissent. Alterum, an DEus hos præviderit. Tertium, num propterea futuros gratiæ contemtores Evangelio non dignetur.

§ 13. Primum veritati valde consentaneum est. Scriptura quidem id diserte non dicit; dicit tamen, unde id colligas. Notabilis est illa Salvatoris sententia. *Multi sunt, qui per portam latam & spatiosam illam viam, quæ in exitium abducit, ingrediuntur. Pauci vero, qui angustam portam strictamque illam viam quæ ducit ad vitam, inveniunt.* Matth. 7. 13. 14. Verborum nexus indicat, hanc sententiam univerforum hominum pravas voluntates perversosq; mores respicere. Hortatur enim Servator homines, ut intrent *διὰ στενῆς πύλης*; neque id negligenter agant, sed ut summa vi atq; ope nitantur. *Ἀγωνίζεθε εἰσελθεῖν.* Luc. 13. 24. Cur id? Facilis decensus averni. Nostra ingenita pravitas, nostri

mo-

a] Num multi eorum, qui Evangelium non audiverunt, Evangelium contempsissent, si id audivissent

mores *segniter nos agentes, καίπερ ζήλοντας εισελ-
 θεῖν*, aliò rapiunt. Hinc pauci sunt, qui per an-
 gustam portam intrant. Multi qui aliò flectunt
 iter. Si jam hæc sententia universum hominum ge-
 nus respicit, ab iis *multis, qui eam eligunt viam, qua
 ad exitum ducit*, non segregandi ii, qui Evangeli-
 um non audiverunt, etiamsi audivissent. Si segre-
 gandi ab hac aberrantium multitudine; sequere-
 tur, eam hominum partem, quam DEUS Evan-
 gelio non est dignatus, naturam meliorem atque
 Evangelio digniorem esse; cum ingens inter eos,
 ad quos Evangelium pervenit, sit numerus *ὁ ἀ-
 πειθῶν μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθόμενος δὲ τῇ
 ἀδικίᾳ*. Quæ vero causa diversum nos de iis, qui
 Evangelii non sunt participes facti, sentire jubet?
 Omnibus idem est ortus, eadem animorum cor-
 ruptio, eadem peccandi illecebræ, eadem volun-
 tatum ad vitia inclinationes. Tum quos vides ci-
 vilibus legibus communiq; honestati audacter at-
 que impudenter repugnare, eos legi fidei obsequi-
 velle speres? Salvator hoc nobis infuferrat: *ὁ ἐν
 ἐλαχίστῳ ἀδικός, καὶ ἐν πολλῷ ἀδικός ἐστίν*.
 Non dubito igitur affirmare, multos eorum, qui
 Evangelium non acceperunt, Evangelium repudi-
 aturos fuisse, si accepissent: atque idem multos eo-
 rum, ad quos nostra ætate Evangelium non per-
 venit, esse facturos, si perveniret.

§ 4. Quod spectat ad alterum, num DEUS, qui-
 nam Evangelium contempsissent, præviderit. Si
 vera sunt, quæ ante de divina scientia asserui, id
 quo-

b] Num
 Deus novit
 qui con-
 tempsissent.

quoque verum esse oportet. Res autem ita demonstrari potest. Si DEus perspicit, quinam inter eos, quibus Evangelium non est annunciatum, sint, qui resipuissent, si annunciatum esset, perspicit etiam, quinam inter eosdem sint, qui non credidissent. Hæc enim ita sibi sunt opposita, ut qui unum novit, alterum ignorare nequeat. Alterum enim ex altero cognosci potest, quemadmodum ex luce tenebræ, ex calore frigus, ex visu cæcitas, ex scientia ignorantia. Antecedens autem verum est Tyrii sunt exemplo. Verum, inquis, cognitio illa de Tyriorum conversione, est cognitio rei præteritæ. Tyrii enim jam tum, cum Salvator de eorum animis iudicium ferebat, extiterant; de existentibus autem & de iis, quæ extiterunt, facilius iudicatur, quam de venturis. Ergo ita pergo: quicquid DEus novit de iis, qui vivere desierunt, idem eum etiam prænosse de iis, qui nondum esse cœperunt, Quomodo id demonstratur? Hoc pacto. Primum temporis futuri vel præteriti diversitas nullam in intellectu Dei diversitatem efficit. Omnia Deo sūt præsentia. Quicquid igitur novit de præterito, novit etiam de futuro tempore. Et quicquid Christus diebus carnis suæ de Tyriis novit, novit etiam, antequam Tyrus esset, quodq; de Tyriis, etiam de aliis; nisi stulte iudicas, nõ æq; cæterorum ac Tyriorum voluntates Deo esse cognititas. Deinde in ipsa re nullum est discrimen. Liberæ enim merq; contingentes actiones, & quidem tales, quæ nunquam extra suas causas productæ sunt, non facilius cognoscuntur de præterito, quam de futuro

tuto tempore, si cognitionem certam & non conjecturam intelligis. Utroq; enim modo sunt actiones liberae, non existentes, atq; à cognitione ac pervestigatione finitæ creaturæ prorsus remotæ. Argumentari licet etiam hac ratione. DEus præscit, quinam ex iis, quibus verbum salutis prædicatur, dilectionem veritatis non sint recepturi; quemadmodum prævidit Judæos Dominum ac Salvatorem suum reprobantes. Esa. 8. 14. Pf. 118. 22. Esa. 49. v. 4. Atq; ex gentium multitudine multos CHRISTO mentientes. Pf. 18 v. 45. Eumq; deserentes ac gentium ritu multa improbe facientes. Apoc. 11. 2. 2. Tim. 3. 1. 2. 3. 4. 5. Quidni ergo etiam nosset, quinam ex iis, quibus Evangelium non prædicatur, illud spernerent, si audirent. Non majorem hic ratio invenit difficultatem, quam illic. Utroque enim modo Dei intellectus versatur in cognoscenda hominis nondum existentis voluntate, qualis futura sit erga oblatum Evangelium. Quemadmodum autem in iis, quibus Evangelium annunciat, divinam cognitionem esse certam eventus comprobatur; ita ex hoc eventu de horum voluntate, quibus Evangelium non est oblatum, divinam cognitionem æque certam esse, tuto ratio judicat.

§15. Tertium est, an DEus propterea ejusmodi homines Evangelio non dignetur? Cave, hic temere quid dicas. Quid ergo respondendum?

Num propterea ad eos Evangelium non pervenerit

2) In genere, Deum ita agere *κατὰ τὴν ἐξέλην τῆς θελήματι αὐτῆς.*

b) Multas causas speciales esse posse, nobis ignotas. cur Deus hos vel illos populos Evangelio

NON

non dignetur, quas omnes esse justissimas, ne dubitari quidem potest. *Ου γὰρ ἄδικος ὁ Θεός.* Hebr. 6, 10. Deut. 32, 4. Pf. 145, 17.

c) Ut scriptura nullas causas speciales commemorat, sic nec hanc ab illa significari.

d) Cum tamen nec neget scriptura, inter alias causas hanc esse posse; absurdum non esse ita sentire. Theologis certe quibusdam reformatis ita visum est. Misericordiae divinae contemplatio argumentum suppeditat. Ita enim cavetur improbis, ne in graviores poenas incidant, in quas inciderent. *si iustitia via cognita sese converterent ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐπιβολῆς.* 2. Pēt. 2. 21. Nam qui voluntatem DEI distinctius perfectiusque novit, eamque non facit, in eum severius animadvertetur. Luc. 12. 47. Quanquam cum hoc misericordiae divinae convenire affirmo, id ita intelligi volo, ne misericordiae adversum esse inde concludatur, si quos Evangelio abusueros DEUS praenoscit, eos tamen Evangelio impertit. Suae DEO sunt causae, cur ita agat. *Τίς ἐγνώ νεν κερία;* Ejus consilium altius est repositum, quam ut humana mens eò pertingere sperare possit. Ergo abstinere: est hinc *ἑάθεος.*

CAP. VII.

§ I.

Tantum de objecto, sive rebus, quas DEUS cognoscit. Plura alia afferri possent, de quibus in Scholis est disputatum olim, & nunc disputatur.

tatur. Sed otiosis questionibus minime delector; quæ in vita usum habent, commemorare volui. Quæ tamen tot tantaque sunt, ut si quis ea omnia figillatim secum in animo suo computare complectique conetur, multitudine innumerabilia esse comperiat. Cognoscit enim DEUS res actionesque naturales, cognoscit voluntarias; atque ita eas cognoscit, ut non solum præsentia videat, prætorum non obliviscatur, sed etiam futura præsciat. Atque inter futura cum necessaria, tum contingentiâ; In his autem tum quæ vere aliquando fiunt, tum fieri possunt, tum ea, quorum benignus est auctor atque commendator, tum ea, quorum severus est ultor & justus punitor. *ὡς Ἐάνθρωπος!* Quicquid autem recensui à Deo ante præsciri, id DEUS 1) præscit certo, 2) præscit sancte, 3) præscit ab æterno.

§ 2. Primum quicquid DEUS præcognoscit, ita præcognoscit, ut notitia ejus falli non possit; sed certissimum præcognita res habeat eventum. Documento sunt ea, quorum eventus à prophetis est prædictus. Quod autem DEUS de his certo præscivit, de omnibus certo præscire credendum est, cum omnia ejus oculis sint *τετραχηλισμένα*. Hebr. 4, v. 13. Ipsa ratio intelligit, talem Dei notitiam esse oportere. Nam a) in perfectissimo id inesse debet, quicquid ratio perfectum esse judicat. Perfectius autem est, certo omnia scire, quam per conjecturam quandam perspicere. Propositio major nisi vera est de omnibus Dei attributis atque

a) DEUS
præscit omnia certo.

H vir-

virtutibus multa imminui detrahique possunt, quæ ante à Theologis sunt tradita, & ab Ecclesia recepta: Deinde vix sua veritas dicto Davidis constat: Pf. 139. v. 6. *Mirabilis est scientia præ me: sublimis est, non valeo ad illam pervenire.* Tam perfectam sublimemque Dei esse scientiam hic David indicat, ut eo ascendere, cogitando, ratiocinando ve non valeamus. Ergo plus perfectionis divinæ scientiæ inest, quam nos comprehendimus. Num ergo ea perfectio abesse potest, quam comprehendimus? Si abesset, perfectiorem DEUM comprehendere possēmus. (b) Porro, nisi DEUS certissime omnia etiam futura contingentia sciret; sed falli aliquando posset, posset etiam alios fallere: Nempe Prophetas, quos futura contingentia prædicere juberet, atque eos, quibus prophetæ futura contingentia auctore Deo annunciarent. Si posset fallere, nunquam tuto ipsi haberi posset fides, quoties futuros eventus ad terrendos improbos prædiceret; aut ad solandos pios promitteret. Dubitari enim posset, annon falleret. Qua re fieret, ut religio caderet. Quod ne fiat, toties nobis inculcat, se esse *πιστόν, ἀληθινόν, ἀψευδῆ*. Noli ergo de hac Dei perfectissima scientia dubitare, nisi Deum vis abnegare. c) Præscientiam futurorum ita suam esse propriam Deum ipse affirmat, ut ab aliis falsis numinibus per eam discernatur. Esa. 41. v. 23. Annunciate nobis, quæ post ventura sunt, & cognoscemus vos esse DEOS. Hoc autem DEI proprium, nisi certum esset, proprium non esset. Probabiliter enim de rebus futuri-

turis conjicere, etiam Angelorum, dæmonum atque hominum est.

§ 3. DEUS quicquid prænoscit, etiam sancte prænoscit. Prænoscit actiones malas; absit tamen ea à nobis impietas, ut DEum malarum actionum vel auctorem vel suaforem esse cogitemus. Malum quod est, DEUS odio prosequitur. vindicatque. Naturæ suæ adversum esse testatur. Lev. II. 44. Ps. 5. v. 5. 6. 7. Habac. I. 13. Quisquamne ergo, qui, quid DEUS sit, mente concipit, DEum scelerum faciat auctorem? DEus malum nec facit, nec fieri suadet, nec facto delectatur. Aliter reformata Ecclesia nunquam sensit. nunquam docuit. De ea autem qui aliter sentit. errat; qui eam aliter sentire dicit, ei inhumane conviciatur.

§ 4. Tandem quicquid DEus scit, ab æterno scit. Act. 15. 18. Γνωσὰ ἀπ' ἀιώνος ἐστὶ τῷ Θεῷ πάντα τὰ ἔργα ἀπλῆ. I. Petr. I. 7. 20. Christus præscitus πρὸ καταβολῆς κόσμου. Ergo & ante conditum mundum præcivit lapsum, in cuius remedium Mediator ordinatus est. De hac re ita Seneca: *In prima illa constitutione cum universa dis- ponerent dii, etiam nostram viderunt, rationemque hominis habuerunt.* Tempus nullam DEO cognitionem affert. Nobis aliud est præteritum, aliud futurum. Nobis alia effluunt, alia succurrunt. Nos mutamur & omnia circum nos. Hinc videmur, qui ante non visi sumus; & videmus, quæ ante non vidimus. Nunc hoc, nunc illud quod antea nescieramus, videndo, audiendo, sentiendo

disceptando, ratiocinando cognoscimus: Et quæ
imbibimus cognovimusque, obliuiscendo tan-
dem nescimus. Ita fluxum atque mutabile est,
quod cognoscimus, & nos ipsi, qui cognoscimus.
Æternus DEUS sibi semper constat, atque illius

Senec. l. 2. *divinitati omne est præsens.* Moses Tabernaculum vi-
dit, antequam esset fabricatum extructumque.

Ita Deo omnia extiterunt, antequam fuerunt.
Hinc nec prævidere de Deo proprie dici Scaliger
argumentatur, dum ita scribit ad Cardanum:

Exercit. 265 *Quare ut illud quoque subtilius excutiamus, ne verbum*
n. 8. *in fine.* *quidem prævidere convenit Dei omnipotentie: nisi quoad*
nostra mutila intellectione metimus infinitatem, nobis
quidem, quibus est futurum, prævisio illa est. DEUS cui
nihil futurum est, non prævidet, sed videt simplicissime,
quod est præsens. At omnia præsentia.

§ 5. Ex hac æterna scientia Dei confirmatur
etiam illa quaestio; An Dei omnipotentia in non
ens agere possit. Nam si DEUS cognoscit, provi-
det, ordinat, quæ nondum sunt, agit utique in
non ens. Nam cognoscere, providere, divinæ
mentis sunt actiones. DEUS autem cognovit
lapsum antequam esset, qui laberetur: providit,
ne unius lapsus omne posterum genus in ruinam
traheret constituto Mediatore, antequam huma-
ni generis stirps procrearetur. Hæc quidem su-
pra nostrum sunt sensum; sentimus tamen in
contemplatione Dei, quæ per nos sentire non
possumus. *ὦ Κάδος γνάσεως!*

61

CAP. VIII.

§ I.
Quæ hætenus sunt proposita . manifestis S. Scripturæ nituntur testimoniis. Sequitur nunc *consideratio rationis*, qua DEus omnia cognoscat. In hac parte Scriptura suam non ubique nobis commodat auctoritatem. Cauto igitur pede hæc via ineunda est, progrediendumque. non quo cupiditas impellit, sed quousq; per scripturam licet, ne à Scriptura deserti, ab ea ita discedamus. ut quæ ei sunt contraria asseramus.

II. Pars, In-
 vestigatio
 rationis,
 qua DEus
 omnia co-
 gnoscit.

Quantum
 hic Ed-
 Sos!

§ 2. *Diversam autem rationem pro objecti diversitate concipi posse arbitror.*

§ 3. *Res presentes* DEus intuetur cognoscitque per suam *immensitatem*. Nam quid eum latere potest, qui *caelum & terram implet*? Jer. 23. 24. *Qui non longe abest ab unoquoque nostrum*. Per quem vivimus movemur & sumus? Act. 17. v. 28. Id quod etiam gentiles de Deo crediderunt. Nam ita Poëta canit: *Jovis omnia plena*. a) Cui ille S. Paulo notus prævit. b)

Præsentia
 DEus no-
 vit per im-
 mensitatem.

a) Virgil.
 Eclog. 3. v.
 6c.
 b) Aratus.

- μεσαι δε Διός πασαι μεν αγαλ,
 πασαι δ ανθρωπων αγοραι, μεση δε θαλασσα φαι-
 και λιμενες. Πανη δε Διός κερχημεθα ανδρες. νομ.

§ 4. *Res præteritas* novit per suam *immutabilitatem*. Nam ita de se ipse DEus: *Ego Jehova non mutator*. Mal. 3. v. 6. *Apud Patrem luminum, ουκ ενι πα-
 ραλλαγη η τροπης αποσιασμα*. Jacob. 1. v. 17. Ergo oblivio in illum cadere non potest, quæ summam illi afferret mutationem. conf. cap. 3. § 6. 7. hujus disp.

principio
 Præterita
 per immu-
 tabilitatem

H 3

§ 5

Futura necessaria ex aeterna constitutione. § 5. Sed quomodo *res futuras* praevidet? Quae *mere sunt naturales*, eas DEUS praevidit ex aeterna sua constitutione atque immutabili ordine, quem iis praescripsit. Nam stare fecit caelos & quae in caelis apparent, in perpetuum, in seculum. *תת-פרן* statutum dedit & non transgreditur quicquam. Ps. 148. v. 6.

De contingentibus summa difficultas. § 6. De futuris contingentibus major difficultas. Si lapsus non contigisset, hominesque nisi recte agerent, non opinor, quenuquam contumaciter repugnaturum, si sentiret, DEUM ex lege, quam humano generi praescripsit, aeternoque imperio cui homines parent, eorum actiones praenoscere. Nunc cum homo etiam male agat, Deusque malas actiones, quorum auctor non est, tamen praesciat, de hujus praesensionis valde laboratur fundamento. Verum non plane Scriptura S. nos destituit. *Duo haec* ejus auctoritatem secuti tuto asserere possumus. *Unum est*, DEUM futura contingentia scire per intellectus sui infinitum lumen. *Alterum: res contingentes etiam malas a Deo ante esse decretas atque definitas.*

Scriptura dicit, Deum per lumen futura contingentia scire. § 7. DEUM futura contingentia scire per Intellectus sui lumen, Daniel affirmat. cap. 2. v. 22. Dum ita Dei gloriam deprædicat: *Ille revelans est profunda atque abscondita: cognoscens est, quod in tenebris est. Nam LUX cum illo habitat.* In hoc dicto Daniel. Dan. 2. v. 22.

a) Primum rerum praeteritarum Deo tribuit memoriam. Nam somnii, quod Nabuchodonosori exciderat, notitiam Deo acceptam refert.

b) Deinde Deo etiam assignat futurorum con-

tingentium præscientiam. Nam afflatu divino somnii didicerat significationem. Res autem, quas imago, Nabuchodonosori per quietem visa, præsignificabat, esse contingentes, *supra c. 4. § 5.* monui. Si autem dubitas, evolve historias, tecumque considera; ut Cyrus, qui subactis Babylonis imperium abstulit, simul atque editus, ab avo mortui fuerit destinatus, ut ab Harpago servatus, ut à Pastore educatus, ut Harpagicum exercitu transitione Medis potitus, atque ita Persarum Medorumque auctus viribus finitimos regnis exuerit, Persicumque imperium miris modis ampliavit: Considera Darii Hytaspidis artes, bella, bellorumque eventus & larum illius successorumque per Asiam Dominatum: Considera Alexandri Patris, exercitu huc illuc animos agitante, successione; belli Persici suscipiendi consilia, gerendique animos; totque gentium populorumque victoris suis vitiis victi exitum: Considera tandem *Res Italas Romanorumque triumphos*, contingentia hæc esse, incertum esse non potest.

c) *Tertio loco ostendit causam*, cur Deum talia non lateant, cum tamen antequam fiant, ab hominum oculis cogitationibusque sint remota; inque causis suis veluti in profundo quodam lateant. & caliginosa quadam nocte tegantur. Quæ verò illa est? עמך שרית Nam LUX cum illo habitat. Præfixum ἵ sæpissime causaliter accipi notum est. Vid. Cocceji Lexicon & Glass.
Gram-

Grammat. pag. 689. Hoc autem loco causaliter accipi oportere, suadet emphasis orationis, quæ hoc pacto longe plenior atque illustrior fit: Contra si vis esse copulativum, frigidum quoddam vides additamentum. Quid sibi autem vult sententia, apud DEUM LUX habitat? In luce omnia apparent; per lucem res videmus & cognoscimus. Sine luce cum sumus, in tenebris sumus, nihilque cernimus. Namque tegit nox atra colores. Cum Deo ergo cum dicitur lux habitare, significatur, omnia ipsi esse præsentia, quæ nobis non apparent: DEUM intellectus sui lumine omnia intueri, quæ nostris oculis cogitationibusque non sunt exposita. Hanc divinæ præscientiæ rationem Daniel indicat. Atque hæc ratio nobis displicere non debet, nisi Daniele arcanorum divinorum peritiores videri volumus. Si autem instas, & quale illud sit lumen, quæris; respondeo, esse Φῶς ἀπερίορον. Quod non solum capere tua mente non potes; sed ne tentare & investigare quidem, ut capias, debes. Igitur modesti Theologi, qui à Daniele dissentire nolunt, in eo convenire debent, Deum futura contingentia præscire per intellectus sui infinitum lumen. Hæc ratio à Theologis reformatis usurpata atque approbata semper est, c) etiam ab iis, qui Absoluto decreto alias favent. Coccejus ad locum hunc 1. Tim. 6. 16. hæc annotat. At hic significatur LUX, sive cognitio, quæ superat omnem cognitionem creaturæ. Quo pertinet, quod ipsi à seculo cognita sunt ipsius opera. Act. 15. 18. Quod in libro ipsius scripti sunt omnes dies formandi, Ps. 139. 16.

Quod

c] Croc.
syntagm. 1.
3. c. 15. p.
m. F. 570.

Quod omnia pulchre fecit tempore suo. Eccles. 3. 11
 Quod nos elegit in Christo ante fundationem mundi, & filios designavit. Quod futura, etiam peccata hominum, & quæ occasione eorum acturus erat, per prophetas describi curavit. Quam cognitionem homo non assequitur.

§8. Alterum illud, res contingentes, etiam malas, à Deo esse ante decretas atq; definitas, scriptura quoque non obscure docet. Sequentia loca id evincunt. Luc. 2. 34.

Simeon de Christo ita vaticinatur. Ἰδὲ ἔτι καὶ ταῖς ἐξ ἡμῶν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν. Ecce hic positus est in casum resurrectionemque multorum. Luc. 22

23. Christus de se ipse dicit: Filius hominis παρ' εἵσελθῆναι καὶ τὸ ὄρισμένον. Vadit secundum id, quod definitum est. Act. 2. 23. Lucas scribit Christum ἐκδοσθῆναι ὡρισμένη βεβλήναι καὶ προγνώσει τῶν Θεῶν, Traditum definito consilio & præscientia Dei. Act. 4. 28. Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populo Israelitico fecisse dicuntur, ὅσα ἡ χεὶρ καὶ ἡ βεβλήναι τῶν Θεῶν προώρισε γενέσθαι. Vides in his dictis distincte expressum.

a) Decretum. Nam καὶ ἐμὰ ad decretum consiliumque Dei commode refertur quod patet ex aliis locis, ubi hoc significatu occurrit. Phil. 1. v. 17. καὶ ἐμὰ εἰς ἀπολογίαν Ευαγγελίᾳ. Positus sum, i. e. ordinatus voluntate atq; decreto Dei ad defensionem Evangelii. 1. Theff. 3. 3. καὶ ἐμὰ ἵνα ἵσταί με ἐν ὀφθαλμοῖς σου. i. e. ordinati ad perferendas afflictiones. De oculis ὀφθαλμοῖς, προορίζεσθαι, βεβλήναι dubium esse non potest, quin ad Dei decretum æternamq; constitutionem pertineant.

Ecce Decretum!

b) De.

Decretum
de actioni-
bus malis.

b) *Decretum de actionibus malis.* Christus est ordinatus & positus in lapsum multorum. Quid hoc? nisi ut in Christum peccarent & peccando caderent. Christus à Juda proditur, atrocissimamque injuriam, contumeliam, penam subit καὶ τὸ ὄπισθεν; atque scelera horum auctores faciunt, quod manus & voluntas Dei fieri præordinavit. Nonne satis aperte actiones malas à Deo prædefinitas esse in his locis S. Scriptura ostendit? Durum hoc Illustri Grotio d) videtur, & aliis e) ante eum visum est. Hinc eventum duntaxat, non actiones malas à Deo prædefinitas esse judicant, urgentes vocem γενέσθαι. Vellem equidem hanc sententiam confirmari posse; sed fateor meam imbecillitatem, me, quo id pacto fieri possit, non capere adhuc potuisse. Nam qualis eventus hic definitur? Certus utique. Nam alias non esset definitus ὄπισθεν. Incertum enim quos habet terminos? Deinde nisi certus esset, in V. T. prænunciari certo non potuisset, quod tamen factum est. Jam verò qui eventum incertum tantum modo conjicit, eum futurum conjiciat. necesse est, per causas & actiones. Quæ ergo mens concipit, certum eventum definiri determinarique posse, nisi & actiones & personæ sint definitæ, à quibus eventus sit producendus? Sed mentis nostræ judicium hoc loco abnegandum. Age abnego. Scripturæ tamen fidem adhibere me oportet; Illa autem testatur, actiones per quas, & personas quarum opera eventus est productus, quoque esse definitas. Quomodo? Omnes hujus eventus circumstantias ante descri-

d) Luc. 21.
v. 12.
e) Lombard
l. I. Sent.
dist. 48. c.
2. & 3. Ob-
servate Po-
lano syn-
tagm. The-
ol. l. 4. c. 6.
pag. 241. A

scripsit & præsignificavit. v. g. Discipulorum fugam Zach. 13. 7. Colaphos & sputum. Esa: 50. 6. ῥαπισμὸν. Mich: 4. 14. flagellationem Esas 53. 5. Lateris transfossi vulnus. Zach. 12. 10. Mortis genus Ps: 22. 17. 18. Job: 3 & 4 mortis locum. Luc: 9. 31 Amarulentam potionem Ps: 69. 22 sorte divisas vestes Ps: 22. 19 Commune cum latronibus supplicium & in cruce sodalitiū. Esa: 53. 12. Hæ & plures præsignificatæ sunt actiones. Sed nec personæ tacentur. Preditōr designatur Ps: 41. v. 10. Job: 6. v. 70. 71. Necis auctores. Ps: 2. v. 1. 2. 3. Pretium necis Zach: 11. v. 12. 13. Quid deest, nisi nomen appellatio? Quod desiderari nequit, quia prophetiam ab historia differre, rationi conveniens est. Hæc dum mecum expendo, malas actiones non minus, quam eventum per malas actiones producendum, à Deo esse definitas, credere jubet. Et credet, opinor, quisquis, quod scriptura affirmat, affirmare non verebitur. Veritas nimium evidens est.

§ 9. Sed quali, inquis decreto? Τὰ τῶ Θεῷ
 ἔδειξαι οὐδὲν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τῶ Θεῷ. 1. Cor: 2. 11.
 Τίς ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβηλα αὐτῷ
 ἐγένετο; Ecclesia quidem, non autem scriptura. S.
 Dei decreta distinguit. Quisquis tamen antiquis
 Ecclesiæ placitis petulanter contradicere reformidat, usitatam decretorum distinctionem, in effectiva & permissiva non repudiabit, quorum illæ actiones bonas, hæc malas respiciunt. Atque ita huc tandem devenitur, actiones malas decreto saltem permissivo ἀνενεργητικῶν esse definitas. Nec aliud,

ud, quam *permissivum decretum in rebus malis* ii inter reformatos volunt, qui decretum Dei omnium rerum causam statuunt. Audiamus iterum *Coccejum insignem pietate atque eruditione virum sese ita declarantem. Sane, inquit, si qui sunt, qui dicant, peccatum Deo impellente fieri, ut ita malitia & peccatum sit opus Dei; aut ex præscientia peccati imponi necessitatem, que tollat libertatem, eamque decretis pure effectivis subniti,*

f)à Grotio. *contra illos valeant, que adnotata nuper s) ad Luc: 22, v. 22. Nobis, qui ἐν ἐργασίᾳ efficientiam Dei in bonis proprie, non in malis censemus, nisi quatenus necesse est, quicquid est, eo quod est, à Deo omnis, quod est, effectu esse & mundi direttore dirigi. Qui quidem ex præscientia sequi putamus τὸ πάντως χρῆν εἶναι, omnino oportere fieri, vel ὅτι ἔσται, quod futurum sit, & ὅτι οὐκ ἐνδέχεται τὸν Θεὸν ψεύσασθαι, quod non contingat DEum mentiri; non autem tollimus τὸ ἐνδέχεσθαι ἄλλως γενέσθαι, quod contingens sit, etiam aliter fieri, quippe sua natura liberum: Qui denique non dicimus, omnem præscientiam mali scilicet, decretis pure effectivis niti, sed permissivis, que tamen, ipsis Pontificiis concedentibus, non sint mere negativa, nec omne positivum excludant, & ex quibus eventus certe sequatur; nobis, inquam, illa non possunt opponi. Hactenus ergo scriptura duce usi sumus, & qui eam sequi non timent, non difficulter etiam concedent, res contingentes etiam malas, que à Deo præsciuntur, à Deo quoque esse decretas.*

§ 10. Quid ergo superest disquirendum? Id quaeritur, quomodo *divini Intellectus lumen cum decreto sit*
 compo-

componendum. *Utrum Deus actiones liberas, imprimis malas decreverit, quia per intellectus lumen futuras praevidit; an praeviderit, esse futuras, quia ita decrevit. h.e. utrum praescientia praecedat decretum, an decretum praescientiam.* Hæc caussa est, quæ Patrum nostrorum memoria magna utrinq; animorum contentione agitata est, neque nunc silentio sopita jacet. Sunt enim, qui sentiunt, *Decretum praescientiae esse fundamentum.* Alii hanc sententiam absurdam existimantes in contrarium feruntur. Cum hic dissensus inter caussas, quæ Protestantium Ecclesiarum schisma fovent, non levissima à quibusdem existimetur, utriusque sententiæ rationes exponam, ut æquis iudicibus, quid de hoc negotio sentiendum sit, appareat.

§ II. Primò ergo eorum examinemus sententiam, qui *decretum Dei praescientiae ponunt fundamentum, Deumque ideo futura contingentia praescire statuunt, quia, ut ea suo tempore ita evenirent, decrevit atq; præordinavit.* Non exiguam *Reformatorum* partem ita iudicare notum est; notum etiam est, satis invidiose ab aliis hanc opinionem esse exagitatam, multisque criminationibus oneratam. Consideremus igitur, quibus illi rationibus adducti ita credant, & quid in hac sententia sit, quod adeo improbum atque à pietate esse alienum videatur.

§ 12. Non ingenii quadam pervicacia atque improbo animo, sed idoneis argumentis hanc sententiam defendunt.

Reformati,
qui decretum praescientiae præponunt, id

faciunt ad-
ducti.
Auctorica-
re scripturae

a) Scripturae Sacrae existimant se niti auctori-
tate, quae decretum praescientiae praeposit, atque
ita ex illo hanc veluti emanare docet. Locus est
Act. 2, v. 23. Ubi *ᾠρισμένη Ἐσλή* priore loco poni-
tur, & *πρόγνωσις* posteriore. Si *πρόγνωσις* nu-
dam praescientiam alicubi significat in N. Test:
libris, hoc certe loco eam significationem admit-
tit, quia à consilio distinguitur. Inter consilium
autem atque praescientiam Petrus hunc ordinem
videtur concepisse, ut *praescientia sequatur decretum*.
Syrus interpres, quasi hunc ordinem reformida-
ret, praescientiam priore loco ponit, scribitq; Chri-
stum separatim *בקרמות ירעה ובצבניה דאלהא*
praescientia & voluntate DEI. Graeci tamen Codi-
ces hanc transpositionem ignorant,

Ductu ra-
tionis.

b) Ratio hunc ordinem etiam suadet, quae ali-
um modum, quo DEUS futura contingentia certo
atque infallibiliter praesciat, non invenit. Nam
ita argumentatur. Quicquid à Deo certo praeno-
scitur, certo futurum est: quod certo futurum
est, id jam determinatum esse oportet. Quod
enim determinatum non est, certum non est. Nam
per se liberum, indifferensque est, atque adeo po-
test non fieri, certum ergo non est. Incertum au-
tem certo sciri atque praedici nequit. Nam *cujus*
rei ordo est, etiam praedictio est. g) Cum autem verissi-
mum sit, DEUM futura contingentia certo praeno-
scere atque praedixisse; hinc colligendum ea deter-
minata jam esse aut voluntate Dei, aut alia fatali
lege extra Deum. Extra aeternum autem DEUM
cum

g) Senec.
Nat. quaest.
1, 2, c. 32.

cum aliam fatalem legem Christianismus repudiet, sequitur voluntatis divinae decreto futura contingentia esse determinata. Quæ ita inter se firmiter cohærere judicant Sociniani, ut propterea negent, Deum certo atque infallibiliter futura contingentia præscire, ne decretum illud Dei admittere cogantur; sed indifferentem hominis libertatem tueri possint.

c) Antiquissimi mortales ita fenserunt, dum *fato* testimonio vetustatis. to omnia subjecerunt. Nam longe ante Zenonis apertam Stoam à fato inevitabili omnia pendere crediderunt. Apud Homerum non pauca ejus rei extant exempla. Ipse Homerus de Græcorum inter se diffidiis atque ex diffidiis nata clade hoc fert iudicium. Διὸς δ' ἐτελείετο βεβλή. h) Hector uxori h) l. 1. Iliad. v. 5. Andromachæ periculum subire dissuadenti ita respondet. i) i) l. 6. Iliad. non procul à fine.

Οὐ γὰρ τίς μ' ὑπὲρ ἄσταν ἀνῆρ Κίδι προΐαψαι,
Μοῖραν δ' οὐκ ἴνα Φημι πεφυγμένον ἔμμεναι
ἀνδρῶν
Οὐ κακόν, εἰδὲ μὲν ἐσθλόν, ἐπὴν τὰ πρῶτα
γένηται

Jupiter cum Iunoni iratiori Græcorum cladem prænunciat, causam interserit: ὡς γὰρ θεοφά- k) l. 8. v. 476 Iliad. τόν ἐσιω. k) Eumæus Telemacho Patris sub ignoto hospite latentis errores commemorans, addit: l) l. 16. Odyss. v. 64.

ὡς γὰρ οἱ ἐπέκλωσεν τάγε δαίμων.
Ita Homerus omnia ad fatum retulit, ut. observante Macrobio l. 5. Saturn. c. 16, Fortunam nescire maluerit

luerit. adeo ut hoc vocabulum *τύχη* in nulla parte Home-
 rici voluminis nominetur. Heraclitus ante Zenonem
 fatum docuit. m) Extra Græciam hæc de fato sententia
 quoque recepta fuit. Tusci ad DEum omnia retulerunt,
 atq; in ea fuerunt opinione, fulmina non quia facta sunt,
 significare; sed, quia significatura sunt, fieri. n) Livius
 de Servio: nec rupit fati necessitatem humanis consi-
 liis. o) Aliquis ex Cannensis cladis reliquiis apud
 Marcellum inter alia hæc profert: Si non ira DEum,
 nec fato, cujus lege immobilis rerum humanarum ordo se-
 ritur, sed nostra culpa perimus ad Cannas. &c. p)
 Apud Appianum Magi Seleucum Nicanorem, de fa-
 to condendæ novæ urbis sollicitum ita affantur.
*τὴν πεπωμένην, ᾧ βασιλεῦ, μοῖραν χεῖρονα τε
 καὶ κρείσσονα οὐκ ἔστιν, ἕτε ἀνδρὸς, ἕτε πόλεως
 ἐναλλάξαι.* Fatalem necessitatem, ὁ Rex, sive malam si-
 ve bonam, nec homo potest mutare nec civitas. q) Eludant
 licet, Curtius scribit, quibus forte ac temere humana
 negotia volvi agique persuasum est. Equidem æterna con-
 stitutione crediderim, nexus causarum latentium, & mul-
 to ante destinatarum, suum quemque ordinem imutabili
 lege percurrere. r) Inspice & notas Freinshemii ad
 hunc locum & imprimis Lipsii Polit. l. 1. c. 4. Ex his
 satis patet, Fatum rerum omnium esse causam, Priscos
 mortales existimasse, suamque opinionem ad ne-
 potes suos seros propagasse. Quid autem per Fa-
 tum intellexerunt? Stoicorum secta quidem &
 nonnulli alii fatum à Deo distinxerunt, sed non ita ve-
 teres judicarunt. Macrobius in supra laudato lo-
 co statuit. Homerum per *Μοῖραν* ipsum DEum in-
 telle-

m] Lasrt.
 7. § 149.

n) Senec.
 Nat. quæst.
 l. 2, c. 32.

o) l. 1. c. 42.

p) Liv. l. 25.
 c. 6.

q) de Bell.
 Syr. p. 125.

r) l. 5, c. 11.
 n. 10.

intellexisse. Quod etiam Spondanus in suis ad Homerum notis diligenter inculcat. Scaliger etiam asserit, Deum tum Parcam, tum Fatum esse credi apud Philosophum in extremo libri de mundo. s) Quanquam ergo aliqui à Majoribus in eo discesserunt, quod fatum à Deo dividerent, Deumque fato subjecerint, inter eos tamen convenit. æternam quandam esse constitutionem atque legem immobilem, cui universus mundus atque ipsæ hominum actiones parent. Quæ sententia cum à vetustissimis Scriptoribus jam enarretur, ab iis tradita videri potest, qui quid de Deo sit sentiendum, non ignorarunt: Cum autem à viris sapientibus atque doctis sit recepta atque defensa, ejus probabilitatem multis indiciis atq; argumentis iis, credas, fuisse demonstratam; ac proinde hanc sententiam à ratione non adeo esse alienam. Constat ergo extra ecclesiam hanc de fato opinionem valde fuisse usitatam. Sed cum apud gentiles etiam vetusti inveniantur errores, inde parum præsidii Christiano homini forte expectandum est. Consultamus ergo Ecclesiam ipsam.

d) In veteri Judaica certe hanc sententiam etiamprehendimus. De Essenis res extra controversiam est. Itade illis Josephus: Τὸ δὲ Εσσηνῶν γένος πάντων ἐμαρμένην κυρίαν ἀποφαίνεται, καὶ μηδὲν, ὃ μὴ καὶ ἐκείνης Ψῆφου ἀνδράποισ ἀπαντᾷ. r] Atque alibi Εσσηνοὶ δὲ ἐπὶ μὲν Τεβὴ καλαλιπέων Φιλῆι τὰ πάντα ὁ λόγος. u) Vides Josephum aperte Essenis tribuere ἐμαρμένην

s) Ad Cardan. Exerc. 365. n. 4.

Exemplo ecclesie judaice.

r] Antiq. l. 13. c. 9. pag. n. 442. E.
u) Antiq. l. 18. c. 2. pag. 617. G.

K

fa-

fatum. Quid autem hoc nomine intellexerunt? Procul dubio, cum Scripturæ vox non sit, quod Græcorum Philosophi: nempe. Ἐσι δὲ εἰμαρμένη αἰτία τῶν ὄντων εἰρομένη ἢ λόγος, καὶ ὄν
 x) Laërt. 1. 7. § 149. ὁ κόσμος διεξάγεται. x) Gellius Chryssippi definitionem ita reddit. *Fatum est sempiterna quædam & indeclinabilis series rerum & catena volvens semetipsa sese & implicans per æternos consequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque est.* z) Seneca fatum ita exponit. *Esse necessitatem rerum omnium actionumque, quam nulla vis rumpat.* a) *Ejusmodi Fatum Effeni crediderunt, sed non diversum quid à Dei voluntate esse atque decreto existimant;* Josephus testis & interpres est. Nam quod εἰμαρμένην priore loco appellat, id exponit per τὸ καταλιπέην πάντα ἐπὶ Θεῷ. Ergo fatum & DEum idem esse fenserunt. Si dubitas, an ejusmodi rerum actionumque omnium necessitatem, quam nulla vis rumpat, Effeni per Fatum intellexerint, considera, quæ de Pharisæis idem Josephus affert, quorum opinio cum diversa sit ab Effenorum, inde liquido constat, Effenos in voluntate & potestate hominis nihil reliquisse. Quæ ergo Pharisæorum in hoc capite fuit sententia? Josephus eam ita enarrat. Οἱ μὲν οὖν Φαρισαῖοι, ἵνα καὶ ἔ πάντα τῆς εἰμαρμένης εἶναι λέγασιν ἔργον. Τινὰ δὲ ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπέλαβεν, συμβαίνει τε, καὶ ἔ γίνεσθαι. b) Latinus interpres: Pharisæi quædam, at non omnia fato tribuunt, quædam verò in sua potestate esse ajunt.

x) Laërt. 1. 7. § 149.

z) lib. 6 c. 2

a) Nat. Quæst. 1. 2. c. 36.

Pharisæi,

b) Antiq. 1. 13. c. 9. pag. 442.

ajunt, ut vel fiant vel non fiant. Alio loco eorum sententiam ita commemorat. Πράσσειν εἰμαρμένη τὰ πάντα ἀξίους, εἰ δὲ τῷ ἀνθρώποις τὸ ἐσλόμενον τῆς ἐπ' αὐτῆς ὀρυγῆς ἀφαιρέσειν, δοκῆσαν τῷ Θεῷ κρᾶσι γενέσθαι, καὶ τῷ ἐκείνης ἐσλευτηρίῳ καὶ τῶν ἀνθρώπων τῷ θελήσαντι προσχωρεῖν μετὰ ἀρετῆς ἢ κακίας.

c) Interpres ita vertit: *Fato, quaecunque geruntur, tribuunt, nec tamen homini voluntatis assensum adimunt, hoc temperamento DEumuti dicentes, ut cum omnia fiant ex ipsius consilio, in homine tamen sit voluntas accedendi ad virtutem aut vitium.* 1. 2. de Bell. Jud. ita eandem sententiā refert. *εἰμαρμένητε καὶ θεῷ προσάπισιν ἅπαντα, καὶ τὸ μὲν πράττειν δικαία καὶ μὴ, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπιτοῖς ἀνθρώποις κείσθαι, βοηθεῖν δὲ εἰς ἕκαστον τὴν εἰμαρμένην.* Hæc Phariseorum sententia ut mollior eâ, quam Esseni tuebantur, proponitur; verum si accurate verba Josephi expendantur atque inter se conferantur, nihil in hoc negotio statuerunt Pharisei, quod non etiam reformatorum illi, qui absoluto decreto favent, doceant.

Si Josephus *Phariseorum* opinionem recte intellexit atque fideliter exposuit, (utrumque autem credibile est.) constat sane ex iis, quæ ex illo deprompta sunt. *Phariseos* ab illa sententia, quæ decretum omnium vult esse causam, propius abesse, quam primo aspectu videntur. *Verbis mollioribus* idem

fere docebant, quod *Esseni* aperte profitebantur. Examinemus singula.

a) Primo *fatum* crediderunt; qua in re *Phariseo* - *lam* cum *Essenis* conveniunt.

gam de Fa-
to senten-
tia exami-
nata.

b) Et *fatum* quidem in rebus *actionibusque hu-*
manis, id quod liquido ex *Josepho* constat. Hoc tem-
pore, scribit, tres *Judeorum* erant *sectæ*, αἱ περὶ ἀν-
θρώπων πραγμάτων διαφόρως ὑπελάμβανον; Quæ de rebus humanis inter se dissentiebant. Hæc
verba proxime præcedunt illum locum, qui ex l. 13. c. 9. Antiq. laudatus est. Inspice etiam in reli-
quis locis oppositam *Sadducæorum* sententiam; de rebus humanis agi, intelliges.

γ) Res humanas autem modo omnes, modo ea-
rum quasdam *fato* attribuerunt. Verba sunt clara. Τινὰ καὶ οὐ πάντα τῆς εἰμαρμένης εἶναι λέ-
γασιν ἔργον. Quædam non omnia *fati* esse opus, ajunt: quædam autem esse in nostra potestate, ut vel fiant, vel non fiant. Hoc pacto ab *Essenis* discrepant, qui omnia *fato* simpliciter adscribebant: Et *Sadducæis* contradicunt, qui *fatum* plane tollebant, illudque nihil esse affirmabant; nec quicquam ex *fato*, sed nostro consilio omnia sortiri exitum judicabant. Ibid. l. 13. c. 9. Rursum omnia *fato* *Phariseos* subjecisse, hæc verba indicant: πρῶσσεσθαι τῇ εἰμαρμένῃ πάντα ἀξιοῦντες. 1. 18. c. 2. Ant. Εἰμαρμένη τε καὶ Θεῶ προσάπ-
18σι πάντα. 1. 2. B. I. c. 7. pag. 788. m. E.

d) Quomodo autem hæc inter se concilianda sunt,

sunt, nunc in quasdam, nunc in omnes res humanas fatum imperium tenere? Josephus ipse est interpret. Fatum omnibus rebus actionibusque humanis dominatur
 1) Primo ratione conjunctionis cujusdam atque copulationis. Id verbum προσάπτισι, quo Josephus utitur, significat. Omnia autem Fato alligantur, h. e. docuerunt, alligata esse. Quale illud: συνέκλεισεν ἢ γραφή. a) Atque hoc poeta.

a] Gal. 2. 12.

Tum Phaëthontidas musco circumdat amara Corticis, atque solo proceras erigit alnos. b)

b] Virgil. Eclog. 6. v. 62.

Nescio autem, annon τὸ προσάπτειν aliquo modo exprimat Stoicorum συμπλοκήν. Hi enim statuebunt, Fatum esse συμπλοκήν ἀλλῶν τε-
 λαγμένην, ἐν ἣ συμπλοκῇ καὶ τὸ παρ' ἡμᾶς c]

c] Plutarch. l. 2. de Placit. Phil. c. 27.

2) Deinde ratione efficientiæ. Nam omnibus actionibus etiam malis efficienter adest. Dubitas? Expende verba: Πάντα πράσσειται τῇ ἐμαρμένῃ. Omnia fato fieri. Εἰμαρμένην βουθεῖν εἰς ἕκαστον. Fatum subvenire atque concurrere ad singula. Qualia?

Num tantum ad bonas actiones? Πρὸς τὸ πρᾶττειν δίκαια καὶ μὴ. Ad Faciendum, quod est justum, quodque ei est contrarium. Idem etiam confirmatur ex opposita Sadduceorum sententia, quam, ut à Phariseorum distinctam, Josephus ita commemorat. Fatum παντῶν ἀποσιναῖσι, καὶ τὸν Θεὸν ἕξω τῶν ἀποσιναῖων καὶ τὸν Θεὸν εἰς τὴν ἀποσιναίαν plane tollunt, atque Deum extra omnem mali patrationem inspectionemque constituunt. d) Pharisei ergo contrarium d] 2. B. J. sentiebant. Ab illa etiam efficientia fati est in ho- c. 7. mini-

minibus instinctus impetusque ad sequendum fatum: Josephus hunc exprimit his verbis *βεβλόμενον τῆς ἐπ' αὐτῆς (εἰμαρμένης) ὀρμῆς*. *Ορμή*, secundum Epictetum e) inter ea est, quæ in nostra sunt potestate. Pharisei affirmabant, animi motum atque impetum quendam esse ἐπὶ τῆς εἰμαρμένης. *Casus secundus cum ἐπὶ positus est pro quarto, uti alibi. Didicisti, quo sensu Pharisei fatum omnibus humanis rebus adtionibusque dominari statuunt. Accipe nunc, qua ratione non omnibus, sed quibusdam tantum imperasse crediderint.*

*Quasdam etiam adtiones in hominis positas esse potestate, affirmarunt. Quomodo? Ita, ut, licet fatum in nobis operetur, voluntas tamen nobis non sit adempta. Est impetus ad fatum; sed voluntarius. Οὐδὲ τῶ ἀνθρώποις τὸ βεβλόμενον τῆς ὀρμῆς ἀφαιρῶνται. Quid ergo inde nascitur? Κραῖσις. Ut accedatur ad virtutes vel vitia τῶ εἰμαρμένης βεβληθέντων καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶ θελήσαντι. Dubito, an, quid aliud Pharisei voluerint, quam quod Chrysippus dicebat; Fato omnia fieri, atq; aliquid esse in nobis f) Paucis omnia complectar. *Iuste vel injuste agere maxima ex parte in hominis situm est potestate. Nam agunt libere, agunt sine coactione. Interim à fati vi non sunt soluti. Alligati sunt fato, fatum concurrat ad agendum. Atque dum homo voluntarie agit, habet voluntarium impetum sequendi fatum. Hæc omnia Josephus. Iudica, quisquis voles; annon inde sequatur, fatum suum nancisci propositum? Me bona fide hæc omnia**

f) Gell. l. 6. cap. 2.

omnia disposuisse, opinor. Uti autem hæc à me sunt disposita, ostendunt, Phariseos ab Essenis in hac opinione parum distare: atque hos in Reformatis, qui decretum præscientiæ statuunt fundamentum, mollius fere loqui, quam Pharisei hic loquuntur. Certe nihil dicunt, quod Pharisei non docuerunt.

Addo Judæorum prudentissimos tunc temporis absolutam Dei atq; efficacem in rebus omnibus voluntatem statuisse. Colligas id licet ex Iosephi ipsius iudicio. Is de causa, cur Alexander atque Aristobulus Herodis Patris iussu perierint, quærens, novissime proponit fortunam, *cujus potentie nullis humanis rationibus resistere licet, ne sapientissimis quidem.* Ο'θεν καιπειθόμεθα τὰς ἀνθρώπων τὰς πράξεις ὑπ' ἐκείνης προκαταρωσῶσθαι τῆς τε γενέσθαι πάντως ἀνάγκης, καικαλῶμεν αὐτὴν εἰμαρμένην, ὡς εἰδένος ὄντος, ὃ μὴ δι' αὐτὴν γίνεσθαι. Interpres Latinus ita reddit. Unde persuasum habemus, eam omnes hominum actiones præsanxisse, ut necessario consequantur. Eamq; vim fatum vocamus, quod nihil sit, quod illa non efficiat. g) Aperte atq; distincte Josephus hic docet, quid per fatum Judæi intellexerint: Deinde latissimum fati imperium. Nihil esse quod non fato fiat. Tum Fato res humanas ante esse sancitas atque determinatas. Tandem fatum afferre rebus necessitatem. Hæc sententia de fato à maxima Judæorum parte tunc temporis recepta fuit: cui cum simillima & maxime gemina S. Paulus antea Phariseorum placitis bene institutus. in Epistola ad Rom. c. 9. scribat,

Iosephi iudicium.

gl. 16. Ant. c. ult. pag. m. 580.

bat, eam confirmasse potest videri. Sed de Apostolo Paulo iudicium non fero; id existimo vix dubitari posse, *quin præscientiam decreto postposuerint*, qui ejusmodi fatum admiserunt. Tantum de Ecclesia Judaica.

e) Perlustremus nunc Ecclesiam Christianam: An nihil hic pro *Decreto* subsidii invenitur? Parcius quidem *inter primos Ecclesie Patres* de hoc mysterio est disputatum. Sive reverentius cognitionis Divinæ profundum habuerint, quam ut illud suis ratiociniis tentarent, sive laborarint magis, ut Christi Evangelium inter gentes propagarent, Christianæque charitatis vinculum confirmarent, quam subtilibus disputationibus populi animos dividerent, & sibi quisque gloriam ex multitudine suas sequente partes quærent. Deinde qui inter eos hanc causam tetigerunt, si à *decreto determinante* abhorrent, mirum non est, quia primorum Patrum plerique *ex Platonis Schola* prodierunt, atq; inter cætera Magistri placita *voluntatis libertatem* acrius asseruerunt. h) Hinc Theologi observant, *ante Pelagium Patres*, ut Pelagium, quanquam non eadem mente, *locutos esse*. i) Augustinum intactum relinquam, quia in diversas à Theologis trahitur partes, quanquam cum aliis, qui *Augustini sententiam* non amplectuntur, Reverendissimus *Gilbertus Burnetus* iudicet, Augustinum æque, ac illos, qui Calvinum asseclantur, *statuere absolutum decretum, sine ullo ad liberum arbitrium notis*. ejusq; electionem habito respectu. k) Quæ certa sunt.

Consensu multorum, qui docuerunt & docent in Ecclesia Christiana.

h) Vid. in Scult. medull. Patr. Tom. 1. Justinū. p. 44 Athenagorā p. 61. Tatianum p. 66. Irenæum, p. 85. Clemētem in primis Tertullianū p. 277 & Originem p. 147. i) Vide Baxt de Sabbatino Sæctorum Part. 3. c. 2. fin. in notis. k) § 12. Tra-

tan-

tantum commemorabo. In dubium autem est, longe ante Calvinum hanc sententiam, *decretum præscientiæ esse fundamentum*, viguisse, & in Pontificia Ecclesia adhuc vigere. Numerosæ sunt familiæ, atq; in familiis illustra nomina, à quibus hæc opinio defenditur. Quod ii non ignorant, qui Calvinianum fatum exagitant. 1) *Prædeterminantium* nomen Theologis adeo ignotum non est. *Prædeterminantes* autem à *Calvini opinione non differre*, *Prædeterminantium adversarii fatentur*. Leonhardus Lessius tract. de grat. Effic. Sc. negat, se unquam cogitatione assequi potuisse, quomodo gratia prædeterminans à Calvinismo re ipsa differret. m)

f) Tandem multa loca S. Scripturæ reperiuntur, quæ si consequentiæ eorum urgentur, *decretum prædeterminans stabilire videntur*. Sed ea prætereo, cum vulgo nota sint.

§ 13. Quid exiis, quæ in medium allata sunt, jam concludendum? Primo, mala fraude agere, qui sententiam hanc, quæ *decretum præscientiæ statuit fundamentum*, **FATUM CALVINIANUM** vocant. *Fati vox ambigua est*. Præter ordinem enim à Deo constitutum, etiam Stoicis necessitatem significat, cui ipse Deus subjacet. *Tale Fatum autem Reformatorum nemo unquam credidit*. Si autem per *Fatum Decretum determinans intelligis*, cur *Calvinianum* appellas, cum à *Calvino* non trahat originem, nec à *solo Calvino* sit receptum atque defensum, neque ab omnibus *Calvini affectatoribus* propugnetur? Ut *Calvini nomen imperitæ multitudini eò magis*

L

stat dextra
destin. &
Grat. ex
pos. xxxix.
Artic.

1) Vid. Scher
zerum in
ter alios di
spat, in loc.
Matth. XI.
v. 21. § 66.
& 71.

m) Apud
Heidegg.
diff. 7. § 7.
Tom. 1. de
grat. Præ
determ.

Conclusio.

invi-

invisum redderetur. *Calvinianum Fatum* in Scenam
 producendum atque ab actoribus vexandum fuit.
Tantus amor veri est! Tantum abest, ut decretum
 prædeterminans Fatum Calvinianum appellan-
 dum sit, ut potius *vetus & vulgaris quædam gentium,
 Judæorum, Christianorumque dicenda sit opinio.* Deinde
 dubitandum etiam esse, an sententia illa, *quæ de-
 cretum præscientiæ vult esse causam,* sit adeo absurda,
 profana atque irreligiosa, quemadmodum à non-
 nullis accusatur. Certe qui ita de hac causâ judi-
 cant, suo non usi iudicio, sed aut partium abre-
 pti studio, aut vecordi inflammato odio, aut igno-
 rantia decepti errore videntur judicare. Quibus
 pectus charitate non vacuum contigit, melius
 sentire debent. Nam *quæ opinio probabilibus rationi-
 bus nititur, non est absurda; quæ Ecclesiæ gloriatur con-
 sensu, non profana; quæ Dei gloriam illustrare unice quæ-
 rit, non irreligiosa.* Præclarum æquitatis suæ ac mo-
 derationis documentum Reverendiss. *Burnetus* de-
 dit: qui quanquam ab hac sententia sit alienus, ta-
 men tam vecors non est, ut, quæ sibi displicent, in
 pejorem partem rapiat. Causam suis rationibus
 ponderat, studium nullum prodit; Atque de ad-
 versa sibi sententia ita judicat, tanquam adversa
 non esset. n) Utinam omnes, qui liberalibus studiis
 sunt imbuti, mansuetum, quem studia poscunt,
 animum ostenderent! Utinam, qui in Theologo-
 rum numerum sunt cooptati, summi sui Magistri
 exemplum & illustre ejus sequentes præceptum,
 charitati aliquanto plus, quam glorioso Zelo
 con-

n] in tra-
 ctatu supra
 laudato §
 60. & seqq.

concederent, divisæ partes opinione fortasse citius coalescerent.

§ 14. Rationes quasdam vidimus, quibus opinio de *Decreto determinante* defenditur. *Dispiciamus* nunc etiam difficultates, quibus premitur. *Difficultates, quibus opinio hæc laborat.* Absurdæ quædam consequentiæ inde fluere dicuntur. Hæc in primis urgentur: *Deum peccatorum constitui auctorem: Homini auferrî libertatem: Virtutum vitiorumque deleri nomen: ac proinde præmiorum penarumque, etiam tolli causam.* Quæ cum auditu sint impia, contendit adversa pars impiam quoque ac Christiano homine indignam esse opinionem, unde hæc absurdissima consequentiæ manant.

§ 15. Crimina profecto gravissima, & quorum, *Purgatio.* si rationis sequeris iudicium, *opinio rea est.* Sed nihilne, quo hæc crimina defensores hujus opinionis purgent, habent? Habent utique.

a) *Has accusationes ajunt jam valde veteres esse, atque ab iis repertas & exaggeratas, qui vel sceleribus suis nomen quæsierunt. vel hominis voluntatem actionesque Deo subjici non tulerunt. Agamemnon suum furorem, quo Achillem à Græcorum exercitu abalienarat, ita excusat.* *1. Accusationes sunt veteres.*

- - - Ἐγὼ δ' ἐν ἀσπίδι εἶμι.

Ἀλλὰ Ζεὺς καὶ μοῖρα καὶ ἠεροφόοις Ἐρῆνυς a) *a) Hom. Iliad. l. 19. v. 86.*
Adde *Spondani notas*, ubi & hoc Euripidis.

- - - Ἀνθρώποισι γὰρ,

Θεῶν δίδωτων, εἰκὸς ἐξαμαρτάνειν.

Apud Homerum de hac mortalium improbitate Deus ipse querens introducitur.

b) Odyss. l.
1. v. 32.
c] l. 6. c. 2.

Ἔξήμεων γὰρ Φασι κακ' ἔμμενα. b)

Apud Gellium hæc legis. c) *Aliarum autem opinionum disciplinarumque auctores huic (Stoicorum) definitioni ita obstreperunt. Si Chrysippus, inquit, putat fato omnia moveri & regi, nec declinari transcendique posse agmina fati & volumina: Peccata quoque hominum & delicta non sustentanda, neque condicenda sunt ipsis voluntatibusque eorum; sed necessitati cuidam & instantiæ, quæ oritur ex fato; omnium quæ sit rerum domina & arbitra; per quam necesse sit fieri, quicquid futurum est: propterea nocentium penas legibus inique constitutas, si homines ad maleficia non sponte veniunt, sed fato trahuntur. Contra Fati defensores hoc affertur apud Senecam. Quid ergo expiationes procurationesque, quo pertinent, si immutabilia sunt fata?* d) Manifestum ergo eadem, quæ nunc iis, qui decretum præscientiæ causam statuunt obijciuntur, olim objecta esse fati Patronis.

d] Nat.
Quæst. l. 2.
c. 35.

2. non ad-
missæ con-
sequentiæ
illæ absur-
dæ à genti-
libus vel
judæis.

b) Sed & hoc manifestum, neminem eorum, qui fatum asseruerunt, has absurdas consequentias defendisse vel admisisse. Æque, ac cæteri crediderunt illud Homeri *ὁ δὲ καὶ αὐτοὶ Σφῆσιω αἰτασθαλίῃσι ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχσω*, ut Chrysippus DEum culpa liberet, hominemque damnet. ibid. apud Gellium lege. *Negat oportere ferri, audiri que homines aut nequam, aut ignavos, & nocentes & audaces: qui quum in culpa & maleficio revidti sunt, perfugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod fani asylum, & quæ pessime fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Seneca etiam vota &*

pre-

preces & studia propter fatum ex rebus humanis tolli negat, loco supra laudato. c. 37. 38. Neque verbis tantum absurda illa, quæ ex fato sequi obijciebantur, rejecerunt; sed & vita moribusque ostenderunt, se cæteris mortalibus nequiores aut negligentiores non esse. Num Heraclitus, Zeno, Chrysippus, Posidonius, atq; quotquot Fati necessitatem asseruerunt, virtute & Numinis cultu reliquis fuerunt inferiores? Ex Epicuri schola prodire poterat. *Partus Deorum cultor & infrequens*, non tam facile ex Stoa. *Esseni*, Fati assertores rigidi, moribus inter Judæos fuerunt laudatissimi. Id passim Iosephus testatur. Τρίτον δὲ, ὃ δὴ καὶ δοκεῖ σεμνότητι ἀσκήειν, Εσσηνοὶ καλεῖσθαι. Lege ibidem omnes eorum mores accurate descriptos. Nihil minus, quam pietatem in Deum neglexerunt. Πρὸς γε μὴν τὸ Θεῖον ἰδίως εὐσεβεῖς, pag. 785. m. E. lit. E. aut justitiam erga homines. pag. 786. E. F. Hinc *Ἐλέλις* ἀνδρες τὸν τρόπον. f)

c) Reformatos has absurdas consequentias pro suis doctrinis nullo modo agnoscere. Neque voce eas profitentur, neque corde credunt, neque vita & moribus exprimunt. Testimoniis si id probandum esset, tot mihi Theologorum paginæ essent describendæ, ut justum aliquod corpus inde efficeretur. Hoc autem à proposito meo alienum est. Compendium si placet, lege præfationem, qua maxime Reverendus atque Doctiss. Jablonski, Potentissimo Prussie Regi à Sacris, tractatum Burnetianum de Prædest.

dest. *Et gratia* nuper ornavit atque commendavit.
 §. 19. 20. 21. Et qui Reformatorum libros integros
 integer legit, veleorum Theologos pro concione
 dicentes audivit, vel eorum vitam inspexit, im-
 probissimis his opinionibus eos facile absolvet,
 nisi forte existimat, omnes illos Reformatos adeo
 esse versutos atque callidos, ut aliud scribant &
 loquantur; aliud mente tegant; quemadmodum
 eos aut obtusa, aut inverecunda capita quædam
 apud plebem criminari solent. Non sunt *ἐργάται*
δόλιοι. i. Cor. 11, 13. Si cuiquam, & illis hoc poetæ
 probatur. g)

g) Hom.
 Il. l. 9.

Ἐχθρὸς γὰρ μοι κείνος ὁμῶς αἶδαο πυλῆσι,
 Ὅς χ' ἔλερον μὲν κεύθει ἐνὶ Φρεσίν. ἄλλο δὲ
 εἶζει.

4. An per se
 hæc absur-
 da ex pro-
 posita sen-
 tentia se-
 quantur.

d) Dubitari etiam posse an *ex decreto determi-*
nante absurda illa per se & vere fluant, quia vita &
 mores eorum, qui *ejusmodi decretum* asseruerunt,
 criminibus illis semper manserunt pura. Certe
 non impium ac Deo detestabile videri posse hoc
 hominum genus, cujus tantam gerit curam, ut,
 cum non bene, quemadmodum adversa pars ju-
 dicat, de DEO senserint, optime tamen sem-
 per vixerint.

Abfurda
 consequen-
 tia tum
 manent.

§ 16. Interim ratio tamen humana, has absur-
 das consequentias *ex decreto determinante* manare
 judicat. Et ipsi Reformati intelligunt, se invenire
 in hac causa *difficultates*, quas cum ratione conci-
 liare non possunt. Hinc ὦ εἰδὲ τῆς γνώσεως!
 hinc exclamant, eique se magnas habituros grati-
 as,

as a junt, qui se molestissimis illis scrupulis liberet. Acutissimus Jurieu de hoc negotio ita scribit: *Chacun donc cherche une maniere d'expliquer & la providence & la Grace, qui sauve la saintete & la justice de Dieu, qui les mette entierement à couvert, qui mette l'homme en pleine liberte, qui le fasse unique auteur de ses malheurs, en sorte, que rien n'en puisse être imputé à Dieu. C'est un bon dessein; & si quelqu'un est capable de trouver une methode, qui execute parfaitement ce dessein, & qui me leve toutes les difficultes, je declare des à present, que je m'y range. Car il n'y a personne, qui soit plus incommodé, que moy de ces difficultes.* h) *Quæ verba ita reddas. Unusquisque providentiæ atque gratiæ explicandæ ejusmodi querit methodum, quæ sanctitatem atque justitiam Dei incolumes & plane illæsas conservet, quæ hominem in plenam asserat libertatem, quæq; eum solum unicumq; sui exitii efficiat fabrum, ita, ut Deo inde nihil sit imputandum. Conatus ille est pulcher. Atq; si quisquam valet ejusmodi methodum invenire, quæ quod propositum est, perfecte exequatur, mihiq; omnes nodos eximat, me ipsi assensurum esse statim, polliceor. Nam si quisquam alius, ego certe has difficultates moleste graviterq; fero. Nec aliter alii Theologi Reformati judicant. Suam rationem hanc causam transcendere uno ore fatentur. Coccejus hæc commentatur. Hoc verò in præscientia maxime mirum est, quomodo præsciat nostra mala? Ita & in providentia, si non movemur, nisi in ipso, & virtutes nostra sunt à Deo, mirum est & incomprehensibile, unde nostra peccata? Hæc sunt, quæ fatigant hominis rationem.* i) *Cui ergo sententiam nō mutent?*

§ 17. Cur ergo hi Reformati à sua illa rigida senten-

h) Jugement sur les methodes rigides & relachées. Sect. 4ta. pag. 22.

i) Pl. 139. v. 6.

Cui ergo sententiam nō mutent?

tentia non discedunt, atque mitiorem amplectuntur? 1) Pro articulo fidei eam minime habent k)
 2) Non tamen deserunt *Primum quod non perspiciunt, quomodo Idea infinitæ perfectionis de Deo illæsa maneat, nisi ita, ut sentiunt, sentiant.* Id quod Burnetus in tractatu de prædest. & grat. § 62. & 65. annotat. *Deinde quod in cæteris methodis similes deprehendunt difficultates. Utrumque Jurieu in dicto libello latius exequitur, argumentisque non ineptis demonstrare conatur. Sect. V-XII.*

Altera sententia, quæ negat, præscientiam esse ex decreto; sed esse decreto priorem.

1. Ratione & religione

2. Scriptura

3. Patribus primorum seculorum.

§ 18. Sufficiant hæc de illa sententia, quæ *Decretum determinans præscientie statuit fundamentum. Alterius, quæ præscientiam Decreto facit priorem, nunc etiam excutiamus ponderemusque robur. Hæc autem se munitam esse gloriatur.*

a) *Rationis dictamine atque pietatis officio, quorum utrumque nos jubet vitare absurdas illas atque auditu horridas consequentias cum priore sententia, conjunctas. Vitas autem, si statuis, præscientiam non esse in determinante decreto fundatam, sed decreto potius esse priorem.*

b) *Scriptura: εἰς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφος &c. Rom. 8, 29. Vocum ordo hic est apertus; sed num προγνώσκειν hoc loco nudam præscientiam significat, ambigitur. Grotius certe in hac voce præsidii nihil quærit, sed ad Decretum eam pertinere judicat. Act. 2, v. 23. in Polo.*

c) *Patrum primorum agmine. Quotquot enim in Ecclesia Christiana ante Augustinum docuerunt, à decreto determinante alieni sunt. Id quod extra*

con-

controversiam est. Vid. Grot. Luc. 22. v. 22. Et quæ supra ex Sculteti medulla Patrum margini adscripta sunt loca.

d) *Maximam Christiana Ecclesia partem*, quæ post Augustinum ad nostram usque ætatem decretum præscientiæ postposuit. 4. Maxima Christianorum parte.

e) *Extra Ecclesiam* 1) *Sadducæis*, qui fatum plane respuerunt, & omnia in hominis libero arbitrio collocarunt. Apud Josephum iisdem locis, quibus Phariseorum & Essenorum opiniones exponit. 2) *Hodiernis Judæis*, qui arbitrii libertatem etiam manifeste defendunt. 3) *Sectis plerisque Philosophorum gentilium*, qui à fato h. e. decreto quodam determinante abhorruerunt. 4) *Inter ipsos Stoicos* etiam reperiuntur, qui hominis voluntatem fati imperio eximunt. Talis est Arianus Epict. cap. 1. τὴν προαίρεσιν ἔδ' ὁ Ζεὺς νικῆσαι δύναται. c. 6. ὁ Θεὸς τὸ ἐφ' ἡμῶν δέδωκεν, ἔδ' αὐτῷ τίνα πρὸς τῆς τοῦ ἰσχυρὸν ἀπολιπῶν, ὥστε κωλύσαι, ἢ ἐμποδίσαι. Agathia illustris locus de fato prætereundus non est. Hic de Bellis Gothicis, Hugone Grotio interprete, ita scribit. *Causam non arbitror esse in siderum cursu, constitutisque fatalibus, & incredibili necessitate. Quippe si vincit ubique fati vis, perit ab hominibus libera voluntatis electio, tum vero monita omnia, artes, disciplina in irritum cadunt, evanescent spes eorum, qui vitam honestissimam egerunt.* 1) His argumentis maxima hodiernorum Christianorum pars atq; inter ipsos Reformatos Theologos non pauci persuadentur credere, Præscientiam decreto esse priorem. 1) Hist. Goth. Vandal. & Longob. Hugone Grotio interprete. pag. 330.

Reformati quidem duntaxat ratione actionum malorum; reliquorum multi etiam ratione bonarum. Illi satis habent, si Deus non constituatur auctor mali; Hi laborant, ut homo quodammodo fiat auctor boni.

Difficultates hujus sententiae. § 19. Quid autem habet hæc sententia, quod reprehendi potest? Non pauci in ea reperiuntur *no-*
di, nique solutu non adeo faciles.

Accusatur a) destruere ideam Entis summe perfecti. a) Adversa pars urget. *Ideam Entis summe Perfecti hoc pacto destrui.* Hanc enim Ideam exigere, ut omnia à Dei voluntate dependeant. Contra hanc methodum, *quæ præscientiam ante decretum ponit, Deum facere ab hominis voluntate dependentem.* Nam Deum nihil prius de homine certi statuere fingit, quam, quo hominis voluntas se fit conversuram, cognoverit. Hoc argumentum post alios tractat *Jurieu in libello supra laudato Sectione VII. XIII.*

b) Tollere certam præscientiam. b) Deinde objicit, *tolli præscientiam certam: Rationem enim non comprehendere, quomodo voluntatis independentis, liberæ ac ad utrumque oppositorum æque indifferentis determinatio præsciri possit. Imo ejusmodi præscientiam contradictionem includere.* Præscientiam enim esse certam cognitionem ejus rei, quæ certo fiet atque eventura est. Id autem quod ab incerta atque indeterminata voluntate dependet, esse incertum atque posse non evenire. *Nam ad evenire atque non evenire perinde se habere.* Ecce ergo certam rei incertæ notitiam. Vide, num implicet. Certe Scientia non videtur habere conformitatem cum suo objecto. Hinc Sociniani præscientiam in dubium vocant.

e) Ac-

c) Accusat defensores hujus methodi *de vero fa-* c) *Introdu-*
to Stoico. Quomodo hanc rem disputat? Ita. Præ- *cera fatum*
 scientiam esse prævisionem actionum, non possi- *Stoicum.*
 bilium, sed certo futurarum. Quicquid autem
 DEUS certo futurum prævidet, oportere, *ut id ad*
futuritionem jam sit determinatum. Quod enim deter-
 minatum non est, certum non esse, sed tantum
 possibile. Hinc Conimbricenses in suo collegio
 firmiter asserunt: *propositiones de futuro contingenti* a) *in libr.*
habere determinatam veritatem. a) *Jam determina-* *Arist. de In-*
tionem non factam esse à Deo. Præscientia enim intu- *terpr. Icap.*
 etur rem determinatam, antequam voluntas de- *8. Artic. 3.*
 crevit. *Non à voluntate hominis,* ut pote nondum exi- *4. 5.*
 stentis, cum DEUS ejus actiones determinate co-
 gnoscit. Ergo aliunde. Nihil autem jam restare,
nisi fatalem quandam necessitatem, unde futura con-
 tingentia determinentur. Excipis. DEUM prævi-
 dere, non quod jam *determinatum actu est;* sed quod
 ab homine aliquando *sit determinandum.* Illi rursus
 instant: Ergo *voluntatem hominis* non amplius esse,
indifferentem, nec se ad oppositum re vera deter-
 minare posse; quia DEUS prævidet, sese hoc modo
 esse determinaturam, & non ad oppositum: quæ-
 runtque causam, cur homo se revera atque actu
 ad oppositum determinare non possit? Eam au-
 tem non esse DEUM, quia per suam præscientiam
 videt tantum, hominem sese actu ad hoc & non ad
 oppositum esse determinaturum. Rursus ergo
 Fatum recurrere, quo homo regatur, ut se ad hoc
 & non ad oppositum actu determinet. Hæc diffi-
 cultas, credo permovit *Stadianum, Melanchthonem*
 M 2 *alios-*

aliosque, ut determinationem in futuris contingenti-
 bus à Deo esse factam statuerint, licet absolutam
 necessitatem non crediderint: b)

d) Porro colligit: *Hominiis τὸ ποῦσθεσιν non magis
 hac methodo liberam indifferentemque conservari, quam
 per decretum determinans. Nam & præscientiam no-
 bis hoc & non illud agendi imponere necessitatem. Quo-
 modo? Ita rem demonstrant. Deum omnes nostri
 animi motus actionesque prævidere; prævidere
 autem certo ac infallibiliter. Igitur necessario ita
 evenire oportere, ut Deus prævidit. Hinc esse a-
 gendi necessitatem. Distinguis inter necessitatem*

Necessitas
 consequen-
 tis & con-
 sequentiæ.

*consequentis & consequentiæ: atque concedis posita,
 præscientia infallibili, hanc sequi; non illam. Ve-
 rum si adversa pars negat, esse necessitatem con-
 sequentiæ, quomodo tu probas? Quid est necessi-
 tas consequentiæ? Philosophis ita describitur. Ne-
 cessitas consequentiæ datur in eo, quod ex natura sua esse
 & non esse potest, facta tamen aliqua hypothesi, infallibili-
 ter evenit. c) Si ergo ex præscientia necessitatem
 consequentiæ tantum fluere asseveras, estne pro-
 bandum, hominem aliter posse agere, quam Deus illum
 acturum esse prænovit! Quomodo autem id demon-
 strabis? Exemplo non potes. Quod enim exemplum
 id probaret, idem certam Dei præscientiam de-
 strueret. Rationis iudicium testem producis? Qui
 scis, te hujus testimonio non falli, quia nemo ad-
 huc extitit, qui aliter egit, quam Deus ipsum a-
 cturum præscivit? Te sentire tamen, ais, Te hoc,
 quod nunc agis, aut antea egisti, egisse libere, &
 non agere potuisse. Quid tum? Idem sentiunt, qui
 de -*

e] Conim-
 bricenf. lo-
 eo supra
 laudato ar-
 tic. 5. circa
 finem.

decretum determinans defendunt. Parum igitur contra hos proficis, quia & illis liceret dicere, si *Philosophorum termini in Theologiam sunt inferendi*. ex decreto sequi tantum necessitatem consequentia. Deinde voces eam, licet, necessitatem consequentia, manet tamen necessitas, & ejusmodi necessitas, quæ non permittit, rem prævisam actu non fieri; aut aliter fieri, quam est prævisa. Si enim vel non fieret, vel aliter fieret, præscientia Dei non esset infallibilis. *Distinctio in promptu est. Rem contingentem prævisam posse aliter, vel etiam non evenire, sensu diviso.* Sensus divisus & compositus h. e. si res consideratur in sua natura, nulla facta suppositione. *Non posse aliter, vel non posse non evenire sensu composito,* h. e. quatenus à Deo prævisa est. Sed etiam huic distinctioni num in hac materia locus sit, ambigi potest, licet alias non exigui sit usus. Qui istud ambigo? Quia nostræ voluntariæ actiones jam ab æterno à Deo fuerunt prævisæ; & sic ab æterno relatione quadam cum ea conjunctæ. Igitur ab æterno jam obtinuit sensus compositus. Quando ergo divisus? Certe quæ inter se re vera sunt conjuncta, ea tu, incolumi veritate, dividere nequis, nisi *separatione mentali*; & quidem *abstractione præcisionis tantum*: veluti, cum quis hominem eruditum concipit *sine eruditione*, quem Tu licet ita concipias, *eruditionem tamen illa tua abstractione non auferes, sed manet eruditus*. Sic etiam quamvis hominum actiones concipiantur ad utrumque oppositorum esse indifferentes, non considerata Dei prævisione; manent tamen necessaria, qualiscunque illa sit necessitas, quia cum infallibili præscientia re-

vera sunt conjuncta. Rem ita se habere *Cajetanus* perspexit. Hinc illæ ejus voces: *Actus eveniens est evitabilis secundum se; inevitabilis vero secundum quod est provifus. At licet hoc fit verum; tamen non solvit nodum, quin actus eveniens est jam de facto provifus ab æterno, nec quietat intellectum, qui hic in ignorantia sola quietem invenit.* d) Liquet ergo ex his, infallibilem præscientiam ponere agendi quandam necessitatem. Simile illud, quo *Deus actiones nostras prævidens cum eo componitur, qui de sublimi turri vel montis cacumine occurfura sibi invicem prospicit agmina, ab hac cauffa etiam alienum est. Nam qui de turri ita venientia & mutuo sibi occurfura spectat agmina, certam scientiam prius non habet occurfus, quam actu concurrerint. Alterum enim agmen priusquam ad adversum perveniat, reverti potest atq; iter mutare ne perveniat. Exemplo sunt Saul & David, qui sibi occurfissent, nisi Saul reversus fuisset.* e) Scientia ergo ejus qui de monte vel turri occurrentia sibi invicem providet agmina, est tantum hypothetica: scilicet agmina sibi esse occurfura, si ita pergant. Hinc nec necessitatem aliquam occurrendi involvit. Dei autem præscientia non est hypothetica, sed certa, sed infallibilis. quæ necessitatem habet comitem indiffociabilem. Videant ergo acuti disputatores, an in hac methodo inveniunt quo voluntatis indifferentiam asserant. Verendum est, ne iisdem scrupulis inquietentur, quibus eos torqueri putant, qui decretum determinans tuentur. Distinctionibus res non absolvitur. Sunt termini, quas

d) Super Thom. 1. p. q. 20. art. 4. à Baxt. laudatur in Sabbatissm.

part. 3. c. 2. § 8. in notis

Prospiciens de turri agminum concurrsum

e) 1. Sam. 23 v. 26.

quas ratio de iis rebus invenit, quæ sub rationis
 iudicium cadunt. Adolescentum ergo animi &
 rudiora quædam ingenia iis demulceri possunt;
 perspicax intellectus non sedatur. Tandem ora-
 tiam *hanc causam* apud plebem, atq; dic ingenue: <sup>plebis de
 hac senten-
 tia animus.</sup>
Ex præscientia Dei fluere necessitatem consequentiæ, h. e.
eiusmodi. ut, posita præscientia, certissime sit facien-
datum, quod Deus ante prævidit; dic: Sensu composito h. e.
considerata Dei præscientia, te aliter agere non posse,
quam DEUS te acturum prænovit: inter quam tamen præ-
scientiam relatio conjunctioque intercedit, sive tu eam
consideres, sive non. Experire num plebs plus tran-
quillitatis ex præscientia, quam ex decreto deter-
minante percipiat? Declama etiam similibus animis
ac pari indignatione, quibus decretum determinans à
nonnullis agitari solet; experire, annon idem odi-
um adversus præscientiam excitari multitudini pos-
sit, quo incendi solet adversus determinans decretum?
 Paulo liberius fane loquitur, qui voluntatem per præ-
 scientiam ad utrumq; oppositorum æque liberam relinqui
 statuit.

e) Suggestit etiam hoc adversa pars: Curiose ra-
 tionis iudicium si sequendum, & quæ ab illa finguntur, con-
 sequentiæ si admittendæ, neque hæc neque alia laxiori me-
 thodo Deum plane peccato absolvi. Vide hoc argu-
 mentum prolixius pertractatum apud Jurieu in li-
 bello sæpius jam nominato. Sectione IX. XI. XII.

f) Tandem etiam illud affert, periculum esse, ne
 per illos, qui hanc methodum tuentur; in primis per eos,
 qui etiam bonas actiones à Deo ante esse prævisas,
 quam decretas, contendunt, Deus desinat auctor esse
 boni, dum cavetur, ne sit mali.

§ 20.

e) peccato
 Deum non
 absolvere,
 rationis ju-
 dicio.

f) negare,
 Deum esse
 auctorem
 boni.

§ 20. Sed satis scrupulorum. Tu si doctus es, habe-
bis, quæ respondeas; verum si etiam modestus, fa-
teberis, superesse, ad quæ respondere aliter non
debeas, nisi hic esse inexploratum *Εάδ* *⊗*. Non in-
docta Doctiff. Strimesius ad objectiones has refel-
lendas suppeditat in Metaph. Contract. Sect. II.
de Attrib. Dei subsect. 9. § 12. 13. 14. pag. 141. Conf.
ejusdem Annot: in controv. cum Armin. Dyod.
1. Annot. 7. § 4. & Annot. 8. § 1. & Dyod. II. Annot.
3. Lege, si non curiositatem plane explent; mode-
sto ingenio satisfacere possunt.

Fatendum
hic esse
Εάδ *⊗*,

Quomodo
in hoc pro-
fundo ver-
sari nos
oportet.

§ 21. Cum igitur rationes, quibus utraque senten-
tia se defendit, eam faciant probabilem, difficultates
contra deformem, ut utrobique *Εάδ* *⊗* appareat,
quomodo in hoc vasto profundo versari oportet? Pri-
mum noli in eo multum jactari: Deinde noli exi-
stimare, cum te ei fragili rationis tuæ navi com-
miseris, te in eo non posse errare: Tandem cave,
ne à Scripturæ littore longius discedas, atque id
insiste iter, quod quam minimis absurditatum
monstris urgetur.

a) Noli ni-
anis scrutari.

§ 22. Primum quantum fieri potest, hoc profundo
est abstinentum h.e. ratio divine cognitionis non nimium
pervestiganda est. Nam periculosum est iter, quia sine
scripturæ lumine id tentandum est Recordare er-
go illius servatoris moniti. *Εάν τις περιπατή εν
τῇ νυκτι, προσκόπει, ότι το φῶς εκ ἔσω εν
αὐτῷ.* f) Deinde parum emolumenti ex hac navigatio-
ne sperandum. Etiam si diu illud *Εάδ* *⊗* pervesti-
gaveris, nihilo magis cognoveris, quam cum scru-
tari

f) Joh. 21.
v. 10.

tari inciperes. Hoc tantum disces. quod aliis non credebas, esse $\Theta\acute{\epsilon}\omega\varsigma$. Terminos si quæris, nunquam invenies. Fatentur hoc, qui diu fatis hoc alto sunt jactati. Quotquot ingenui sunt, hasedunt voces. *Deum habitare* $\theta\omega\varsigma$ ἀπρόσιτον. *Esse* ita admirabilem: h) ut non sermonem tantummodo, sed etiam cogitationem humanam superet. i) nos, quicquid de Deo scimus, ἐν μέτρῳ γινώσκου. *quicquid videmus* ἔλεπειν δὲ ἐσόπιτρον ἐν αἰνίγματι. *Deum* δυνάμει ἡμῶν μόνον γινώσκου, ὅποῖο δὲ καὶ εἰσὶν ἀγνώστου. l) Atque ἀγνώστου γινώσκου frustra tentari. *Sanctius atque reverentius videri, de actis Dei credere, quam scire.* m) *De Deo etiam vera dicere periculosum esse, nempe si extra scripturam dicis.* Nescis enim an vera dicas, quia tu pusille, tu mortalis infinitum atque æternum circumcludere nequis. *Deum melius sciri nesciendo: sc. quantum attinet ad curiosas istas quæstiones.* Quoniam τῆς ψυχῆς νόσημά ἐστὶ τὸ κακῶς καὶ περιεργῶς ζητεῖν περὶ $\Theta\epsilon\acute{\omega}\varsigma$. *Anima morbus est, male & superflue de Deo quærere.* Illud Poetæ non esse spernendum:

$\Theta\epsilon\acute{\omega}\nu$ νόμιζε, καὶ σέβου. Ζήτει δὲ μὴ πλεον γὰρ εἰδέν ἄλλο τῶν ζητεῖν ἔχεις. h. e. *Deum esse crede, & colito, sed non quærito: Nam nil habebis aliud hic, quam quærere. n)*

Hoc tantum mercedis habes. Num quid autem damni? Videmus, qui cæteris plus sapere voluerunt, atque inexplerabile infinitumque hoc negotium susceper. n) Vid. I. I. Polit. l. i. c. 2. adjectas; ab ipso notas, ubi auctores laudat.

N

g) 1. Tim.

6, 16.

h) Jud. 13, 18

i) Macrob.

l. I. cap. 2.

Somn. Scip.

pag. 8.

k) 1. Cor.

13, 9. 12.

l) Joseph. l.

2. contr. ap.

pag. 1071. E

m) Tacit.

Germ. c.

34. § 4.

perunt, eos non solum operam perdidisse. sed se his quaestionibus etiam implicuisse, quæ perpetuas pugnas æternasque lites in ecclesia procreant, ejusq; ædificationem valde impediverunt. Indagatio enim conceptusque rationis, qua Deus futura contingentia cognoscat, acerrimis bellis Theologos commisit.

*Eheu cicatricum & sceleris pudet
Fratrumque! Quid nos dura refugimus
Ætas? O)*

q] Horat. l.
I. od. 35.

In qua re si consideratum esset, quid verbum Dei de ea nos credere juberet, quidque charitas, tacente Scriptura, tolerare suaderet, minus odiorum, minus convitiolorum, minus scandalorum olim patres nostri in Ecclesia vidissent; ac nostro seculo, quod ante peccatum est, facile corrigeretur, si omnibus esset propositum *μη υπερφρονειν*

p] Rom. 12.
v. 3.

καρ' ο' δευ φρονειν, αλλα φρονειν εις το σωφρονειν. p) Desine ergo hoc inexploratum profundum explorare. Nescire tibi turpe non est, quod Magister optimus te nescire voluit. Audi & illud sapientis. *כבוד אלהים הסתר דבר.* q] Illustris Grotii epigramma dignum est, quod hoc loco commoretur. Ille *de erudita ignorantia* ita. r)

q] Prov. 25.
v. 2.
r] in Poem.
mat. l. 1. e.
pigr. p. 240.

Qui curiosus postulat totum suæ Patere menti, ferre qui non sufficit
Mediocris conscientiam suæ, Umbrasq; inanes capret inter nubila
Index iniquus, æstimator est malus; Imaginosa adulter Ixion Dea.
Suique naturæq; Nam rerum parens; Magis quiescet animus; errabit minus
Nos scire pauca, multa mirari juber. Contentus eruditione parabili,
Hic primus error auctor est pejoribus. Nec quæret illam, si qua quærentem
Nescire quædam magna pars sapientiæ est, fugit.
Digna

Digna, quæ mediteris, in hac occupatus caussa. & s'in poë.
mat. l. 3, far-
rag. p. 221.
ea, quæ ab eodem in Arminii mortem scripta sunt
de simplice religione.

Felix remota factionibus vulgi
Religio simplex, arte non laborata:
Quæ morte Christi certa dilui culpas,
Hic spem fidemque ponit, & dari credit
Gratis salutem, promerentibus pœnam;
Strictiq; amoris lene munus exercens
Non curat altum sapere, nec nimis quærit,
An lege certa veniat omne venturum,
Exors malorum quomodo malum nolit,
Velique Rector: summa quatenus caussa
Potente nutu velle temperet nostrum.

Felix & ille quisquis ambitu liber,
Nec vana captans lucra, nec leves plausus,
Cœlestiores excitatus ad curas,
In astra tendit, & Deum studet nosse.
Qua se ipse pandit; ambulatque suspensus
Periculosas gressibus per ambages,
Non mentientis fila persequens libri:
Cui caritate temperata libertas
Certat manere dissidentibus concors:
Piaque purus æquitatis affectus,
Damnatus aliis, ipse neminem damnat;
Modestis que limitem premens, donat

Nunc verba veto, nunc silentium paci.

§ 23. Deinde si te omnino juvat hoc profundum tentare,
h. e. rationem, qua Deus futura contingentia cognoscit,
scrutari, quia forte existimas. eruditionis Theolo-
gicæ nomen tibi constare non posse, cave, opineris,
Te via, qua navigas, non errare. Cogita hic semper
te in immenso versari profundo, cujus fines
ignoras; cogita, te in eo versari sine verbi divini
Cynosura. Quam facile ergo est, te via aberrare!
Quam difficile asserere, te rectum tenere iter!
Certe te rectum tenere, nulla ratione demon-
strare potes. Deus, cui hoc vastum profundum est per-
spectum, novit quis hic recte currat, quis minus. Nobis
in hac mortalitate atq; caligine ea gloria non est
relicta. Arrogantius ergo facis, si eum, qui non eâ-
dem pergit, tua sequi vestigia jubes: improbe, si se-
qui nolentem convitiis laceassis, orcoq; damnas.
Tu opinaris, te cursum recte instituisse; alter se,
idem fecisse opinatur, licet alia via. Tu illum ex
ratio.

bj Cave,
pates, te
non errare.

rationis tuæ pyxide erroris arguis; Ille te ex sua. Uterq; vestrum argumentis non ineptis adducitur, ut se recta ire credat, & eum, qui alia via incedit, labi. Sed uterq; etiam ejusmodi absurdis urgerur, ut dubitare debeat, annon ipse, qui se bene navigare credit, erret; & alter, quem errare dicit, rectius currat. Tu præscientiam ante decretum poni negas; non quidem sine rationibus, sed nec sine multis absurdis. Ille affirmat, suis nixus argumentis; sed & pressus incommodis. Si alter alterius rationes, quibus suam defendit methodum, & absurda, quibuscum pugnat, sine partium studio, secum perpendet; deprehendet, se causam non habere, cur adversam partem, improbitatis aut alicujus stultitiæ insimulet; sed litem esse inexplicabilem. Quis igitur litem absolvet? *Charitas*. Quo pacto? Illa patitur in rebus arduis, quæ in scriptura revelata non sunt, duos dissentire. Illa jubet, non male sentire de eo, qui bene sentire cupit. Illa vetat mordere ac criminari quenquam iis de causis, quibus se purgat; & à quibus se abhorrere testatur. Illa vult, ut absurdis te prius liberes, quam de absurdis alterum accuses. Ille præcipit cogitare, an non multa in Theologia & Philosophia occurrant, quæ cum quibusdam absurdis, nostræ rationis judicio, sunt conjuncta, quorumq; modum nos non capimus. Quis valet concipere modum, quo tres sint in una essentia; quo Deus fuerit actuosissimus, cum nihil esset extra Deum à tam longa æternitate ad mundi

Charitas
fit iudex in
secretis.

di initium? Quis potest mente assequi mundi, quem finitum credimus, terminos? Quis enarrare Angelorum loquelam? Quam multa, quamque probabilis utrinque est disputatio de solis motu? Absurdissimum olim vel summis quibusdam Philosophis videbatur, dari antipodes. Quid si igitur & determinatio sit à Deo facta & hominis libertas salva atque incolumis simul conservata, per modum, quem nunc ignoramus? Aut contra quid si præscientia sit ante decretum, & tamen omnia à Deo dependeant? Quis novit, an necessarii, contingentis, liberi, indifferentis, Fatiq; vocabula huic causa satis convenient? t) Per Occidentem & per Orientem, contrarias sibi partes, navigatio in Sinenses terras institui potest, quod olim ignoratum. Quid si utraq; methodus in hoc negotio valere possit? Verum Logica id vetat, quæ alteram oportere esse falsam colligit. Logica à ratione est inventa, iisque de rebus, quas ratio assequitur, fert iudicium. Extra fines jus dicenti impune licet non parere. Non illi imperium pelagi hujus datum est. Deinde Logica etiam colligit, omnesq; ferme credunt, in Ente perfectissimo nihil esse tempore prius & posterius: nullam esse successionem, Deum non disceptare, non rationari, non proponere, non colligere. u) Ergo præscientia & Decretum in Deo sunt simul; nos autem ob intellectus imbecillitatem, quæ in Deo simul sunt, diversis momentis tantum consideramus. Pugna ergo est, de nostro concipiendi modo, non de ordinis, qui in Deo non est, successione. Hic rursus charitas tibi insuffurat, num æquum sit, quem tu rei concipis modum, cur-

t] Croc.
Synragm.,
3. c. 30. in
fin. p. 837.

u) Scalig.
Exercit.
365. n. 8.

demaliis ut imperes. Hic fastus mali est causa. Hac imperandi correpti cupiditate.

x] Grot. in
carm. in Ar-
minii mor-
tem scripto
& supra
laudato.

Sed & ve-
ritas; in-
revelatis.

Calcamus alios, invicemque calcamur.
Hinc tanta bella saviunt magistrorum;
Hinc odia plebis. x)

§ 24. Verum, inquis, si hæc sunt charitatis in hoc negotio partes, quæ ergo veritatis? Veritas esto iudex de certis & revelatis. Certa autem atque indubitata in hoc argumento sunt, quæ supra ex scriptura distincte sunt demonstrata. Deum omnia scire etiam futura contingentia. Deum etiam mala fieri decrevisse, uti loca illa Luc. 2, 34. Luc. 12, 22. Act. 2, 23. Act. 4, v. 28. ostendunt. Attamen neq; præscientiam, neq; decretum esse causam, cur homo peccet: Deum esse sanctum, qui nullo modo sit peccati auctor, sed, qui peccatum nolit, qui peccatum odio prosequatur, velitque peccatorem respicere; & ad scopum, quo peccando aberravit, peccatum fugiendo redire. Corruptionem esse ex homine; hominem sua libertate ab usum olim peccasse, & nunc peccare. Hominem ratione ac libertate agendi esse præditum; peccati tamen labe infectum perditumq; bene agere non posse, nisi Dei gratia correctum. In his fit consensus atque animorum conspiratio; & consensui vitæ mores respondeant. Ab his qui discedunt, quia à scriptura discedunt, arguantur, doceanturque, ut, si velint, ἐπιή-
νην καὶ ἔλεος, τῷ κανόνι τῆς τοῦ σοιχῆσωσω. y)

Quomodo autem hæc inter se conciliantur, quia humana mens, quid in hac re vere sit statuendum, assequi non potest, sua cuique permittatur sententia, dum Christianæ modestiæ non obliviscatur. Si quis

y] Gal. 6.
v. 16.

quis quid durius hic statuere & à ratione longius
 discedere videatur, id cogitetur, *rationis non esse*
pronunciare. quis in hac caussa rationem negligat,
 quia caussa ratione est sublimior. Hic *Ed. G.* est;
 quod Apostolus non dixisset, si ratione sua asse-
 qui potuisset. Te Apostolorum maximo longe,
 quisquis es, minorem crede. *Deinde* & hoc ante
 animum obversetur, si supra dictæ veritates tene-
 antur; *in veritatum harum comparatione atque mutua*
conciliatione quicquid erratur, errorem esse theoreticum,
 qui pietatis exercitium neq; impedit, neq; lædit.
 Experientiam habemus testem. Ita si utriq; sta-
 tueretur, inimicæ illæ. Christianoq; nomine indi-
 gnæ disputationes in hoc argumento cessarent.
 Et quisquis superesset dissensus, pacem & ami-
 citiam non tolleret. *Grotius à Beza in hoc negotio*
multum dissensit, tamen & vivum amavit, & mortu-
um mirificis laudibus ornavit, quemadmodum car-
men, quod in ejus mortem condidit. testatur. z)
Interea tamen & Jacobum Arminium ingenti affectu
est persecutus, meritamque laudem ei assignavit.
 Quid vetat ergo, ut qui vel *Beza* vel *Grotii* in hoc
 argumento sequuntur *sententiam*, eodem erga se,
 quo illi fuerunt, sint animo, ejusdemq; ecclesiæ
 cives? Certe si præjudicio, fastu, temeritate, glo-
 riæq; propriæ opinione ejuratis ipsa res æquo at-
 que pio affectu consideraretur, inter dissentien-
 tes Protestantes amicitiam & sacrorum commu-
 nionem esse *per hanc caussam* liceret; imo esse o-
 porteret, si Apostolus non negligendus est, qui
 monet:

Ed. G.
1017

z) l. 3. Far-
rag. carm. 1
p. 214-51

Ed. G.
1017

Ed. G.
1017

a] Phil. 3.
v. 16.

monet: εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ σοιχεῖν
κατόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. a) Nunc nihil obstat,
nisi, quod non solum scripturæ veritates, sed &
nostras opiniones de veritatum inter se conciliati-
one defensas velimus. Quid autem hoc nisi *hominem*
Dei causæ permiscere? Nisi profiteri, quæ sciri sunt
negata, nos scire. Cave hanc arrogantiam; cave
cujuscunq; es partis: & tanto magis cave, quia
quam partem tu putas esse deteriolem, in quibus-
dam rebus tua parte potior est: & utrique in hoc
estis pares, quod cum absurdis urgemini, ad igno-
rantiam confugere cogamini, & cum Apostolo
exclamare: ὦ βλάθη!

Tandem
prudencia
suadetur.

§ 25. Postremo *cave, ne à Scripturæ littore atq; lu-
mine longius vageris; atq; id iter elige, quod monstris
minus est infame.* Antea suasi modestiam, ne tibi
nimium credas, atq; alia via flectentem inhumani-
ter damnes, quoniam difficile est asserere, *quis
in hoc profundo sine errore versetur.* Ita consultum est
& Tibi. ne in alium quicquam committas, cujus
te aliquando pœniteat; & adversæ parti, ne pati-
atur, quo se indignum judicet. Non tamen id vo-
lo, *utramlibet propositarum viarum sine delectu esse eli-
gendam.* Esto, utramq; esse probabilem; altera ta-
men esse potest probabilior. *Prudentiam igitur in
hoc negotio etiam commendo, commendo illud Apo-
stoli. πάντα δοκιμάζειτε, τὸ καλὸν κατέχετε.*
Ergo utraque hypothesis inter se comparanda,
atq; ea eligenda, quæ commodissima apparet.

b] Theff. 5.
v. 21.

Ultra me-
thodus eli-
genda?

§ 26. Hic *Clariss.* Jurieu contendit, *eam methodum
esse optimam atq; tutissimam, quæ ab Idea Entis summe*

Per-

Perfecti non discedit; sed inde exorsa res omnes ita inter se connectit, ut inde originem trahere, atque eo respicere videantur. c) Verum quibus rationibus? Primum, quia reliquæ methodi ab hac Idea discedunt, eamque imminuunt. Deinde quia easdem difficultates nihilo minus relinquunt, quibus illa urgeretur. quæ decretum determinans præscientiæ ponit fundamentum. Verum multa sunt, quæ alteram methodum, sc. eam, quæ præscientiam decreto facit priorem, saltem in actionibus malis, magis commendant, & veluti tutiorem suadent.

c) Sect. XIII. lib. supra Laudati.

Tutior est, quæ præscientiam decreto præponit.

§ 27. I. Quia ad scripturam proprius accedit, quæ raro admodum decreti determinantis facit mentionem, atque ubi facit, non indicat, determinationem malarum actionum factam esse ante præscientiam. Contra hanc voluntatis nostræ esse libertatem & conditionem, ut se ad oppositum etiam, dum male agit, determinare possit, Sacræ literæ sæpissime testantur, atque asserunt. Percurrenti eas ordine id manifestum erit. Si determinatio voluntatis primorum parentum à Deo facta esset ad transgrediendum, cur vetuisset de arbore eos comedere? cur minatus iis fuisset mortem? Cur mortis supplicio labentes affecisset? Hæc testantur fatis, Adamum potuisse non peccare. *Vid. Gen. 2, & 3. Illa oratio Dei ad Cainum Gen. 4. v. 7. eandem voluntatis nostræ conditionem post lapsum confirmat. Jubet eum DEUS peccato dominari. Cap. 6. DEUS dat respiscendi ante diluuium hominibus peccatoribus spatium. Num dedisset, si eorum voluntas ad non respiscendum determinata fuisset? Num do-*

i. proprius ad scripturam accedit.

o

doluiſſet, ſe homines reſipiſcere nolentes feciſſe? Num immorigeros puniſſet? Perlege ita uni- verſa Biblia; centena prius tibi occurrent testi- monia, quæ *absolutæ determinationi adverſantur*, quam *unum, quod ſaveat*. Confer etiam, quæ cap. V. hujus diſp. §. 8. & ſeqq ſunt propoſita. Quæ omnia contra abſolutam voluntatis determina- tionem pugnant. Tutius ergo id ſequi, quod Scriptura frequenter & diſtincte pronunciat, quam quod alicubi obſcuris & inuſitatis verbis effert; cumque Spiritualium *σύγκρισις* institu- itur, ea loca quæ numero pauca & ſenſu obſcura ſunt, ad eorum locorum ſenſum revocare, quæ & multa & clara ſunt, quam tantam locorum multi- tudinem ex illa paucitate explicare. Hoc eſſe puto

d) Rom. *προφητεύειν καὶ ἀναλογία τῆς πίστεως.* d)
 12. 6. § 28. II. *Ejus principium atque fundamentum eſt*
 1. Ejuſ fun- *tutius. Illa ponit fundamentum voluntatis noſtræ li-*
 damentum *bertatem atque indifferentiam, quam ſcriptura ho-*
 eſt tutius. *mini toties assignat, atque ipſe homo in ſe expe-*
ritur: cumque deinde cogitat, certiffimam Deo
ineſſe Præſcientiam, eamque Deo in ſcriptura di-
ſerte tribui, nec tamen comprehendit, quomodo
certa præſcientia de indifferentis voluntatis a-
ctionibus eſſe poſſit; quod certum eſt. firmiter
retinet, nempe voluntatis indifferentiam atque præ-
ſcientiæ fidem; ac modum, quo Deus futura contingen-
tia cognoſcat, cum revelatus non ſit, cognoſcere & ex-
plicare non laborat; ſed eum ad infiniti intellectus
refert lumen, quod finitus intellectus non aſſequi-
 tur.

tur. Rursusque cum considerat, *nostram in agendo libertatem*, atque secum reputat, fas esse, ut *Creatura à Creatore suo dependeat*, quemadmodum Scriptura affirmat. Act. 17. 28. Id quod nos à Deo accepisse sentimus, docet aperte atque grato animo profiteri, h. e. *libertatem*: & simul, quod Deus possidere debet, hoc eum totum retinuisse, jubet ex animo credere, h. e. *omnium creaturarum à Deo dependentiam*. Cum vero dependendi modus in Scriptura non sit definitus, hæc methodus ex *libertate*, cujus nos sumus conscii, *dependentiæ modum*, quem Deus nobis non revelavit, ita explicat; *ut nobis constet beneficium*, quod à Deo accepimus, & *Deo Majestas*, quam sibi retinere debuit. Nempe vult (præsertim methodus, quam Marchici Theologi sequuntur) nos in *bonis actionibus plane à Deo dependere; in malis cum exceptione*. Vide Domini Strimesii Theologi non vulgaris *Metaph. Contract.* pag. 142. 143. Edit. postea: & *Annot. III. Dyod. Secund. in controv. cum Armin.* Hæc methodus rationi atque Scripturæ convenienter agit. *Primum certe veritatis præ se fert amorem atque professionem*, dum homini libertatem atque Deo præscientiam tribuit. *Præscientiam enim scriptura evidenter demonstrat: Libertatis autem & indifferentiæ ita nobis conscii sumus, ut nihil sit, quod evidenter & perfectius*. Philosopho iudice, *comprehendamus. e)* Deinde homini convenientem servat *modestiam*, dum *præscientiæ & dependentiæ modum*, quem Deus non aperuit, mavult ignorare ac *in-*
finitæ

e) Cartes. Princip. Part. 1. §. 41.

fnitæ potentia relinquere, quam aliquem fingere, qui nec cum nostra libertate, nec cum divina bonitate ac gratia satis conveniat.

Fundamē-
tum abso-
luti decreti

Contemplare jam *fundamentum absoluti ac prædeterminantis decreti*. Cur id afferitur, cum à Scriptura non præcipiatur? Hæc methodus est reperta, tum ut certa præscientiæ divinæ constaret ratio; tum ne illud *Ens*, à quo omnia dependent, videatur à quoquam in aliqua re dependere. Hinc absoluta determinatio est introducta. Sed quid agit hæc methodus? In eo videtur *Dei gloriam asserere*, quod non patitur sine Deo quicquam existere. Sed in multa inconvēnientia incurrit. *Non vult nescire præscientiæ modum, quem Deus nō revelavit: utq; eum tradat, suam libertatem abnegat. Illud arrogantia; hoc stupori est affinc. Deinde ejus gloriam non tam illustrat, quam potestatem obscurat.* Hanc enim certis terminis adstringit, quasi Deus non maneret *is*, unde omnia dependeant, nisi absolute omnia determinasset. Voluntatem ergo *ejus* hæc methodus revera determinat, *cujus esse*, affirmat, *omnia determinare*: Ita *Majestatem Dei* extollit, ut *libertatis beneficium* ab *ejus bonitate* in humanum genus conferri potuisse neget. Tandem habet etiam *aliquid præposterum*. Ex iis quæ nota sunt, alias ignota colligi solent. Hæc methodus libertatem, quam in se quisque esse perfectissime sentit, jubet abnegare, ut præscientiæ inveniat modum, nostro captui negatum. Incertum ergo præscientiæ modum constituit fundamentum atque causam, cur hominis libertas ac indifferētia,

rentia, quam nos possidere sensus nostri nos docent, sit neganda; cum potius esset *retinendum*, quod habemus; & *relinquendum*, quod non capimus. Ita etiam ex hoc principio, quod Deus sit *Ens independens*, unde omnia dependeant, colligit, nos non habere liberam ac indifferentem, sed absolute determinatam voluntatem, cum de voluntatis nostræ libertate ac indifferentia nobis constet, de absoluta autem determinatione nihil certi nobis sit traditum. Nonne ergo foret fatius ex libertatis nostræ conscientia colligere absolutam determinationem à Deo non esse factam. Occurrit itaque in hac methodo *nonnihil præposteris; nonnihil stuporis, nonnihil arrogantia*. Judica hinc, num priore sit tutior?

§ 29. III. *Levioribus criminationibus est obnoxia,* ^{3] Levioribus criminationibus est obnoxia} quam altera. Componantur inter se. *Hæc accusatur in primis horum criminum: Deum fieri à creatura dependentem: tum certam Præscientiam Deo adimere.* Altera horum postulatur: *Per absolutam determinationem Deum constitui peccati auctorem, deinde ex homine tolli libertatem.* Horum absurdorum methodi hæ infimulantur. Utrius partis autem graviora judicas? Certum est, esse illa, que ex decreto prædeterminante sequi dicuntur. *Demonstra. Ab his natura nostra plane abhorret. Nam primum virtutes Dei per se extinguunt, ejusque odium præcipiunt. Num enim tu bonum existimes, qui mali sit auctor? Num sanctum, qui impuritatis origo? Num justum, qui ei horrendas infligit pœnas, qui non potest non peccare?*

comparatio
absurdorū
utriusque
methodi.

care? Num *miseriordem*, qui eo fine te condidit, ut miserum in modum crucieris? Num *sapientem*, qui te à vitiiis absterret, ad quæ te ipse determinavit? Et *talem* si concipis *DEum*, num *potes amare*? Deinde *tollunt virtutum vitiorumque nomen, tollunt præmiorum gloriam, & pœnarum meritum: imo dum libertatem naturæ nostræ adimunt. hominem ex homine tollunt.* Vides ergo, hæc absurda justissimum horrorem parere. Sed num naturæ nostræ æque inimica se offerunt, quæ ex altera methodo sequi judicantur? Sunt & illa satis absurda. sed longe tamen leviora, & à quibus *nostra natura non abhorret*: Nam nostræ naturæ non adeo adversum est; *Summum Ens alicubi creature nonnihil indulgere, & se ad ejus voluntatem accommodare.* Nihil hic est, quod nos lædit: deinde nec ratio nostra nos docet, *hoc Deo adeo esse indignum.* Si quid enim Deus hic homini indulget, *est voluntarium, non necessarium.* Cum ergo inter homines non vituperetur, *si superior de suo jure paulum cedat atque inferiori plusculum indulgeat, quam ei debeatur;* rationi nostræ iniquum esse non videtur, si Deus idem faceret. præsertim, cum de jure suo eum remisisset nonnihil, atque per *ἐπιεικειαν* quandam pro nostra Sponsoris satisfactionem accepisse ex scripturis discamus. Alterum illud, præscientiam certam Deo adimi, Majestatem ejus valde quidem imminuit, atque ei perfectioni, quam & Scriptura & ratio Deo inesse docet. repugnat; ita tamen natura ab eo non abhorret, quemadmodum ab illo: *Deum esse peccati*

peccati auctorem; vel illo: hominem libertate esse destitutum. Nam nec amor, nec reverentia Dei, nec quicquam, quod vel ad ejus pertinet cultum, vel nostrum officium, detrimentum inde patitur, quorum utrumque fatis commendatur atque conservatur, si Deo res præsentes omnes, præteritasque cognitae esse novimus. Itaque liquet, *accusationes, quibus absolutum decretum impeditur, esse longe graviores.* Altera ergo est tutior. Verum, inquis, *falsa est accusatio.* Nam absurda decreti prædeterminantis defensores pro suis non agnoscunt, sed toto pectore detestantur, neque ex methodo sequi concedunt. Ergo *inde methodi natura conditioque judicanda non est.* Ego hic arbiter sententiam de utriusque methodi absurdis non pronuncio; neque partes absurdorum se excusantes condemno. Non me latet, *utramque methodum se absurdorum ita purgare, ut absolvi posse videatur.* Legantur, quæ hinc à celeberrimo Viro Henrico Altingio in Theol. Elenct. Loc. VI. de provid. pag. 291. & seqq. disputantur: atque illinc, ut intra nostræ Ecclesiæ limites subsistam, quæ ab Excell. Dn. Strimesio locis supra allegatis afferuntur. Id ergo nunc non volo, hæc absurda, quorum utraque methodus arcessitur, cuique re vera inesse, aut inde sequi: sed assero, aliqua probabilitatis specie horum absurdorum methodos has, alteram ab alterius patronis, reas fieri; atque inde concludo: *Ex duabus difficilibus, & in S. Scriptura non diserte definitis hypothefibus eam tutius eligi, quæ levioribus exposita est accusationibus.* Talis est hæc, quæ præscientiam decreto determinanti

Argumenti
modus &
vis.

nanti præponit. Minor propositio modo est demonstrata. De majori etiam dubitari non potest. Neutram methodum à Scriptura rexpresse præscriptam esse, supra disputatum est. Ex duobus autem difficilibus id esse sequendum, quod de levioribus absurdis accusatur, etiam est evidens. Nam natura tendit ad perfectius. Ergo id eligendum, quod absurdorum minus accusari potest. Deinde, quantum fieri potest, mali etiam species fugienda est, secundum illud

f) 1. Thess. 5. Apostoli: ἀπὸ παντὸς εἰδὸς πονηρῶν ἀπέχεσθε.

v. 22. f) Et contra sectanda, quæ sunt magis ἐν Φημά. g)

g) Phil. 4. 8. Itaque si Deum esse peccati auctorem, credere oderis, noli hypothefin amplecti, unde, te id credere, conjici possit. Cæsar quondam judicabat, suam

h) Sueton. uxorem tam suspitione, quam crimine carere oportere. h)

c. 74. fin. Quidni nos nostram religionem, dum per S. Scripturam licet? Cur bonum Christianum nomen aliorum calumniis sine causa exponeremus? At-

i) Corn. titicus, ut suæ tranquillitati serviret, suspiciones quoque vitabat criminum. i) Similiter paci nostræ consulamus. Tu bene de Deo sentis, & alios sentire doces. Ergo, te male sentire, falso infamaris. Sed audi hoc, quod rationi est conveniens.

k) Ovid. l. 5. Trist. Eleg. 13. v. 25. Tu tamen, ut falsa possis quoque pellere culpæ Crimina, quod non es, ne videre, cave. k)

§ 30. IV. Ab altera parte revera tum approbatur stabiliturque, cum se DEum peccati auctorem non constituere, demonstrat. Tum enim Dei voluntatem decretumque distinguit, docetque, decretum aliud esse effectivum, aliud permissivum: Illudque esse proprie bono-

4. approbatur tacite ab altera parte.

bonorum, quæ DEus approbat & efficit; hoc autem proprie esse malorum sive peccatorum, quæ aliis, diabolis & hominibus scilicet permittit. Hinc, quantum attinet ad formale peccati, statuit, ἀνομίαν sive ἀταξίαν DEum neque efficere, neque adjuvare. Joh. 8, 44. Jacob. 1, v. 13. sed permittit, h. e. non impedire, quo minus eveniat. De lapsu Adami ita loquitur Henr. Altlingius: Deus voluit & prædestinavit lapsum Adæ & posterorum in ipso, non efficiendo aut approbando; sed permittendo, ordinando & ad gloriam suam dirigendo. l) ^{1) Theol. Elenct. Loc VI. pag. 303.}

Rursus: Voluit & decrevit DEus lapsum non efficere, aut adjuvare & promovere; sed partim permittit, quem impedire utique potuisset; partim ita ordinare, ut exploraret hominis obedientiam & c. m) ^{m) ib. loc. VII. pag. 321.} Item & Burmannus: n) ^{n) Synops. Theol. I. 2. c. 6. § 34.} De nique decretum Dei culpari non potest, cum, quod illud malum attinet, fuerit tantum de lapsu permittendo. Differunt autem illa, permissionis peccati, atque ipsius peccati auctorem esse. Non autem peccatum ipsum, sed ejus permissio à Deo ordinata fuit, ut ἀφορμή & occasio ad opus aliud dignius. Sic & cæteri Reformati Theologi de hac re sentiunt ac scribunt. Qua ratione jam ex hac distinctione colligo, methodum, quæ præscientiam ante decretum ponit, ab altera parte stabiliri? Hac. Si Deus Adami lapsum tantum permittit decrevit, sequitur, Deum lapsum futurum vidisse ac intuitum esse, antequam decrevit. Ergo est prævisio, est præscientia ante decretum. Decernens enim aliquid permittit, ut intueatur id, quod permittit, necesse est. Hinc Hermannus Witsius Doctiff. ac prudentissimus Theologus de lapsu Adami hoc modo

P

modo

modo differit: *Verum quidem est, DEum hominem mutabiliter bonum creasse, peccatum ipsius infallibiliter prævidisse, peccati illius permissionem præordinasse, homini quidem sufficientes ad peccati fugam vires dedisse* o) de foed. l. 1. c. 8. § 28. o) *Et. Manifestum est, eum præscientiam hic ante decretum posuisse; quo consilio, ignoro; dubitari tamen non potest, quin rei notitia permissionem ejus præcedat. Atque id non solum in Adami lapsu, sed & posterorum ejus peccatis, obtinere opinor. Et enim, si Deus Adamum in bonitate ac sanctitate, qua ornatus erat, non perfiturum, prævidit, prævisumque casum decrevit; quid ni eodem modo affirmamus, Deum prævidisse, Adami posteros concessa ipsis bene agendi facultate esse abusu-ros eosque oblatam restitutionis gratiam partim rejecturos, partim neglecturos; atque ita deformium actionum, quas præscivit, alias impedire, alias permittere decrevisse. Si aliter de re est sentiendum, etiam aliter loquendum: nec permittendi vocabulum adhibendum, sed novum inveniendum.*

5. Praxi est aptior.

§ 31. V. *Praxi longe est accommodatior. Cogitatio enim de absoluta prædeterminatione improbos in vitiorum emendatione, ac bonos in virtutum studio plus quam prævisio remoratur, atque verbi ministros, qui auditores vel corrigere vel excitare conantur, non satis validis instruit argumentis. Hoc certe ii maxime experiuntur, quibus cætus non indocti, sed vitiis obruti contigerunt. Quamobrem fieri videmus, ut hi, qui de- cre-*

cretum absolutum statuunt, id tum deferant ac
 revera destruant, cum suos auditores, *salutem ex
 decreti hypotbesi segnius curantes*, emendare student.
 Etenim eos, *relicta decreti cogitatione, revelatum ver-
 bum, quod quærentibus DEum vitam pollicetur, sequi at-
 que ita salutis spem certam concipere jubent.* Inter
 alios, quos, hac difficultate occupatos, hoc pa-
 cto agere deprehendere licet, vide *Wilhelmum Teel-
 link, virum, cum vivebat, insigni pietate celebrem & à
 Voetio miris laudibus commendatum.* Hic ignavos du-
 biosque auditores hac ratione excitat, *in tractatu,*
quem vocat, Bassen Gileads cap. 11. § 9. & 10. p. m.
886. & imprimis in Clavi devotionis part. 1. cap. 9. Ubi
*eo usque procedit, ut affirmet. eos, qui dato talen-
 to, h. e. ea qua valent, facultate recte utuntur, indubita-
 tam adipiscendæ salutaris gratiæ spem posse habere.*
*Quod est, aut naturæ viribus conversionis initium tri-
 buere, aut salutarem gratiam non solis electis assignare.*
 Utrumlibet autem eligis, absolutum decretum
 destruis. Opinio de absoluto decreto quam valde
 praxi Theologicæ sit incommoda, Baxterus, Vir
 in praxi exercitatissimus sensit, hinc talia de
 hac causâ alicubi scribit: *Quanquam, inquit,*
*Arminium non sequor, hanc tamen ex adverso doctri-
 nam, concionandique methodum odî, quæ docet homines
 peccatorum præcipuam causam ad Deum auctorem re-
 ferre; quæque improbis persuadet, nonnisi electos ad-
 versus ἀπολύτρωσι per Christum factam peccare.*
Ea etiam doctrina, quæ statuit, hominis voluntatem ad

peccandum absoluto quodam decreto determinari, peccaminosasque actiones vi tactuque Dei produci diligenti atque accurata indiget consideratione. Et quanquam Tovissus, alique docti viri id affirmant, vulgares tamen Christiani id ut credant, necesse non est. Ignorantia, in qua sola Cajetanus quietem inveniebat, & hos tranquillet, æquum est. Hactenus Baxterus. p) Quibus hæc notabilia, ex doctiss. Barlovii exercitatione V., statim subjungit. De futuritione mali, inquit Barlovo, præsertim moralis, statuunt alii, non ego, qui rem difficultatibus perplexam, determinare nec volo, nec valeo. Solum hoc firmum maneat, & immotum, nempe mali moralis futuritionem ita esse statuendam, ut hypotheses nostræ peccati originem in DEUM non rejiciant. Si quidem spuria illa & deformis soboles nostra progenies est, non Dei, qui peccatum placido vultu ne videat quidem, nedum faciat.

p) Sabbati-
fino Sancto-
rum part. 3.
c. 2. in fin.
hæc in notis
leguntur
pag. 32. in
version.
Belg.

6. Patrum
plurimorū
auctoritas.

§ 32. VI. Non immerito additur Doctissimorum Patrum ante Augustinum viventium auctoritas. Certum est, hos ab absoluto decreto alieniores fuisse & præscientiam decreto præposuisse: id quod & supra monitum est. Atque ipse Augustinus ex nimio disputandi adversus Pelagium fervore eo etiam adductus videri potest, ut alicubi absolutum decretum defendat. Quod aliis etiam in aliis causis accidisse, eruditi observant.

§ 33.

§ 33. His rationibus adductus hanc methodum, quæ præscientiam decreto anteponeit, saltem in actionibus malis; præferendam esse illi alteri puto. Et quanquam hæc sententia non tanta consentientium Reformatorum Theologorum, quanta illa altera, munita est multitudine, non tamen eorum suffragiis plane est destituta. Multi inter eos præsertim in Germania ita olim senserunt; atque nunc Ecclesiæ Marchicæ confessiones ac Theologi eam asserunt. Sitne verò hæc præscientia futurorum contingentium Scientia media appellanda, id nunc non disputo, neque de voce Theologum disputare decet, si de re convenit. Si quis autem etiam in re hic discrepat, is ne quid vel temere vel arrogantur statuat, & ut in eo nobiscum concordet, oro, de quo Ecclesiæ Christianæ semper extitit consensus. Quodnam illud? Hoc Augustini: Nullo modo cogimur, aut, retenta præscientia Dei, tollere voluntatis arbitrium; aut retento voluntatis arbitrio, DEUM, quod nefas est, negare præscium futurorum: sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter & veraciter confitemur. Illud, ut bene credamus, hoc, ut bene vivamus. Male autem vivitur, si de Deo non bene creditur. q)

Ο δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ παρακλησεως δώη ἡμῖν τὸ αὐτὸ Φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν
 Ἰησοῦν! r]

q] Civit. l. 5. c. 10. apud Baxt. loco modo laudato. r] Rom. 15. v. 5.

FINIS.

Errata Typographica paucula reman-
ferunt, quæ benevolus Lector meæ absentia
imputet.

Præcipua hæc sunt. pag. 13. l. 10. legendum ἐθέλησ'.
Jota deleto. Ubi & hoc moneo, alibi sæpiuscule in ac-
centibus & punctis Græcarum vocum Typothetæ incitiam er-
ratum esse. p. 19. l. 13. lege massam. p. 25. l. 20. lege Cassio.
p. 36. l. 23. leg. deserti. p. 42. l. 9. leg. per se signif. p. 48. l. 6.
leg. potius. p. 51. l. 25. leg. Tractatum. p. 59 in marg. lib. 6.
Benef. ibid. l. 23. lege nostra. lin. ult. nesciebamus. p. 60. in
marg. pro Benef. lege Nat. Quæst. p. 62. l. 5. lege 171. p. 68.
ille Cocceji locus extat in Job. 1. v. 20. fin. quod in margine
omissum fuit. p. 73. l. 27. leg. Εσσηνοῖς. p. 78 l. 3. leg. τῆς.
p. 85. l. 2. adde in marg. l. 2. Nat. Quæst. p. 86. lin ult. de-
leatur *hinc*. p. 87. in fin. in marg. lege *cur*. p. 88. l. 24. leg.
significet. p. 89. l. 4. leg. maxima parte. p. 94 l. 5. quia pro
quin. p. 95. l. 1. leg. quos. ib. l. 19. post *loquitur* adde, si ex ratio-
nis judicio sententia dicenda est. p. 100. l. 24. illa. p. 116.
l. 10. lege statuunt. Cætera relinquo lectoris benevolentia.

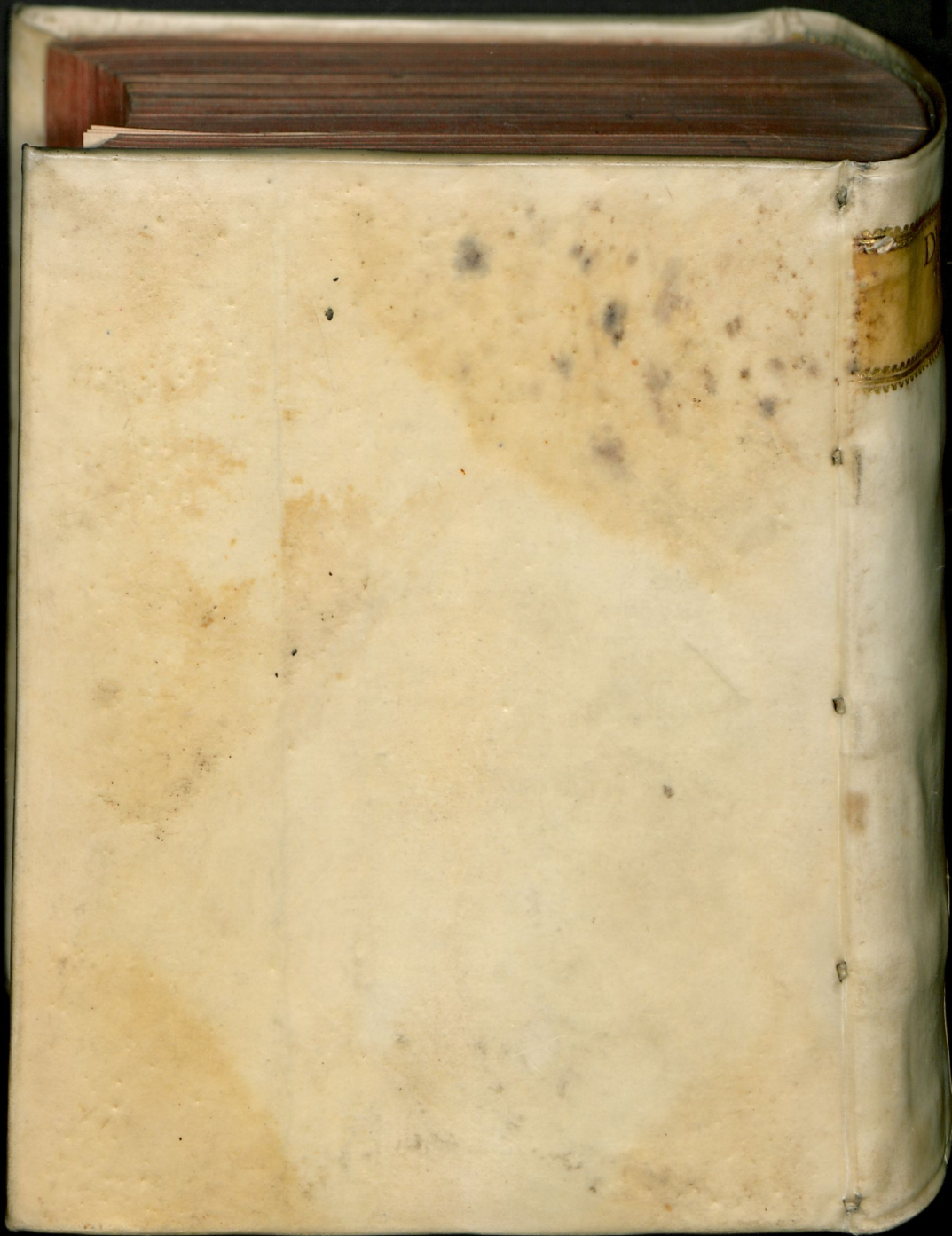
08 A 6423

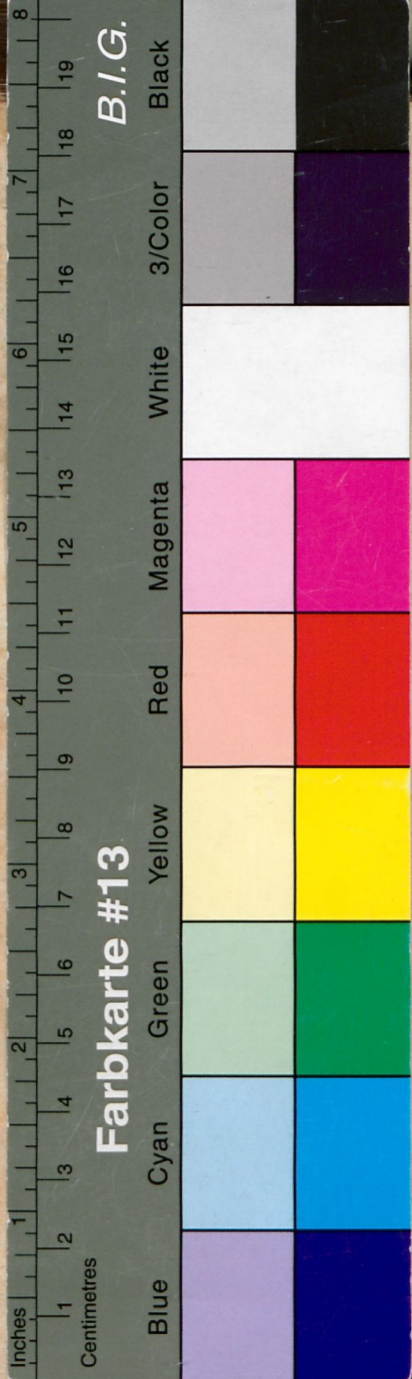
56

2

VDA

Hi. 75.

B.I.G.

Farbkarte #13

Inches

Centimetres

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

I. N. J. ³⁵
Dissertatio Theologica Inauguralis,
 DE
PROFUNDO
COGNITIONIS DEI,

Quam
 RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
 AUGUSTO ac SERENISSIMO PRINCIPE atq;

DOMINO
FRIDERICO WILHELMO,
 REGNI PRUSSICI atq; ELECTORATUS BRANDEN-
 BURGICI HÆREDE, &c. &c.

Ex consensu Venerabilis Facultatis Theologicæ,
 PRÆSIDE

DN. SAMUELE STRIMESIO,
 THEOLOGO CELEBRATISSIMO,

h. t. UNIVERSITATIS VIADRINÆ PRO-RECTORE & FA-
 CULT. THEOL. DECANO,

PRO LICENTIA

Summos in Theologia honores ritè capeffendi,
 D. XIX. April. Anni M DCCVI.

cum Secundum Universitatis Francofurtanæ Seculum non
 sine ingenti gaudio jam jam condendum & Tertium inchoandum est,
 Publico Eruditorum examini submittet.

M. PAULUS VOLCKMANN,

V. D. M. & Præpositus ad S. Andr. in monte ad Crosnam.

Francofurti ad Viadrum, Typis Joh. Christophori Steppini, Acad. Typogr.